

โลกเปลี่ยนไป

กฎหมายไทย

ต้องปรับตัว

ตอน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

โลกเปลี่ยนไป กฎหมายไทย ต้องปรับตัว

ตอน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คณะผู้จัดทำ

อุกฤษฏ์ ศรพรหม
อรรจุ อ่อนหวาน
อรปรางค์ พรเพิ่มพูน
ดร.ฐนพงค์ ลือขจรชัย

ชื่อหนังสือ : โลกเปลี่ยนไป กฎหมายไทยต้องปรับตัว
ตอน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์
พิมพ์ครั้งที่ 1 : พฤศจิกายน 2568

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน).

โลกเปลี่ยนไป กฎหมายไทยต้องปรับตัว ตอน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

-- กรุงเทพฯ : สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน).
2568. 224 หน้า.

1.นิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา. I. ชื่อเรื่อง
340.115
ISBN 978-616-94059-8-6

จัดพิมพ์โดย : สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน)
คณะผู้จัดทำ : ที่ปรึกษา
อุกฤษฏ์ ศรพรหม : ดร. พิเศษ สอาดเย็น
อรุณี อ่อนหวาน : ดร. อณูวรรณ วงศ์พิเชษฐ์
อรปรางค์ พรเพิ่มพูน
ดร.สุนพงศ์ ลือขจรชัย

บรรณาธิการ : กษิดิศ อนันท์นาธร

พิสูจน์อักษร : นารา ผุดมาก

จัดรูปเล่ม : Matchon Premium Print บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)
12 ถนนเทศบาลนฤมาล แขวงลาดยาว เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2589-0020 ต่อ 2001, 2000

สารบัญ

คำนำ
7

บทนำ
กฎหมายใกล้ตัว
แต่ไกลจากความเปลี่ยนแปลง
12

ภาค 1 ป.พ.พ. กับการลดความเหลื่อมล้ำ

29

บทที่ 1
ซื้อบ้าน
ผ่อนรถ
30

บทที่ 2
แรงงาน
แพลตฟอร์ม
58

บทที่ 3
ธุรกิจยุคใหม่กับ
โครงสร้างบริษัท
84

ภาค 2 การเข้าถึงความเป็นธรรมของทุกคน

107

บทที่ 4
ภาษากฎหมาย
ที่ประชาชน
อ่านไม่เข้าใจ
108

บทที่ 5
ความยุติธรรม
ที่มาช้า
126

บทที่ 6
ครอบครัว
เปลี่ยนไป
แต่กฎหมาย
ยังเหมือนเดิม
146

บทที่ 7

กฎหมายไม่ทันการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล
178

บทส่งท้าย

จากเสียงสะท้อนสู่การเปลี่ยนแปลง
212

คำนำ

ในวาระครบรอบ 100 ปี ของประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้ง โลกหมุนเร็วขึ้น ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ขณะที่กฎหมายบางส่วน ยังไม่สามารถตอบรับกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นได้ทันเวลา สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยตระหนักถึงสัญญาณเตือนว่า การใช้กฎหมายในบางกรณีอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ประชาชนรู้สึกว่าเป็นธรรม ด้วยเหตุนี้ สถาบันฯ จึงร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นทั่วประเทศ เพื่อเปิดพื้นที่ให้ประชาชนจากหลากหลายภูมิภาคได้สะท้อนประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในชีวิตประจำวัน

ทุกกรณีศึกษาที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นเช่าซื้อ ขยายฝาก แรงงานแพลตฟอร์ม ธุรกิจขนาดเล็ก หรือเทคโนโลยี ดิจิทัล ล้วนมีรากฐานจากข้อมูลจริงที่ได้รับจากเวทีรับฟังความคิดเห็นทั่วประเทศ สถาบันฯ ได้รวบรวมถ้อยคำและข้อเท็จจริงจากผู้เข้าร่วม เวทีนำมาสังเคราะห์เป็นรายงานผลการสำรวจความคิดเห็นก่อน

เรียบเรียงใหม่ในรูปแบบที่แสดงให้เห็นทั้ง “สิ่งที่กฎหมายเขียนไว้” และ “สิ่งที่ผู้คนที่ต้องเผชิญอยู่จริง” ผ่านการเล่าเรื่องในลักษณะนวนิยายสารคดีที่รักษารายละเอียดของถ้อยคำและบริบทของผู้ให้ข้อมูลไว้ครบถ้วน การนำเสนอควบคู่กันเช่นนี้ ทำให้ช่องว่างระหว่างตัวบทกฎหมายกับชีวิตประจำวันของประชาชนปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น คำถามที่หนังสือเล่มนี้หยิบยกจึงมิใช่เพียงมุมมองของทางสถาบันฯ แต่คือเสียงร่วมของผู้คนจากหลากหลายพื้นที่ที่ร่วมกันตั้งคำถามต่ออนาคตของกฎหมายไทยอย่างคาดหวัง

สถาบันฯ ขอขอบคุณประชาชนทุกท่านที่เข้าร่วมเวทีรับฟังความคิดเห็น และร่วมแบ่งปันข้อมูล ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะอันมีคุณค่าอย่างยิ่งในครั้งนี้ รวมถึงภาคีเครือข่ายและทีมวิจัยจากหลากหลายภาคส่วนที่ร่วมกันขับเคลื่อนโครงการนี้จนสำเร็จ

ทั้งนี้ เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะมีส่วนช่วยจุดประกายให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย เพื่อให้กฎหมายไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสร้างความยุติธรรมที่ประชาชนทุกคนสัมผัสได้อย่างแท้จริง

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ)

บทนำ

**กฎหมายใกล้ตัว
แต่ไกลจาก
ความเปลี่ยนแปลง**

เย็นวันหนึ่ง ทนายความเดินทางมาถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ ในต่างจังหวัด หมู่บ้านแห่งนี้มีทั้งครอบครัวเก่าแก่ที่ทำอะไรทำนาคณวยทำงานที่เพิ่งกลับจากกรุงเทพฯ มาดูแลพ่อแม่ รวมทั้งหนุ่มสาวที่เริ่มต้นธุรกิจเล็ก ๆ ของตัวเอง

แม้หมู่บ้านแห่งนี้ดูเงียบสงบ แต่เบื้องหลังกลับเต็มไปด้วยปัญหาที่ผู้คนต้องเผชิญ การมาของทนายครั้งนี้ไม่ใช่เพื่อพักผ่อน หากเพื่อรับฟังเสียงสะท้อนจากชาวบ้าน ทั้งอุปสรรค ความไม่เป็นธรรม และช่องโหว่ของกฎหมายที่อยู่คู่สังคมไทยมากว่าศตวรรษในวาระครบรอบ 100 ปี ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การเดินทางของนายคราวนี้ผูกโยงกับภารกิจใหญ่ของประเทศไทยคือ การประเมิน “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” หรือ ป.พ.พ. ที่ประกาศใช้ครบหนึ่งศตวรรษ กฎหมายฉบับนี้ถือกำเนิดขึ้นเพื่อสร้างระเบียบและความเป็นธรรมในสังคมสยามที่กำลังปรับเข้าสู่ระบบสากล ผู้ร่างกฎหมายยุคนั้นรวบรวมและแปลงกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นการชำระกฎหมายจารีต มาเป็นระบบแบบตะวันตก เพื่อยืนยันต่อโลกว่า ไทยมีระบบยุติธรรมที่ทันสมัย ป.พ.พ. จึงกลายเป็นเสาหลักของกฎหมายไทยและได้รับการยกย่องราวกับเป็นมรดกที่สำคัญของบรรพชนที่ยากจะสิ้นคลอน

Timeline การประกาศใช้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.)

พ.ศ.
2468

ประกาศใช้
ussw 1 หลักทั่วไป
และ ussw 2 ทนั้

พ.ศ.
2471

ประกาศใช้
ussw 3 เอกเทศสัญญา

ทว่าหนึ่งศตวรรษผ่านไป แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอยู่บ้าง แต่โลกและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไกลเกินคาด เทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม และครอบครัวหลากหลายรูปแบบ ล้วนอยู่นอกจินตนาการของผู้ร่างกฎหมายในอดีต กฎหมายที่เคยมั่นคง จึงเริ่มแผยรอยแยกระหว่าง “สิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย” กับ “สิ่งที่ผู้คนรู้สึกว่าเป็นธรรม” รอยแยกนี้กว้างขึ้นเรื่อย ๆ และทำให้ ป.พ.พ. ซึ่งเคยเป็นความภาคภูมิใจของชาติถูกตั้งคำถามว่ายัง เหมาะกับชีวิตจริงของคนไทยในปัจจุบันหรือไม่

พ.ศ.
2475

ประกาศใช้
บรพ 4 ทรัพย์สิน

พ.ศ.
2478

ประกาศใช้
บรพ 5 ครอบครอง
และ บรพ 6 มรดก

รวมทั้งหมดเป็น
ประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ฉบับสมบูรณ์
ที่ใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน

เย็นวันนั้นที่ศาลาอเนกประสงค์กลางหมู่บ้าน ผู้คนทยอยเข้ามารวมตัวเพื่อร่วมเวทีรับฟังความคิดเห็น ทนายความหนุ่มมองไปรอบ ๆ เห็นทั้งลุงป้าชาวไร่ที่อยู่ในหมู่บ้านมาทั้งชีวิต หนุ่มสาวที่เคยไปทำงานในเมืองแล้วกลับมาเริ่มต้นใหม่ รวมถึงเจ้าของกิจการเล็ก ๆ ที่มาร่วมวง

ทุกคนต่างหวังว่า การได้เล่าปัญหาให้ทนายความฟัง จะเป็นโอกาสให้พวกเขาได้ปรึกษาคนที่พอจะหาทางออกให้ได้ ในใจทนายเองก็รู้สึกทั้งตื่นเต้นและกังวล เพราะนี่คือโอกาสที่จะได้ฟังเสียงจากประชาชนว่า กฎหมายส่งผลต่อชีวิตพวกเขาอย่างไร โดยเฉพาะกฎหมายที่ประกาศใช้มาร้อยปีแล้วอย่าง ป.พ.พ. ที่แม้จะมีการแก้ไขบางส่วนมาบ้างในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

หลังจากทนายแนะนำตัวและอธิบายวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างสั้น ๆ บรรยากาศก็เปิดกว้างขึ้น “ลุงมนัส” ชายวัยห้าสิบปลาย ๆ ขอยกมือเล่าเป็นคนแรก

ลุงมนัสเล่าว่า เมื่อหลายปีก่อนดาวันรุดกระบะคันแรกในชีวิต ผ่อนมาหลายปีจนเกือบหมด แต่ปีก่อนเจอภัยแล้ง รายได้จากสวนหายไป เขาพลาดส่งเงินไปไม่ทันงวด “ไฟแนนซ์มายึดรถลุงไปเลย” ลุงมนัสพูดเสียงสั่น “เราไม่เคยรู้เลยว่าผ่อนตั้งสามปี รถยังไม่เป็นของเรา” และไม่เพียงแต่รถที่หายไป เงินที่จ่ายมาตลอดก็ถูกริบทั้งหมดตามสัญญา คำพูดนั้นทำให้ศาลาเงียบกริบ หลายคนพยักหน้า รู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมที่กฎหมายเปิดทางไว้

ถัดจากนั้น “พี่เมย์” หญิงวัยสี่สิบต้น ๆ ที่นั่งอยู่แถวหน้า เอ่ยขึ้น น้ำตาคลอเมื่อนึกถึงประสบการณ์ของตัวเอง “บ้านทั้งหลัง ของฉันเกือบถูกยึด ทั้งที่ผ่อนมากกว่าครึ่งแล้ว” เธอเล่าว่าช่วง โควิด ธุรกิจเล็ก ๆ ของครอบครัวต้องปิดชั่วคราวจนขาดรายได้ หลายเดือน ทำให้ไม่อาจชำระหนี้บ้านตามกำหนด ธนาคารจึงยื่น ฟ้องบังคับจำนองทันที “ตอนนั้นฉันพยายามเจรจา ขอผ่อนผัน แต่ เหมือนพวกเราไม่มีเสียงเลย เขายืนยันว่าเป็นไปตามกฎหมาย”

พี่เมย์พูดทั้งน้ำตา “กว่าจะผ่อนมาตั้งหลายปี เหลืออีกนิด เดียวก็จะเป็นเจ้าของแล้ว แต่กฎหมายกลับบอกว่าไม่มีสิทธิได้ บ้านคืน” ผู้คนในศาลาต่างถอนหายใจ หลายครอบครัวก็รู้สึก ไม่ต่างกัน ทั้งกตีกาการกู้บ้านหรือจำนอง และการเช่าซื้อรถอย่าง ที่ลุงมนัสเจอ ล้วนเข้มงวดเกินไป คนตัวเล็กเมื่อเผชิญวิกฤต เศรษฐกิจหรือปัญหาสุขภาพ มักไม่เหลือทางต่อรองใด ๆ เลย

ต่อมา “บาส” เด็กหนุ่มวัยยี่สิบต้น ๆ ในชุดพนักงานส่ง อาหารของแอปพลิเคชันชื่อดังยกมือขึ้นขอเล่า เขาเพิ่งกลับจาก กรุงเทพฯ เพราะค่าครองชีพสูงจนอยู่ไม่ไหว ที่กรุงเทพฯ เขาเคย ทำงานเป็นไรเดอร์ส่งอาหารทุกวัน เสียงทั้งอุบัติเหตุและการถูก ยกเลิกงานกะทันหัน

“เราเสียงมากนะ ทั้งรถล้ม ทั้งโดนยกเลิกงานกลางทาง แต่ไม่มีใครรับผิดชอบ” บาสพูดเสียงดังชัดเจน หลายคนในศาลา หันมามอง เขาเล่าเสริมว่า ครั้งหนึ่งรถล้มระหว่างรีบไปส่งอาหาร โชคดีที่ไม่บาดเจ็บหนัก แต่ต้องหยุดงานหลายสัปดาห์โดยไม่ได้

ค่าชดเชย เพราะตามสัญญาที่แพลตฟอร์มเขียน เขาไม่ใช่ “ลูกจ้าง” แต่ถูกเรียกว่า “พาร์ทเนอร์” (หรือ “หุ้นส่วน”) และไม่มีสิทธิสวัสดิการอะไรเหมือนแรงงานทั่วไปเลย

พาร์ทเนอร์คืออะไร ฟังดูดีเหมือนเป็นหุ้นส่วนบริษัท แต่จริง ๆ แล้วหมายถึงคนที่ต้องรับความเสี่ยงทุกอย่างอยู่ฝ่ายเดียว วันไหนออเดอร์น้อยหรือระบบขัดข้อง รายได้ก็แทบไม่เหลือ แต่ค่าใช้จ่ายยังเท่าเดิม

เรื่องของบาสทำให้หลายคนในศาลาถึงกับถอนหายใจ บางคนกระซิบว่า “ลูกหลานเราก็ขับส่งของเหมือนกัน” ปัญหาที่สะท้อนชัดว่า กฎหมายไทยยังตามไม่ทันรูปแบบการจ้างงานยุคใหม่ของแรงงานแพลตฟอร์ม

จากอีกมุมหนึ่งของศาลา “ตัน” ชายหนุ่มวัยสามสิบที่เพิ่งเปิดคาเฟ่และโฮมสเตย์ในหมู่บ้านลูกชิ้นเล่าบ้าง เขาเคยทำงานในเมืองหลายปี ก่อนตัดสินใจกลับบ้านเกิดเพื่อลงทุนเล็ก ๆ แต่กลับเจอปัญหากฎหมายตั้งแต่ก้าวแรก “เดี๋ยวนี้ทุกอย่างก็ออนไลน์ แต่พอจะตั้งบริษัท ผมยังต้องลงประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งผมไม่เคยรู้ด้วยซ้ำว่ามันมีอยู่” ตันพูดพลางหัวเราะแห้ง ๆ คนในศาลาหลายคนหัวเราะตามด้วยความเข้าใจ

เขาเล่าว่า กฎหมายหุ้นส่วนและบริษัทใน ป.พ.พ. ยังเต็มไปด้วยขั้นตอนที่ไม่สอดคล้องกับโลกธุรกิจจริง “ผมอยากทำคาเฟ่กับโฮมสเตย์เล็ก ๆ ของตัวเอง แต่ถ้าจะตั้งบริษัท ต้องหาคนมาร่วมเป็นผู้ก่อการ ทั้ง ๆ ที่ในความจริงมีแค่ผมคนเดียว” เขาพูด

พลางหัวเราะแห้ง ๆ “ไม่มันก็จัดบริษัทไม่ได้ หักค่าใช้จ่ายอะไรไม่ได้เลย” ปัญหาเช่นนี้ทำให้คนที่อยากเริ่มธุรกิจเล็ก ๆ อย่างต้นต้องล้มเลิกอยู่เสมอ แล้วแบบนี้ใครจะอยากลงแรงสร้างกิจการของตัวเอง

บรรยากาศในศาลาเจียบลงเมื่อ “พีชชมพู” หญิงวัยสี่สิบที่นั่งนิ่งมาตลอดเริ่มพูดด้วยน้ำเสียงสั้น เธอเล่าว่า แม่เพิ่งเสียชีวิตเมื่อปีที่แล้ว และตลอดหลายปีที่ผ่านมา เธอเป็นคนเดียวที่อยู่ดูแลใกล้ชิด ส่วนพี่น้องคนอื่นแทบไม่เคยกลับมา “แต่พอถึงเวลาจะแบ่งมรดก กฎหมายกลับบอกว่า ลูกทุกคนได้เท่ากัน ไม่ว่าจะดูแลหรือไม่ดูแล...แบบนี้มันยุติธรรมตรงไหน ?” พีชชมพูเอ่ยพลางกลืนน้ำตา

หลายคนก้มหน้าด้วยความเห็นใจ กฎหมายอาจมองว่า ทายาททุกคนมีสิทธิเท่ากัน แต่ในชีวิตจริง ความกตัญญูและการเสียสละกลับไม่ถูกนับรวม “มันเย็นชาเกินไป” เธอพูดทิ้งท้ายหลายคนพยักหน้าเบา ๆ เพราะต่างก็รู้ดีว่า ความรู้สึกแบบนี้ไม่ใช่เรื่องของเธอคนเดียว

ยังมีอีกปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาโดย “ลุงวิทยา” อดีตข้าราชการครูของหมู่บ้าน ลุงพูดด้วยน้ำเสียงหนักแน่นว่า ป.พ.พ. ที่ใช้อยู่ทุกวันนี้อ่านเข้าใจยากเกินไป แม้แต่เขาที่เคยเป็นครูยังรู้สึกว่ ภาษาที่ใช้เต็มไปด้วยศัพท์โบราณและถ้อยคำเฉพาะทางที่คนทั่วไปไม่มีวันเข้าใจได้ง่าย ๆ

“เอกสารราชการสมัยนี้ก็เหมือนกัน เขียนนวนจนผมต้องอ่านซ้ำหลายรอบ” เขาปั่นพลาญยกตัวอย่าง เวลาจะทำสัญญาเช่าที่ดินหรือพันธกรรม ญาติพี่น้องมักมาขอให้ช่วยอ่าน เพราะไม่มีใครเข้าใจภาษากฎหมายเหล่านั้น

หลายคนพยักหน้าเห็นด้วย บางคนเสริมว่า การใช้ถ้อยคำซับซ้อนเช่นนี้ทำให้ประชาชนเข้าไม่ถึงสิทธิของตน และบางครั้งก็ถูกเอาเปรียบ เพราะเซ็นสัญญาที่ไม่เข้าใจ สุดท้ายปัญหาเรื่องภาษากฎหมายจึงกลายเป็นยาขมที่ประชาชนจำใจกลืนกิน ทั้งที่มันเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของพวกเขาเอง

“พี่แดง” ผู้หญิงวัยกลางคนที่ทำงานในร้านอาหารและเป็นแม่ของลูกสองคน ลูกขึ้นเล่าด้วยน้ำเสียงเรียบแต่สั่นด้วยความกังวล เธอบอกว่า ปีก่อนจ้างช่างมาซ่อมบ้าน เก็บเงินไปแล้วแต่ทำงานไม่เสร็จ ทิ้งงานไว้กลางคัน เธอจึงตัดสินใจฟ้องศาลเพื่อขอเงินคืน “พี่ทำตามทุกขั้นตอนนะคะ ยื่นเอกสาร จ้างทนาย จ่ายค่าธรรมเนียม แต่ผ่านมาเกือบสองปีคดียังไม่ตัดสินสักที” พี่แดงพูดอย่างเหนื่อยใจ “ระหว่างนี้เราก็เสียเงินไปแล้ว บ้านก็ยังซ่อมไม่เสร็จ ต้องจ่ายซ่อมใหม่อีก” ความยุติธรรมที่มาช้าแบบนี้ก็ไม่ต่างจากการไม่ได้รับความยุติธรรมเลย

หลังจากนั้น ชาวบ้านก็เริ่มผลัดกันเล่าประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่กฎหมายไม่เคยทันโลกจริง คนหนึ่งบ่นว่าไปซื้อของจากไลฟ์สดในเฟซบุ๊ก ของที่ได้เสียหายระหว่างทาง แต่กลับถูกบังคับให้รับผิดชอบเอง “เรายังไม่ทันได้เห็นของด้วยซ้ำ กฎหมายก็ถือว่าเราต้องรับผิดชอบแล้ว มันแฟร์ตรงไหน ?”

อีกเสียงหนึ่งพูดถึงการทำพินัยกรรมช่วงโควิด ตอนที่เดินทางไปไหนไม่ได้ แต่อยากทำเอกสารยกรมรดกให้ลูกหลาน “ทำออนไลน์ก็ไม่ได้ กฎหมายบังคับว่าต้องมีพยานนั่งอยู่พร้อมกัน ต่อหน้า แล้วถ้าเราเจ็บป่วยหรือติดเตียงล่ะ”

บางคนเสริมว่า ลูกหลานเริ่มลงทุนในเหรียญดิจิทัลหรือ NFT¹ แต่พอจะเอามาใช้ค้ำประกันก็ทำไม่ได้ “ถ้ากฎหมายยังมองไม่เห็นทรัพย์สินพวกนี้ เราจะพัฒนาอะไรต่อได้ยังไง”

เสียงบ่นเหล่านี้ดังขึ้นทีละคน ทำให้ศาลาเล็ก ๆ กลายเป็นเวทีสะท้อนความจริงที่ว่า กฎหมายถูกเขียนขึ้นเมื่อร้อยปีก่อน ในโลกที่ไม่มีโซเชียล ไม่มีพินัยกรรมออนไลน์ และไม่มีสินทรัพย์ดิจิทัล แต่วันนี้ผู้คนกลับต้องอยู่กับข้อจำกัดเหล่านั้นทุกวัน

ตลอดทั้งคืนนั้น ทนายหนุ่มนั่งฟังเรื่องราวของผู้คนอย่าง ตั้งใจ เรื่องเล่าหนึ่งเชื่อมไปสู่อีกเรื่องหนึ่ง แต่ละปัญหาต่างสะท้อนให้เห็นโครงสร้างที่ล้าสมัยของกฎหมายฉบับนี้ เขาเริ่มเห็นภาพชัดขึ้นเรื่อย ๆ ว่า กฎหมายที่เคยถูกยกย่องว่าเป็นหลักประกันของความถูกต้อง วันนี้กลับกลายเป็นดาบสองคม หลายครั้ง การบังคับใช้ตาม “ตัวบทกฎหมาย” อย่างเคร่งครัด กลับนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่เป็นธรรมต่อชีวิตจริง

---

¹ NFT (Non-Fungible token) หรือเหรียญที่ไม่สามารถทดแทนได้ คือ สินทรัพย์ดิจิทัลที่มีลักษณะเฉพาะตัว ไม่ซ้ำใคร จับต้องไม่ได้ แต่ซื้อขายได้เหมือนทรัพย์สินอื่น ๆ ผ่านเทคโนโลยี Blockchain ที่จัดเก็บคุณสมบัติและข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ของเหรียญดิจิทัลประเภทนี้ได้

ช่องว่างระหว่างกฎหมายกับความเป็นจริงของประชาชน เผยให้เห็นผ่านเสียงของชาวบ้านตรงหน้า ไม่ว่าจะเป็นการซื้อรถหรือ ผ่อนบ้านที่ต้องสูญเสียทุกอย่าง เพราะเงื่อนไขสัญญาที่ไม่สมดุล การทำงานรูปแบบใหม่ที่กฎหมายยังไม่รองรับ การตั้งบริษัทที่ยัง ติดอยู่ในกรอบความคิดเก่า ปัญหาครอบครัวและมรดกที่กฎหมาย ตีความอย่างตายตัว รวมถึงภาษากฎหมายโบราณ และความ ล้าช้าซึ่งกลายเป็นกำแพงกีดกันผู้คนออกจากความยุติธรรม

เรื่องเล่าที่เต็มไปด้วยความทุกข์เหล่านี้คือแก่นสารของ หนังสือเล่มนี้ หนายความหนุ่มสัมผัสได้ถึงความคับข้องใจและ ความหวังที่ซ่อนอยู่ในแววตาของชาวบ้าน แม้แต่ละคนจะมีเพศ วัย และอาชีพต่างกัน แต่ล้วนได้รับผลกระทบจากกฎหมายที่ไม่ สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นดังกระบอกเสียงเล่า “ความจริง” ผ่าน 7 บทสำคัญ ที่ถักร้อยจากเสียงสะท้อนของชาวบ้านในหมู่บ้าน เล็ก ๆ แห่งนี้ ตั้งแต่ปัญหาการเช่าซื้อบ้านและรถ ปัญหาแรงงาน แพลตฟอร์ม การทำธุรกิจครอบครัว ไปจนถึงปัญหาครอบครัว มรดก และภาษากฎหมายที่อ่านไม่เข้าใจ ทั้งหมดเพื่อชี้ให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรมว่า ความทุกข์ของประชาชนไม่ได้เกิดจากการ “ทำผิดกฎหมาย” หากแต่เป็นเพราะ “กฎหมายที่ไม่ทันต่อความ เปลี่ยนแปลง” จนอาจถึงเวลาที่สังคมไทยต้องร่วมกันปฏิรูปครั้งใหญ่ ให้ทันโลกและคืนความยุติธรรมให้กับชีวิตผู้คน

เพื่อให้เข้าใจภาพรวมได้ชัดเจน หนังสือเล่มนี้จึงแบ่งออก เป็น 3 หมวดใหญ่

หมวดแรก (บทที่ 1-3) ว่าด้วยปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจและอำนาจต่อรองในสัญญาต่าง ๆ เรื่องเล่าในหมวดนี้ชี้ให้เห็นว่า คนตัวเล็ก ๆ มักเสียเปรียบ ไม่ว่าจะเป็นการเช่าซื้อรถหรือบ้านที่ผ่อนมานาน แต่ยังไม่มีสิทธิในทรัพย์สินจริง ปัญหาแรงงานแพลตฟอร์มที่ถูกจัดว่าไม่ใช่ลูกจ้าง และข้อจำกัดของการทำธุรกิจรายเล็กที่ยังติดอยู่ในโครงสร้างกฎหมายแบบเก่า ทั้งหมดสะท้อนว่า กฎหมายที่ควรปกป้องประชาชนกลับกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำฝังลึกยิ่งขึ้น

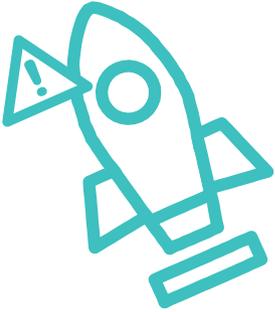
หมวดที่สอง (บทที่ 4-6) ว่าด้วยอุปสรรคของการเข้าถึงความยุติธรรม แม้เจตนาของกฎหมายคือการสร้างความเป็นธรรม แต่เมื่อถ้อยคำเต็มไปด้วยศัพท์โบราณ และกระบวนการยุติธรรมเชิงซ้ำไม่ยืดหยุ่น ประชาชนจำนวนมากจึงเข้าไม่ถึงสิทธิของตนได้จริง เรื่องเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเป็นธรรมที่ควรจับต้องได้ อาจกลับกลายเป็นกำแพงสูงที่คนธรรมดาไม่อาจก้าวข้ามและรวมถึงกฎหมายครอบครัวและมรดกด้วย

หมวดสุดท้าย (บทที่ 7) ว่าด้วยความท้าทายในโลกดิจิทัลและรูปแบบเศรษฐกิจใหม่ กฎหมายที่ยังยึดติดกับกระดาษและเครื่องพิมพ์ดีด ไม่อาจรองรับชีวิตที่เคลื่อนไหวบนอินเทอร์เน็ตได้ทัน ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายผ่านไลฟ์สดหรือแชตที่ไม่ชัดว่าใครต้องรับผิดชอบเมื่อของเสียหาย การทำพินัยกรรมดิจิทัลที่กฎหมายยังไม่ยอมรับ ไปจนถึงสินทรัพย์ดิจิทัลอย่าง Bitcoin หรือ NFT ที่กฎหมายไทยไม่ถือว่าเป็น “ทรัพย์สิน” จึงไม่อาจนำมาใช้

เป็นหลักประกันได้ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนว่า หากกฎหมายยังยืน
อยู่ที่เดิม ความไม่เป็นธรรมจะยิ่งซับซ้อนและทวีความรุนแรงใน
โลกที่หมุนเร็วเกินกว่ากฎหมายร้อยปีจะตามทัน

เรื่องราวทั้งสามหมวดนี้ถักร้อยเข้าหากันเพื่อสะท้อนภาพ
ใหญ่ว่า ทำไมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเคยเป็นความ
ภาคภูมิใจของประเทศเมื่อร้อยปีก่อน จึงกลายเป็นเงื่อนโซ่ที่กดทับ
ชีวิตผู้คนในปัจจุบัน เสียงจากหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งนี้ชี้ให้เห็นตรง
กันว่า ความทุกข์ไม่ได้เกิดจากการ “ทำผิดกฎหมาย” หากแต่
เกิดจาก “กฎหมายที่ไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลง” คำถามจึงอยู่
ที่ว่า เราจะปล่อยให้กฎหมายที่ล้าหลังครอบงำชีวิตผู้คนต่อไปอีก
กี่ปี หรือถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยต้องร่วมกันปฏิรูปกฎหมายนี้อย่าง
จริงจัง

ภาค 1

ป.พ.พ.
กับการลด
ความเหลื่อมล้ำ

บทที่ 1

ซื้อบ้านผ่อนรถ

ในเช้าวันต่อมา ผมจรถปากรถกลางบนหน้ากระดาด ตั้งใจบันทึกเรื่องราวที่เพิ่งได้ยินในศาลาอเนกประสงค์ เสียงของชาวบ้านยังดังอยู่ในหัว เรื่องแรกคือ “ลุงมนัส” ที่ทุ้มเงินดาวน์รถเก็บบ้านผ่อนมาตรงเวลากว่า 3 ปี แต่สุดท้ายรถถูกยึดไปต่อหน้าต่อตาเหลือเพียงหนี้ก้อนใหม่ที่ไม่รู้จะชดใช้อย่างไร อีกเรื่องคือ “พี่เมย์” หญิงวัยกลางคนที่ผ่อนบ้านมากกว่าครึ่ง แต่เมื่อเจอวิกฤตโควิด รายได้หดหายจนพลาดชำระเพียงไม่กี่งวด ธนาคารก็เดินหน้าฟ้องบังคับจำนองทันที ทั้งที่บ้านหลังนั้นคือที่อยู่เดียวของครอบครัว

ผมเริ่มต้นบันทึกด้วยเรื่องของลุงมนัส เพราะคำพูดของเขาทำให้ทั้งศาลาเงียบลงทันที เหมือนทุกคนกำลังนึกถึงชะตากรรมเดียวกัน ลุงจับไมโครโฟนแน่น สีหน้าทั้งภูมิใจและเจ็บปวดปนกันก่อนจะเอ่ยขึ้นว่า

“ผมซื้อมนัสครบทุนาย ผมมีเรื่องอยากปรึกษา...เมื่อต้นปีผมไปออกรถกระบะมา ดาวน์ไปเก็บบ้าน ผ่อนตั้งสามปี นึกว่าทุกอย่างเรียบร้อยตามกฎหมาย รถก็ได้ขับ ผ่อนก็ผ่อนตรงเวลา

มาตลอด คิดว่าสักวันรถคันนี้ต้องเป็นของครอบครัวเราจริง ๆ แน่” น้ำเสียงของลุงฟังดูภูมิใจเมื่อนึกถึงวันที่ตัดสินใจซื้อรถคันแรกของตัวเอง

“แต่ที่ไหนได้ พอผมเกิดเงินขาดมือ จ่ายค่างวดไม่ไหวอยู่ สามเดือน ไฟแนนซ์มาเอารถผมไปดื้อ ๆ ไม่พอ เขามาทวงเงิน ผมอีก บอกว่ายอดขายรถที่ยืดไปมันไม่พอปิดหนี้ ผมหนึ่งเป็น ไก่ตาแตกเลยครับทนาย ผ่อนมาตั้งนานทำไมสุดท้ายเหลือมือเปล่า เงินที่จ่ายไปตั้งเยอะก็ไม่ได้คืน ช้ำยังเป็นหนี้เพิ่มอีก”

ลุงมนัสหยุดเว้นช่วง หันมองเพื่อนบ้านในที่ประชุม หลายคน ก็พยักหน้าคล้อยตาม บ้างมีสีหน้าสะท้อนใจกับเรื่องที่ได้ยิน “ทำไม ทำสัญญาถูกต้องตามกฎหมายทุกอย่างแท้ ๆ แต่คนผ่อนอย่าง พวกผมกลับโดนแบบนี้” ลุงมนัสถามด้วยความคาใจ

ทนายหนุ่มมองหน้าลุงมนัส และตอบอย่างเข้าอกเข้าใจ “ก่อนอื่นต้องขอบคุณลุงมนัสนะครับที่เล่าเรื่องของตัวเองให้ พวกเราฟัง เรื่องนี้เป็นปัญหาที่เจอกันเยอะจริง ๆ” เขาขยับไม้ค้ำลงเล็กน้อยและหันมาทางชาวบ้าน “ใครเคยได้ยินหรือมีประสบการณ์ คล้าย ๆ ลุงมนัสบ้างไหมครับ” ชาวบ้านหลายคนยกมือ บ้างก็ตะโกน เสริมว่า ตนก็เคยผ่อนรถแล้วโดนยึดเหมือนกัน ทนายหนุ่มพยักหน้า รับรู้ก่อนจะขยับไม้ค้ำขึ้นมาอีกครั้ง

ทนาย “กรณีของลุงมนัสนี่สะท้อนช่องว่างของความเข้าใจ เรื่อง ‘กรรมสิทธิ์’ หรือความเป็นเจ้าของครับ” เขาเกริ่นนำเข้าสู่ ประเด็นหลักที่จะอธิบาย

เมื่อ “ซื้อผ่อน” ไม่ใช่ “ผ่อนซื้อ”

นายชัยแว่นเล็กน้อยก่อนอธิบาย “ลุงมนัสทราบไหมครับว่า เวลาที่เราผ่อนรถกับไฟแนนซ์แบบนี้ ตามกฎหมายเขาเรียกว่าอะไร”

ลุงมนัสหนึ่งคิด ก่อนตอบอย่างไม่แน่ใจ “ก็...ซื้อรถผ่อนส่งไงครับนาย ผมผู้ซื้อ ไฟแนนซ์เป็นคนขาย เราก็อำนาจสัญญาซื้อขายผ่อนไปเรื่อย ๆ เดียวครบกำหนดรถก็เป็นของเรา”

นายยิ้มบาง ๆ “ความจริงทางกฎหมายแล้ว กรณีผ่อนรถแบบนี้ไม่ถือว่าเป็น ‘สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง’ ธรรมดา นะครับ แต่เป็นสัญญาเช่าซื้อต่างหาก”²

ลุงมนัสเลิกคิ้วด้วยความสงสัย “เช่าซื้อยังไงครับนาย ผมก็ซื้อรถ จะกลายเป็นเช่าไปได้ยังไง ?”

“ใจเย็น ๆ ครับลุง” เขากล่าวพลางหัวเราะเล็กน้อย “คำมันฟังดูงง ๆ ก็จริง สัญญาเช่าซื้อคือสัญญาที่กฎหมายกำหนดขึ้นเป็นพิเศษต่างหากจากสัญญาซื้อขายทั่วไป ลุงผ่อนรถก็จริง แต่ในทางกฎหมาย ไฟแนนซ์เขาถือว่าลุงยังเช่ารถเขาใช้อยู่ จนกว่าจะผ่อน

---

² ป.พ.พ. มาตรา 572 บัญญัติว่า “อันว่าเช่าซื้อนั้น คือสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้นหรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคราวสัญญาเช่าซื้อนั้นถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ”

ครบทุกงวดนั่นแหละครับถึงซื้อรถนั้นจริง ๆ”

ลู่มั่นสทำหน้าครุ่นคิด ชมวดคิ้วเล็กน้อย “แปลว่าที่ผ่านมา รถไม่ใช่ของผมหรือครับ ทั้งที่ผมจ่ายค่างวดมันทุกเดือนเลย”

นายพยักหน้า “ใช่ครับ กรรมสิทธิ์หรือความเป็นเจ้าของรถ ยังเป็นของไฟแนนซ์อยู่ จนกว่าลุงจะผ่อนหมดตามสัญญา ถึงตอนนั้น เขาถึงโอนกรรมสิทธิ์รถมาเป็นของลุง”

นายพูดต่อ “ตรงนี้หลายคนเข้าใจผิดคิดว่า ‘ซื้อรถผ่อน’ ยังไงเราก็เป็นเจ้าของรถทันที แต่แค่ติดหนี้ผ่อนอยู่ จริง ๆ ไม่ใช่ นะครับ ในสัญญาเช่าซื้อ ลุงยังเป็นแค่ผู้เช่าใช้รถ บริษัทไฟแนนซ์ เป็นเจ้าของตัวรถอยู่”

ชาวบ้านหลายคนในที่นั้นทำเสียงฮือเบา ๆ ด้วยความ ประหลาดใจ บ้างก็กระซิบกับคนข้าง ๆ ว่าไม่เคยรู้มาก่อนเลย

“ทีนี้พอลุงผิดนัดไม่ส่งค่างวด รถที่ยังไม่ใช่ของลุง ไฟแนนซ์ เขาก็มีสิทธิตามกฎหมายที่จะยึดคืนครับ เพราะถือว่าลุงผิดสัญญาเช่า เขาก็บอกเลิกสัญญา แล้วมายึดรถกลับไปได้ทันที เงินที่ลุงผ่อน มาหลายปีก็ไม่ต้องคืนด้วย ฟังดูโหดร้ายใช่ไหม แต่มันเป็นไปตาม กฎหมายเป๊ะ ๆ เลย”

เมื่อได้ยินเช่นนี้ หลายคนรวมทั้งลู่มั่นสเองถึงกับถอนหายใจ เอือกใหญ่ สีหน้าของลุงเจอความผิดหวัง “กฎหมายอะไรทำให้ ใจร้ายอย่างนี้ละหนาย ผมผ่อนไปตั้งสามปี เงินตั้งเยอะ กลับหาย เกลี้ยงไม่เหลือเลย”

ทนายพยักหน้าด้วยความเข้าใจ “ครับลุง ผมเข้าใจความรูสึกลุงเลย กฎหมายมันเขียนไว้แบบนี้มาตั้งนาน จริง ๆ สมัยก่อนบ้านเรายังไม่ค่อยมีคนฟ้องรถกัน กฎหมายเมื่อร้อยปีที่แล้วเขียนไว้เพื่อคุ้มครองคนให้เช่าทรัพย์สินว่าจะได้ทรัพย์สินคืนถ้าคนเช่าผิดสัญญา ลุงลองคิดดูถ้าเขาไม่ยึดรถ ลุงไม่จ่ายเขาก็แยะนะครับ แต่ปัญหาคือพอคุณนี้คนธรรมดาเขาใช้สัญญาแบบนี้มาซื้อของมีค่าอย่างรถกันเยอะ กฎหมายดั้งเดิมเลยกลายเป็นเหมือนเอาเปรียบคนซื้อเกินไป”

ลุงมนัสพยักหน้าช้า ๆ แหวตตาม่นลงเมื่อคิดถึงเงินที่เสียไป “แล้วมันต่างกับซื้อผ่อนแบบอื่นยังไงหรือนาย ผมไม่เข้าใจ ทำไมไม่เรียกว่าซื้อขาย ผมก็นึกว่าผมเป็นเจ้าของแต่แรก”

ทนายตอบว่า “ลองเทียบง่าย ๆ นะลุง” ทนายพูดพลางหยิบปากกากับกระดาษขึ้นมาวาดตารางประกอบ “ซื้อผ่อนกับเช่าซื้อต่างกันแบบนี้ครับ ซื้อผ่อนเนี่ยเป็นสัญญาซื้อขายทั่วไป คนซื้ออาจจะจ่ายเป็นงวดก็จริง แต่ตกลงกันได้ว่าจะโอนกรรมสิทธิ์หรือเป็นเจ้าของเมื่อไร ตอนไหนก็ได้ จะโอนตอนเซ็นสัญญาเลยก็ได้ หรือจะโอนที่หลังตอนผ่อนครบก็ได้ ตรงนี้แล้วแต่ตกลงตามกฎหมายนะลุง³ ส่วนเช่าซื้อเป็นสัญญาแบบที่เขียนกำหนดไว้

---

³ ป.พ.พ. มาตรา 453 บัญญัติว่า “อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ซื้อและผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย”

เฉพาะเลยว่า คนเช่าซื้อยังไม่เป็นเจ้าของจนกว่าจะจ่ายครบทุกงวด ถ้าผิดนัดก่อนถึงงวดสุดท้ายก็ถือว่า กรรมสิทธิ์หรือความเป็นเจ้าของไม่เคยโอนไปผู้เช่าซื้อเลย ยกเลิกสัญญาได้ทันที เงินที่ผ่อนมาก็ถือเป็นค่าเช่าที่ผ่านมา”

นายซีไปที่ตารางที่วาด “สรุปง่าย ๆ **ซื้อผ่อน** คือซื้อเลย แต่ทยอยจ่ายเงินเป็นงวด ส่วน **เช่าซื้อ** คือเข้าไปก่อนแต่ทยอยจ่ายเงินเหมือนกัน พอจ่ายครบตามที่ตกลงถึงได้สิทธิ์ซื้อทรัพย์สินนั้น”

ลุงมนัสอุทานเบา ๆ “อ้อ อย่างนี้เอง” หลายคนในห้องประชุมก็พากันพยักหน้าเมื่อได้ฟังการเปรียบเทียบที่ชัดเจนของนาย

อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านที่นั่งฟังอยู่ด้วยยกมือขัดขึ้นมา “คุณนาย แล้วยแบบนี้คนที่เช่าซื้อก็ต้องทำใจใช้ไหมครับ โดนยึดรถก็จบกันไป เงินที่จ่ายมาก็สูญหมด” น้ำเสียงผู้ใหญ่บ้านเจือความไม่สบายใจ

“จริง ๆ แล้วกฎหมายก็ไม่ได้ใจร้ายจนไม่มีทางออกให้ลูกหนี้เลยนะครับ ในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์สมัยนี้มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกำกับอยู่เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟแนนซ์เอาเปรียบจนเกินไป” นายตอบด้วยความใจเย็น

และมาตรา 459 บัญญัติว่า “ถ้าสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขบังคับไว้ ท่านว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่โอนไปจนกว่าการจะได้เป็นไปตามเงื่อนไข หรือถึงกำหนดเงื่อนไขนั้น”

เปรียบเทียบซื้อผ่อนกับเช่าซื้อ

ซื้อผ่อน (Installment Sale)

- เป็น สัญญาซื้อขาย ตามมาตรา 453 และ 459
- คู่สัญญากำหนดให้ออนกรรมสิทธิ์ทันที หรือหน่วงการโอนกรรมสิทธิ์ไว้จนกว่าจะผ่อนครบก็ได้
- ผู้ซื้อมีสถานะ “เจ้าของ” เมื่อกรรมสิทธิ์โอนแล้ว แม้จะยังผ่อนต่ออยู่
- “ซื้อผ่อน” คือ ซื้อแล้วอาจได้กรรมสิทธิ์ทันที แต่ผ่อนจ่ายเป็นงวด ๆ

เช่าซื้อ (Hire-Purchase)

- เป็น สัญญาเฉพาะ ตามมาตรา 572
- ผู้เช่าซื้อยังไม่เป็นเจ้าของ จนกว่าจะชำระครบทุกงวดตามสัญญา
- หากผิดนัดก่อนครบกำหนดกรรมสิทธิ์ไม่เคยโอนมาอยู่กับผู้เช่าซื้อเลย และเจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญา ยึดทรัพย์สินคืน และริบเงินที่ชำระมาแล้ว
- “เช่าซื้อ” คือ เช่าไปก่อน แต่จะได้กรรมสิทธิ์ก็ต่อเมื่อผ่อนครบ

ชาวบ้านหลายคนทำหน้าที่สงฆ์ หลายคนไม่เคยได้ยินมาก่อนว่ามีกฎหมายคุ้มครองในเรื่องนี้

นายพูดต่อว่า “อย่างเช่น ทุกวันนี้ไฟแนนซ์จะบอกเลิกสัญญาอีตกรเลยทันทีที่ค้างส่งงวดเดียวไม่ได้ เขาต้องปล่อยให้ค้างอย่างน้อย 3 งวดติดต่อกันก่อน ถึงจะมีสิทธิตามกฎหมายที่จะยกเลิกสัญญาและยึดรถคืนครับ (แต่ก็ต้องดูข้อสัญญาที่เซ็นกันด้วย)”⁴

ลุงมันส์ทำตาโต “อ้าว ! ของผมนี่ค้างสองงวดเอง ทำไมสองงวดก็โดนยึด”

นายถอนใจ “อันนี้ผมก็ไม่แน่ใจรายละเอียดสัญญาของลุง แต่ตามหลักแล้วถ้าเข้าข่ายผิดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ลุงอาจฟ้องร้องได้ว่า บริษัททำไม่ถูกต้อง แต่ปัญหาในทางปฏิบัติคือชาวบ้านอย่างลุงไม่รู้สิทธิตรงนี้ หลายคนพอถูกขู่ก็ยอมให้ยึดรถไปง่าย ๆ เพราะคิดว่าทำอะไรไม่ได้”

บรรยากาศในศาลาเจียบลวง ทุกคนต่างครุ่นคิดถึงสิ่งที่เพิ่งได้รับรู้ ลุงมันส์ถอนหายใจอีกครั้ง “สรุปคือ ผมเข้าใจผิดเองตั้งแต่ต้นใช่ไหมครับ คิดว่ารถเป็นของผมแล้ว ที่ไหนได้กฎหมายเขาไม่ถือแบบนั้น”

---

⁴ การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ ปัจจุบันอยู่ภายใต้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา (ตาม พ.ร.บ. คุ้มครองผู้บริโภค) ที่กำหนดว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ค้างชำระค่าเช่าซื้ออย่างน้อย 3 งวดติดต่อกัน และได้มีการบอกกล่าวให้ชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดแล้ว แต่ลูกหนี้ยังเพิกเฉย

นายพยักหน้า “ก็เรียกว่าความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างกฎหมายกับคนทั่วไปนั่นล่ะครับลุง นี่แหละช่องว่างที่ทำให้ชาวบ้านเสียเปรียบโดยไม่รู้ตัว” เขาหันไปพูดกับชาวบ้านคนอื่น ๆ ด้วย “เพราะนั่นเวลาจะเซ็นสัญญาอะไร ต้องรู้ให้ชัดว่ากำลังทำสัญญาประเภทไหน เป็นการซื้อขายตามปกติหรือเป็นเช่าซื้อแบบนี้จะได้เข้าใจสิทธิและความเสี่ยงของตัวเองถูกต้อง”

เสียงฮือฮาดังขึ้นเบา ๆ ในหมู่ชาวบ้าน หลายคนเริ่มพูดคุยกแลกเปลี่ยนกันเองถึงประสบการณ์ที่เคยผ่านมา บ้างก็วิจารณ์ว่าทำไมกฎหมายถึงปล่อยให้ไฟแนนซ์ริบเงินคนผ่อนได้หมดแบบนี้

จากยึดรถถึงหนีใหม่ คำประกัน การฉ้อฉล และการริบทรัพย์

ลุงมนัสถอนหายใจแรง ก่อนถามต่ออีกครั้งว่า “แล้วอย่างผมรถก็โดนยึดไปแล้ว เขาก็มาทวงเงินผมแล้ว ทำไมเขายังมาฟ้องผู้ค้ำประกันต่ออีกล่ะนาย”

นายมองหน้าลุงมนัสแล้วพยักหน้า “ประเด็นนี้แหละครับที่หนักจริง ๆ เพราะทันทีที่ลูกหนี้ผิดนัด ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอะไร อำนาจตามกฎหมายก็เอื้อให้ไฟแนนซ์ได้เปรียบเกือบทั้งหมด ทั้งเรื่องยึดรถ ริบเงินที่ผ่อนมาแล้ว หรือแม้แต่หันไปฟ้องผู้ค้ำประกันต่อ”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งแล้วพูดเสริม “นี่แหละปัญหาของระบบ
ค้ำประกันบ้านเรา หลายคนเซ็นให้เพราะเกรงใจหรือเพราะความ
สัมพันธ์ แต่ไม่เคยรู้เลยว่าต้องเสี่ยงแบกรับหนี้เต็ม ๆ ถ้าลูกหนี้
พลาดแม้แต่ชนิดเดียว”⁵

นายหันกลับมามองชาวบ้านทั้งศาลา ก่อนจะพูดซ้ำ ๆ ให้
ทุกคนฟังทัน “ไม่ใช่แค่ยี่ตรรถหรือฟ้องผู้ค้ำนะครับ ที่โหดกว่าคือ
กฎหมายยังเปิดทางให้ไฟแนนซ์ริบเงินที่เราผ่อนมาแล้วทั้งหมด
ได้ด้วย”

เขาหยุดเล็กน้อย เหมือนจะให้ทุกคนซึมซับความหมาย
“มาตรา 574 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เขียนไว้ชัด
เลยครับว่า ถ้าลูกหนี้ผิดนัดเมื่อไร เงินที่จ่ายไปก่อนหน้าถือว่าเป็น
ค่าเช่าทั้งหมด ไฟแนนซ์ริบได้ทันที ต่อให้เราจะผ่อนมาแล้วหลาย
ปี ก็ไม่จำเป็นต้องคืนให้เราแม้แต่บาทเดียว”⁶

---

⁵ ป.พ.พ. มาตรา 680 บัญญัติว่า “อันว่าค้ำประกันนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคล
ภายนอกคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้ค้ำประกัน ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้คนหนึ่ง เพื่อชำระหนี้
ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้”

⁶ ป.พ.พ. มาตรา 574 บัญญัติว่า “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน
หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญา
เสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้ริบเป็นของเจ้าของ
ทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

“อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนั้น
ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน และกลับเข้า

เสียงฮือฮาดังขึ้นในศาลา หลายคนพิมพ์ว่า “อย่างนี้ก็
หมดกันสิ”

นายพยักหน้า “ใช่ครับ ฟังดูโหดร้าย แต่ตัวบทกฎหมาย
เขียนไว้แบบนี้จริง ๆ ต่อให้สัญญาไม่ระบุ เขาก็ยังมีสิทธิรับเงินได้
เพราะกฎหมายเปิดทางให้” เขาหยุดไปครู่หนึ่ง ก่อนจะเสริมว่า
“แต่เดี๋ยวนี้เรามีกฎหมายมาคานไว้บ้างนะครับ คือพระราชบัญญัติ
ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 กฎหมายนี้บอกกว่า
ถ้าข้อสัญญาใดเอาเปรียบลูกหนี้เกินไป ศาลตัดทอนหรือปรับลด
ได้ให้เหลือเท่าที่ ‘เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี’ เท่านั้น”⁷

“แปลว่าถ้าสัญญากำหนดให้รับเงินดาวน์หรือเงินผ่อน
ทั้งหมด ทั้งที่มันเกินกว่าความเสียหายจริง ศาลอาจไม่ยอมให้รับ
ทั้งหมดก็ได้ครับ”

ลุงมนัสทำหน้าสงสัยทันที “แล้วแบบนี้พวกเราจะสู้ได้ไหม
นาย มันมีสองกฎหมายขัดกันแบบนี้”

ครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

⁷ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 บัญญัติว่า
“ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ
หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้า
หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญา
อีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียง
เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

นายตอบด้วยน้ำเสียงจริงจัง “นั่นแหละครับปัญหาใหญ่ กฎหมายมันไม่ได้เชื่อมกันให้ชัดเจน ภาระเลยตกกับลูกหนี้ ต้องเป็นฝ่ายยกเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาลเอง ผลก็คือ คนที่อ่อนแอกว่า ต้องเหนื่อยเพิ่มอีกหลายเท่า”

บรรยากาศในศาลาเงียบลง ทุกคนเหมือนกำลังคิดถึงสิ่งที่ตัวเองเคยเจอ นายพูดต่อ “แถมภาระยังไม่หยุดที่คนเช่าซื้อ อย่างลุงมนัสนะครับ ผู้ค้าประกันก็โดนลากเข้าไปด้วยทันที เขามีสิทธิไปฟ้องเอาที่ดินหรือทรัพย์สินของผู้ค้าได้เลย ทั้งที่คนค้าไม่ได้ขับรถ ไม่ได้ใช้ของ แต่ต้องมารับผิดเต็ม ๆ”

เสียงบ่นดังขึ้นทันที หลายคนพยักหน้าหนัก ๆ เหมือนเคยเจอเรื่องนี้กับตัวเองหรือญาติพี่น้อง

นายเสริมต่อ “แต่เรื่องมันยังไม่จบแค่นั้นนะครับลุง รถก็โดนยึดไปแล้ว เงินที่ผ่อนมาก็ไม่คืน บางทีไฟแนนซ์ยังมาฟ้องเรียก ‘หนี้ก้อนใหม่’ เพิ่มอีก”

เสียงชาวบ้านดังฮือทันที หลายคนทำหน้าสงสัย

“หนี้ก้อนใหม่นี้มีสองอย่างครับ” นายอธิบายช้า ๆ “อย่างแรกคือ ส่วนต่างราคาขาย เวลาไฟแนนซ์เอารถไปขายทอดตลาด ราคาที่ขายมักต่ำกว่าตลาดเยอะ สมมติหนี้เหลือสามแสน แต่ขายรถได้สองแสน เราก็ยังถูกฟ้องเพิ่มอีกหนึ่งแสนเต็ม ๆ”⁸

---

⁸ ค่าขาดราคาหรือค่าเสื่อมราคา (Price Shortfall / Depreciation) กล่าวคือ หลังการขายรถ บริษัทไฟแนนซ์จะนำรถออกขายทอดตลาด หากราคาที่ขายได้ต่ำกว่ายอดหนี้ที่ยังค้าง ผู้เช่าซื้อจะถูกฟ้องให้รับผิดชอบในส่วนต่างนั้น ปัญหาที่

เขาหยุดหันไปมองรอบ ๆ ศาลา ก่อนพูดต่อ “อีกอย่างคือที่เรียกว่า ค่าขาดประโยชน์ เขาอ้างว่าเป็นกำไรที่ควรได้ถ้าเราผ่อนต่อจนจบสัญญา ทั้งที่เราไม่ได้ใช้รถแล้ว แต่ก็ยังถูกบวกเข้าไปในหนี้ด้วย”⁹

สีหน้าชาวบ้านเต็มไปด้วยความตกใจ บางคนส่ายหัวซ้ำ ๆ เหมือนไม่อยากเชื่อ

นายถนอมหายใจ “เพราะงั้น หลายคนเลยเจอสภาพเสียทั้งรถ เสียทั้งเงินที่ผ่อนมาแล้ว แล้วยังถูกฟ้องให้จ่ายเพิ่มอีก ความรู้สึกมันเหมือนถูกซ้ำเติม ทั้งที่ในสายตาของชาวบ้านทั่วไปคิดว่าคืนรถแล้วก็น่าจะจบ”

ตามมาคือ ราคาประมูลรถยึดมักต่ำกว่าราคาตลาดทั่วไปอย่างมาก ซึ่งทำให้ส่วนต่างที่ผู้บริโภคต้องรับผิดชอบสูงขึ้น

⁹ ค่าขาดประโยชน์ (Loss of Use / Benefit) คือภาระที่สร้างความงุนงงแก่ผู้เช่าซื้อมากที่สุด เพราะ “ค่าขาดประโยชน์” ไม่ใช่ค่างวดที่ค้าง แต่เป็นค่าเสียหายที่บริษัทไฟแนนซ์อ้างว่าเป็นกำไรที่ควรได้รับหากสัญญาเช่าซื้อดำเนินไปจนจบ โดยทั่วไปจะคำนวณจากค่าเช่ารายเดือนในช่วงที่ผู้เช่าซื้อยังครอบครองรถตั้งแต่วันที่ผิदनัดจนถึงวันที่รถถูกส่งคืน

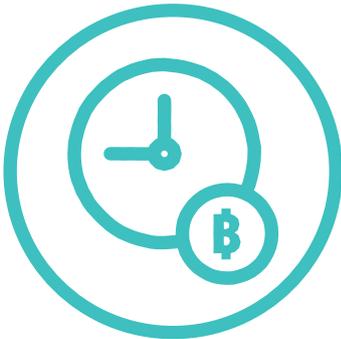
เช่าซื้อ ลิสซิ่ง เช่า และซื้อผ่อน ต่างกันอย่างไร

นายมองรอบศาลา ก่อนจะอธิบายต่อด้วยน้ำเสียงชัดเจน “ความสับสนมันยิ่งเยอะขึ้นก็ตรงนี้แหละครับ เพราะจริง ๆ แล้ว สัญญาที่เกี่ยวกับการเช่า การซื้อ หรือการผ่อน มีหลายแบบ หน้าตาคล้าย ๆ กัน แต่ผลทางกฎหมายต่างกันโดยสิ้นเชิง ถ้าเราไม่รู้ว่าเซ็นอะไร ก็อาจเสียเปรียบได้ง่าย ๆ”

เขาเว้นจังหวะ แล้วชวนฉันขึ้นนับให้ทุกคนตามทัน “หลัก ๆ มีอยู่ 4 แบบที่คนมักเจอบ่อยนะครับ

1. **เช่าซื้อ** แบบที่ลุงมนัสเจอนี้แหละครับ ใช้กันเยอะเวลา ออกรถยนต์หรือมอเตอร์ไซค์ กรรมสิทธิ์ยังเป็นของไฟแนนซ์ จนกว่าจะผ่อนครบทุกงวด ถึงตอนนั้นเขาถึงโอนรถมาเป็นของเรา

2. **ลิสซิ่ง** อันนี้เจอบ่อยในระดับบริษัทหรือร้านใหญ่ ๆ ที่อยากได้สิทธิประโยชน์ทางภาษี กรรมสิทธิ์ไม่โอนมาเลยทันที

เช่าซื้อ

ลิสซิ่ง

พอครบสัญญา ผู้เช่าก็เลือกได้ว่าจะซื้อในราคาที่ตกลงไว้ล่วงหน้า ต่อสัญญาหรือส่งคืนไป

3. **เช่าทรัพย์สิน** ง่ายสุดเลยครับ จ่ายค่าเช่าใช้ของไปตามเวลาที่ตกลง พอหมดสัญญาก็คืน ไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์อะไรทั้งนั้น อย่างเวลาเราเช่าบ้าน เช่ารถ เช่าเครื่องจักร

และ 4. **ซื้อผ่อน** ตรงนี้ต่างจากเช่าซื้อนะครับ เพราะเป็นสัญญาซื้อขาย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 453 กับ 459 หมายความว่าเราเป็นเจ้าของตั้งแต่มีการโอนกรรมสิทธิ์ แม้ว่าจะมีหนี้ผ่อนต่ออยู่ เช่น ซื้อบ้านกับธนาคาร กรรมสิทธิ์บ้านโอนมาแล้ว แต่เรายังติดภาระผ่อนชำระอยู่”

นายมองไปรอบ ๆ ศาลาอีกครั้ง “เห็นไหมครับ แค่สัญญาหน้าตาคล้ายกันแต่ผลต่างกันมาก เวลาเราจะเซ็นอะไรต้องดูให้ชัดว่าเป็นแบบไหน ไม่งั้นผ่อนทั้งชีวิตก็อาจไม่ได้เป็นเจ้าของจริง ๆ”

เช่าทรัพย์สิน

ซื้อผ่อน

เปรียบเทียบความแตกต่างของ เช่าซื้อ ลีสซิ่ง เช่าทรัพย์สิน และซื้อผ่อน

เช่าซื้อ (Hire-Purchase)

ใครเป็นเจ้าของระหว่างผ่อน

- บริษัทไฟแนนซ์ / ผู้ให้เช่าซื้อ

ทำไปเพื่ออะไร

- เพื่อได้เป็นเจ้าของในที่สุด

หมดสัญญาแล้วเป็นยังไง

- ทรัพย์สินกลายเป็นของผู้เช่าซื้อทันที

ลีสซิ่ง (Leasing)

ใครเป็นเจ้าของระหว่างผ่อน

- ผู้ให้เช่า

ทำไปเพื่ออะไร

- เพื่อใช้ประโยชน์และวางแผนภาษี

หมดสัญญาแล้วเป็นยังไง

- ผู้เช่าต้องเลือกว่าจะซื้อต่อสัญญาหรือคืน

เช่าทรัพย์สิน (Rental)

.....

ใครเป็นเจ้าของระหว่างผ่อน

- ผู้ให้เช่า

ทำไปเพื่ออะไร

- เพื่อใช้ชั่วคราวเท่านั้น

หมดสัญญาแล้วเป็นยังไง

- ผู้เช่าคืนของให้เจ้าของ

ซื้อผ่อน (Installment Sale)

.....

ใครเป็นเจ้าของระหว่างผ่อน

- ผู้ซื้อ (กรรมสิทธิ์โอนตั้งแต่ต้น หรือหน่วงตามที่ตกลงในสัญญา)

ทำไปเพื่ออะไร

- เพื่อซื้อจริง แต่ทยอยชำระราคา

หมดสัญญาแล้วเป็นยังไง

- ผู้ซื้อชำระราคาครบและถือกรรมสิทธิ์อย่างสมบูรณ์ (หากยังไม่โอนตั้งแต่ต้น)

จำนอง กรรมสิทธิ์บ้านที่ถูกผูกไว้กับธนาคาร

นายพล่อยให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้พูดคุยระบายกันครู่หนึ่ง ก่อนจะยกมือขอเวลาชี้แจงเพิ่มเติม “ผมทราบนะครับว่า ทุกคนฟังแล้วก็รู้สึกว่ กฎหมายมันไม่เป็นธรรม แต่เรามาดูกันต่ออีกสักหน่อยครับ ปัญหาเรื่องเข้าใจผิดคล้าย ๆ แบบนี้มันไม่ได้มีแค่กับภาระเรื่องบ้านที่จำนองกับธนาคารก็ใช่จะปลอดภัย หลายคนก็คิดว่าบ้านเป็นของเราแท้ ๆ ทำไมสุดท้ายก็โดนยึดได้เหมือนกัน”

พี่เมย์ที่นั่งอยู่แถวหน้ารีบยกมือ น้ำเสียงสั้นเล็กน้อย “จริงคะนาย พี่ก็ผ่อนบ้านกับธนาคารอยู่เหมือนกัน บ้านหลังนี้ชื่อเป็นของพี่ เป็นเจ้าของตั้งแต่วันโอน แต่พอช่วงโควิดรายได้หายไปหลายเดือน ธนาคารก็ยื่นฟ้องบังคับจำนองทันที แบบนี้มันยุติธรรมตรงไหนคะ ทั้งที่ผ่อนมาตั้งครึ่งทางแล้ว”

นายพยักหน้าอย่างเข้าใจ “ครับพี่เมย์ กรณีบ้านต่างจากรถตรงที่พี่เมย์เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตั้งแต่แรกจริง แต่เพราะบ้านถูกนำไปจำนองไว้กับธนาคาร ถ้าผิดนัดจ่ายหนี้เมื่อไร ธนาคารก็มีสิทธิบังคับจำนองและยึดบ้านได้อยู่ดี”

“พี่เมย์กู้เงินธนาคารมาซื้อบ้าน บ้านเป็นของพี่ก็จริงครับ แต่พี่เอาบ้านไปจำนองไว้กับธนาคารเพื่อเป็นประกันว่าจะใช้หนี้เขาคืนครบ ตอนที่ยังผ่อนปกติดี ธนาคารไม่มายุ่งอะไร พี่อยู่บ้านได้สบาย ๆ เปรียบเหมือนเสื้อที่นอนหลับอยู่”¹⁰

พี่เมย์พยักหน้าหงิก ๆ เพราะนี่คือสภาพที่เธอกำลังเผชิญอยู่จริง ทุกวันนี้ยังอาศัยในบ้านอย่างสงบ แต่ก็รู้ว่ามิเสื่อซ่อนอยู่เงียบ ๆ

ทนายพูดต่อไป “แต่ทันทีที่พี่ผิदनัดส่งค่างวดเมื่อไร เสื่อตัวนี้จะตื่นทันทีครับ” เขายกมือทำท่าคำรามประกอบ “ธนาคารในฐานะผู้รับจำนองจะมีสิทธิเต็มทีตามกฎหมาย ดำเนินการบังคับจำนอง เอาบ้านไปขายทอดตลาดเพื่อใช้หนี้”

พี่เมย์เบิกตากว้าง “ธนาคารขายบ้านเราได้เลยหรือคะ !?”

ทนายพยายามรักษาน้ำเสียงให้ราบเรียบ “มันไม่ได้รวดเร็วเหมือนกรณีรถที่ยึดไปทันทีนะครับ ธนาคารต้องส่งหนังสือทวงถามมาก่อน (พี่เมย์คงเคยเห็นจดหมายทวงหนี้) ถ้ายังไม่จ่าย เขาก็จะฟ้องศาลเพื่อบังคับจำนอง พอชนะคดี ศาลก็สั่งให้กรมบังคับคดีมายึดบ้านแล้วนำไปขายทอดตลาด ประมูลให้ผู้ที่เสนอราคาสูงสุด”

“โอ้โห...” เสียงอุทานดังจากชาวบ้านที่นั่งฟัง หลายคนขยับตัวด้วยสีหน้ากังวล เมื่อนึกภาพบ้านของตัวเองถูกประกาศขายกลางตลาด

---

¹⁰ ป.พ.พ. มาตรา 702 บัญญัติว่า “อันว่าจำนองนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้จำนอง เอาทรัพย์สินตราไว้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจำนอง เป็นประกันการชำระหนี้ โดยไม่ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับจำนอง...

“ผู้รับจำนองชอบที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้สามัญ มีพักต้องพิจารณาว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะได้โอนไปยังบุคคลภายนอกแล้วหรือหาไม่”

“บ้านที่เคยเป็นที่อยู่ที่อาศัยของพี่เมย์และครอบครัว ก็จะถูก
กลายเป็นเพียงทรัพย์สินรายการหนึ่งในการขายทอดตลาด”
เขากล่าวด้วยน้ำเสียงเห็นใจ “ไม่มีใครสนใจความผูกพันหรือ
คุณค่าทางใจหรอกครับ มันถูกตีราคาเป็นแค่ตัวเลข เหมือนของ
ในตลาด”

พี่เมย์หน้าซีดลง เมื่อนึกถึงบ้านที่เธอสร้างความทรงจำ
กับลูก ๆ กลายเป็นเพียงทรัพย์สินไร้ชีวิตในบัญชีขายทอดตลาด
เธอกลืนน้ำลาย ก่อถามเสียงสั่น “แล้วถ้าธนาคารขายบ้าน
ได้แล้ว หนี้มันจบไหมคะ หรือพี่ยังต้องจ่ายต่อ”

นายยิ้มเศร้า ๆ “คำถามนี้ดีครับ หลายคนที่เข้าใจแบบนี้
คิดว่าถ้าธนาคารยึดบ้านไปขายแล้ว หนี้ก็หมดกันไป แต่ความจริง
มันไม่ง่ายขนาดนั้น” เขาอธิบายต่อ “ตามกฎหมาย ถ้าขายบ้าน
แล้วได้เงินไม่พอใช้หนี้ที่เหลืออยู่ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบหนี้
ส่วนที่ขาดต่อไปครับ”

เสียงฮือดังขึ้นทันที ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าตกใจ “อ้าว ! แบบนี้
คนกู้ก็แย่ละสิ บ้านก็เสียไปแล้ว ยังต้องใช้หนี้อีก กลายเป็นหนี้
ไม่หมดสิ้น” หลายคนพากันวิพากษ์วิจารณ์เสียงดัง

นายยกมือขึ้นเชิงขอให้ทุกคนใจเย็น “มันมีหลักกฎหมาย
อยู่นะครับ โดยทั่วไปแล้ว ถ้าขายทอดตลาดบ้านจำนองแล้วได้เงิน
ไม่พอใช้หนี้ ส่วนที่ขาดลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ปัญหาคือกฎหมาย
เปิดช่องให้ธนาคารเขียนเงื่อนไขต่างไปในสัญญาได้ ซึ่งธนาคาร
แทบทุกเจ้าก็ใส่ไว้หมดว่า คนกู้ต้องรับผิดชอบหนี้ส่วนที่เหลือ

จนหมด”¹¹

พี่เมย์เผลอทูปเข้าตัวเองเสียงดัง “ตายจริง ! แบบนี้พี่ก็เหมือนถูกปล้น บ้านก็หายไป หนี้ก็ยังไม่หมดอีก”

ทนายพยักหน้าด้วยแวตาทะใจ “หลายคนก็รู้สึกแบบนั้น พี่เรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่มากในทางปฏิบัติ บ้านเราไม่มีกฎหมายมาคุ้มครองลูกหนี้จำนองแบบเฉพาะเจาะจงเหมือนที่มีกับสัญญาเช่าซื้อรถ คนกู้เลยถูกตามฟ้องต่อจนแทบหมดตัว”

ขายฝาก บ้านและที่ดินที่เสี่ยงหลุมมือ

ลุงมนัสยกมือขึ้นอีกครั้ง สีหน้าหนักใจ “ของผมนี่ยังไม่เท่าไรนะทนาย แต่ญาติผมนึง เขาไม่ได้ไปกู้ธนาคารหรอก เขาไปทำสัญญาอะไรที่เรียกว่าขายฝาก เอาที่ดินไปวาง สุดท้ายหาเงินมาไถ่คืนไม่ทัน ที่ดินก็หลุดไปเลย โดนยึดถือ ๆ ไม่มีเหลืออะไรสักอย่าง”

---

¹¹ การรับผิดในส่วนขาดหลังขายทอดตลาด โดยหลักตาม ป.พ.พ. มาตรา 733 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าได้ขายทรัพย์สินซึ่งจำนองนั้นใช้หนี้แล้วได้เงินสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระอยู่เท่าใด ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดในเงินนั้น” คือหนี้ส่วนที่ขาดหลังขายทรัพย์สินจำนอง ลูกหนี้ไม่ต้องจ่ายเพิ่มแล้ว เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ซึ่งในทางปฏิบัติ สถาบันการเงินมักใส่เงื่อนไขในสัญญาให้ลูกหนี้ “สละสิทธิ” ดังกล่าวนี้นี้ ด้วยการยอมรับผิดในหนี้ส่วนที่ขาดชำระจนหมด ทำให้แม้บ้านจะถูกขายไปแล้ว ลูกหนี้ก็ยังต้องผ่อนใช้หนี้ส่วนที่เหลือต่อไปจนครบอยู่ดี

นายถอนหายใจเบา ๆ อีกครั้งก่อนอธิบาย “ใช่ครับ เรื่องขายฝากก็เป็นปัญหาใหญ่ หลายคนเข้าใจว่าเหมือนการกู้ยืม แต่จริง ๆ แล้วมันคือการขายขาด เพียงแต่เปิดโอกาสให้ซื้อคืนได้ในเวลาที่กำหนด ถ้าไม่มีเงินมาไถ่คืนทันเวลา ที่ดินหรือบ้านก็หลุดเป็นของผู้รับซื้อฝากไปเลย”¹²

ลุงมนัสสายหัวขำ ๆ “อะไรกันเนี่ย ทั้งจำนอง ทั้งขายฝาก ฟังดูน่ากลัวยิ่งกว่ากรณีรถผมอีก”

นายผีน้อย “จะว่าไปก็โหดพอกันล่ะครับลุง คนทั่วไปนึกว่าตัวเองเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิเต็มที่ แต่ลืมไปว่ามีกรอบกฎหมายซ่อนอยู่ จำนองทำให้ธนาคารมีสิทธิเหนือบ้านทันทีที่เราพลาด ส่วนขายฝากก็ทำให้ผู้รับซื้อฝากถือสิทธิ์ขาดทันทีถ้าเราไถ่คืนไม่ทันเวลา”

ชาวบ้านหลายคนถอนหายใจ บรรยากาศเต็มไปด้วยความหนักใจเมื่อคิดถึงความเสี่ยงที่ตัวเองอาจเผชิญโดยไม่รู้ตัว

ผู้ใหญ่บ้านพูดขึ้นว่า “แล้วเราจะทำยังไงกันดีล่ะทนายกฎหมายมันดูไม่เข้าข้างคนตัวเล็ก ๆ อย่างพวกเราเลย” เขาพูดแทนใจชาวบ้านหลาย ๆ คน ทุกสายตาดำจับจ้องไปยังทนายอย่างมีความหวัง

---

¹² ป.พ.พ. มาตรา 491 บัญญัติว่า “อันว่าขายฝากนั้น คือสัญญาซื้อขายซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกไปยังผู้ซื้อ โดยมีข้อตกลงกันว่าผู้ขายอาจไถ่ทรัพย์สินนั้นคืนได้”

ทนายนึกคิดไปครู่หนึ่งก่อนตอบ “ปัญหาพวกนี้ไม่ใช่ความผิดของใครคนใดคนหนึ่งเลยนะครับ จะว่าไปก็ไม่ใช่ความผิดของลุงมนัสหรือชาวบ้านที่ไม่รู้จักกฎหมาย และก็ไม่ใช่ความผิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียว แต่มันคือปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายเรา” เขากวาดสายตามองใบหน้าของผู้ฟัง “ผมดีใจนะที่วันนี้ทุกคนมาช่วยกันสะท้อนปัญหา เสียงของชาวบ้านนี่แหละที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการแก้กฎหมาย”

ลุงมนัสเงยหน้าขึ้นมองทนาย ดวงตาฉายแววความหวัง “จะมีทางแก้จริง ๆ เหรอทนาย กฎหมายตั้งร้อยปี เราจะไปเปลี่ยนมันได้หรือ”

ทนายยิ้มให้กำลังใจ “ได้สิลุง ถ้าเสียงพวกเราดังพอ คนออกกฎหมายเขาก็ต้องฟัง”

จากสีหน้าของทุกคนที่ส่งประกายแห่งความหวัง ราวกับเริ่มเห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ ทนายจึงถือโอกาสสรุปประเด็นทั้งหมดเพื่อไม่ให้ข้อเสนอเหล่านั้นสูญเปล่า

ทนายกล่าวทิ้งท้าย “สิ่งที่เราเห็นวันนี้ ทั้งเรื่องรถที่เช่าซื้อบ้านที่จำนอง หรือที่ดินขายฝาก มันสะท้อนปัญหาเดียวกันหมดครับ กฎหมายที่เปิดทางให้เจ้าหน้าที่ได้เปรียบ ส่วนลูกหนี้กลับไม่รู้สิทธิของตัวเอง เราไม่อาจเปลี่ยนกฎหมายได้ในทันที แต่เสียงของชาวบ้านทุกคนจะเป็นหลักฐานสำคัญ ว่าถึงเวลาที่ต้องปรับกฎหมายให้สอดคล้องกับชีวิตจริงเสียที”

unสรุป

เรื่องราวของ “ผู้เช่าซื้อ” รถยนต์ที่เข้าใจว่า ตนเป็น “ผู้ซื้อ” แต่ต้องเสียรถพร้อมเงินที่ผ่อนไปทั้งหมดในที่สุด เช่นเดียวกับ “เจ้าของ” บ้านที่มั่นใจในกรรมสิทธิ์ของตนเอง แต่ไม่ทันตระหนักถึงอำนาจของธนาคารผู้รับจำนองจนสุดท้ายบ้านหลุดมือ และกรณีของผู้ “ขายฝาก” ที่คิดว่าแค่กู้ยืมเงิน แต่กลับต้องสูญเสียที่ดินหรือบ้านไปโดยไม่อาจไถ่คืนได้ ทั้งหมดนี้สะท้อนความจริงเดียวกันคือ ความทุกข์ที่เกิดจากกรอบกฎหมายที่ซับซ้อน คลุมเครือ และไม่สอดคล้องกับความเข้าใจของประชาชนทั่วไป

ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เสียงสะท้อนของประชาชนจึงหลอมรวมกลายเป็นแนวทางข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปกฎหมายไปในทิศทางเดียวกันอย่างชัดเจน นั่นคือ การสร้างกฎหมายที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และเป็นธรรมเพียงพอที่จะปกป้องผู้คนจากการต้องวนเวียนอยู่ในวงจรหนี้สินและความไม่เป็นธรรมไม่รู้จบ

จากเวทีความคิดเห็นของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

1. **เขียนสัญญาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย** เพื่อทลายกำแพงภาษากฎหมายที่ซับซ้อน ลดความได้เปรียบเสียเปรียบด้านข้อมูลระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภค คนซื้อคนขายอ่านสัญญาแล้ว

ต้องเข้าใจตรงกัน ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งเข้าใจกฎหมาย แต่อีกฝ่ายไม่เข้าใจ (จะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ 4)

2. ต้องมีการแจ้งเตือนล่วงหน้าก่อนยึดทรัพย์ ควรกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องแจ้งลูกหนี้ล่วงหน้าระยะหนึ่งก่อนจะยึดรถหรือยึดบ้านจริง ๆ เปิดโอกาสให้ลูกหนี้ได้แก้ไขปัญหาหรือเจรจาประนีประนอมก่อนที่จะสายเกินไป แทนที่จะมายึดทรัพย์โดยฉับพลันจนตั้งตัวไม่ทัน

3. คຸ້มครองเงินดาวน์และงวดที่จ่ายไปแล้ว หลักการ “ริบเงินทั้งหมด” แบบที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ทำให้ลูกหนี้เสียเปรียบอย่างรุนแรง ควรเปลี่ยนเป็นระบบที่คิดคำนวณคืนเงินหรือค่าเสียหายตามความเป็นจริงอย่างเป็นธรรม เช่น ถ้าจำเป็นต้องยึดรถคืนผู้ให้เช่าซื้อไม่ควรริบค่างวดทั้งหมดที่ลูกหนี้จ่ายแล้วเก็บเข้ากระเป๋า แต่ควรหักเฉพาะส่วนที่เป็นค่าเสื่อมสภาพหรือค่าใช้รถตามจริง ส่วนที่เหลือถ้ามีก็ควรคืนให้ลูกหนี้บ้าง

4. มีช่องทางไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องและบังคับคดี ควรมีการกระบวนการไกล่เกลี่ยหรือเจรจาประนีประนอมระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหน้าที่ก่อนจะเข้าสู่ขั้นตอนฟ้องศาลหรือบังคับคดีจริง ๆ เพื่อหาทางออกอื่นที่ทั้งสองฝ่ายรับได้ ก่อนที่เรื่องจะบานปลายถึงขั้นยึดทรัพย์ขายทอดตลาด ซึ่งเป็นกระบวนการที่กินเวลา สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และสร้างความบาดหมางทางความรู้สึก

ข้อเสนอเหล่านี้ไม่ใช่การแก้กฎหมายเชิงเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นสัญญาณที่ชัดเจนว่า ประชาชน

ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายสัญญาที่ใช้บังคับมายาวนาน จากเดิมที่กฎหมายมองว่า คู่สัญญาผู้ซื้อผู้ขายมีฐานะเท่าเทียมกันและต่างต้องรับผิดชอบตัวเอง ไปสู่มุมมองใหม่แบบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ในศตวรรษที่ 21 ที่ยอมรับความจริงว่า ในการทำธุรกรรมหลาย ๆ ประเภท (โดยเฉพาะธุรกรรมการเงินการธนาคาร) ผู้บริโภคหรือประชาชนตัวเล็ก ๆ ไม่มีอำนาจต่อรองทัดเทียมกับสถาบันการเงินหรือบริษัทใหญ่เลย

สมัยก่อนเมื่อคู่สัญญาอาจเป็นเพียงบุคคลธรรมดากับบุคคลธรรมดา การต่อรองอาจพอเกิดขึ้นได้บ้าง กฎหมายที่คิดบนฐานความเสมอภาคกันจึงพอทำงานได้ในบางกรณี แต่โลกยุคใหม่เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง สัญญาส่วนใหญ่กลายเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูปที่ร่างโดยฝ่ายธุรกิจหรือธนาคาร ประชาชนแทบไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจำใจเซ็นตามเงื่อนไขที่เขาร่างมา

ดังนั้น การปฏิรูปกฎหมายในเรื่องนี้จึงเป็นมากกว่าแค่แก้คำหรือแก้ตัวเลขในกฎหมาย แต่คือการที่รัฐจะต้องยอมรับบทบาทอย่างเป็นทางการว่า ผู้บริโภคคือฝ่ายที่อ่อนแอกว่า และสมควรได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ โดยออกแบบกลไกทางกฎหมายใหม่ ๆ มาช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรม นี่คือการปรับเปลี่ยนไปสู่ “ความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง” อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้เท่าทันโลกปัจจุบัน และสร้างความเป็นธรรมให้ผู้คนในสังคมไทย

บทที่ 2

แรงงานแพลตฟอร์ม

เรื่องต่อมาในศาลาอเนกประสงค์วันนั้นคือ เรื่องของ “บาส” วิทยุรุ่นไรเดอร์จากหมู่บ้านที่นั่งฟังเจียบมาตลอด เรื่องนี้ทำให้ผม ต้องครุ่นคิดยาวนาน เพราะทุกวันนี้มีไรเดอร์กระจายอยู่ทั่วประเทศ กลายเป็นอาชีพที่มีคนจำนวนมากทำมาหาเลี้ยงชีพ แต่พวกเขา กลับไม่ได้รับสิทธิหรือการคุ้มครองทางกฎหมายเท่าที่ควร เรื่องราว ของบาสจึงไม่ใช่แค่ของคนคนเดียว แต่ยังสะท้อนชะตากรรมร่วม ของแรงงานแพลตฟอร์มทั่วประเทศ

หลังจากเรื่องของลุงมนัสและพี่เมย์จบลง บรรยากาศใน ศาลาเจียบไปชั่วครู่ ก่อนที่บาสจะลุกขึ้นพูดด้วยน้ำเสียงเรียบง่าย แต่แฝงความดัดพ้อ

“ผมเป็นคนขี่มอเตอร์ไซค์ส่งของผ่านแอปฯ อยู่ที่นี่ครับ วันก่อนอยู่ดี ๆ เขาก็มาปิดบัญชีของผมโดยไม่บอกเหตุผล ผมเลย ไม่สามารถออกไปวิ่งส่งของได้ แถมถ้าเกิดอุบัติเหตุบนถนนขึ้นมา รายได้ผมหายทันที เพราะผมไม่ได้เข้าอยู่ในระบบประกันสังคม หรือสวัสดิการอะไรเลย”

บาสเล่าปัญหาความไม่มั่นคงในอาชีพอย่างตรงไปตรงมา ทั้งการถูกระงับบัญชีผู้ใช้โดยไม่มีคำอธิบายซึ่งไม่ต่างจากถูกเลิกจ้างทันที รวมถึงความเสี่ยงจากการทำงานบนท้องถนนที่หากเกิดอุบัติเหตุ รายได้ก็หยุดทันที เพราะเขาไม่มีหลักประกันชีวิตหรือทรัพย์สินใด ๆ รองรับ

หลังบาสเล่าเสร็จ ศาลาเงียบลงไปครู่หนึ่ง หลายคนพยักหน้าเหมือนเข้าใจดีเพราะลูกหลานก็ทำอาชีพเดียวกัน

จ้างแรงงานหรือจ้างทำของ

นายหนุ่มมองบาสด้วยแววตาจริงจัง ก่อนจะพูดขึ้นว่า “สิ่งที่บาสเจอ ไม่ได้เกิดกับเขาคนเดียวครับ แต่เป็นเรื่องของแรงงานอีกนับแสนที่ทำงานอยู่ในสัญญาภาคทางกฎหมาย เพราะกฎหมายแรงงานไทยที่เขียนไว้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 มีเพียงสองประเภท คือ ‘สัญญาจ้างแรงงาน’ กับ ‘สัญญาจ้างทำของ’ เท่านั้น ปัญหาคือไรเดอร์ส่วนใหญ่ไม่ถูกจัดว่าเป็นลูกจ้าง แม้ลักษณะงานแทบไม่ต่างอะไรจากลูกจ้างทั่วไป (เพียงเพราะไม่มีนายจ้างมาสั่งงานตรง ๆ ตลอดเวลา) และจนถึงตอนนี้ก็ยังไม่มีการวินิจฉัยชัดเจนว่า พวกเขาควรมีสถานะทางกฎหมายแบบไหน”

บาสเลิกคิดด้วยความสงสัย “แล้วสัญญาจ้างแรงงานกับสัญญาจ้างทำของ มันต่างกันยังไงครับนาย”

นายจึงอธิบายว่า “จ้างแรงงานหมายถึงเวลาที่คนหนึ่ง

ไปทำงานให้นายจ้าง แล้วนายจ้างมีสิทธิสั่งงาน คุณเวลา คุณวิธีทำงาน ผลที่ตามมาก็คือ ลูกจ้างได้สิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย เช่น ค่าแรงขั้นต่ำ วันลา ค่าชดเชยเวลาโดนเลิกจ้าง รวมถึงต้องเข้าระบบประกันสังคม”¹³

เขาหยุดคิดหนึ่งแล้วพูดต่อ “ส่วนจ้างทำของไม่เหมือนกันแบบนี้ นายจ้างไม่ได้คุณวิธีทำ แค่อผลงานสำเร็จตามที่ตกลง เช่น ช่างมาซ่อมบ้านหรือคนรับออกแบงงาน เขาจะทำยังไงก็ได้ ขอให้ส่งงานเสร็จตรงเวลา ดังนั้นเขาไม่ได้ถูกคุมเหมือนลูกจ้าง แต่รับผิดชอบแค่ผลงานสุดท้ายเท่านั้น”¹⁴

บาสพยักหน้าเบา ๆ “ก็จริงครับ งานแบบผมต้องกำหนดเวลาเอง ไม่มีใครมาคุมทุกขั้นตอน แล้วบริษัทก็บอกว่าผมเป็นฟรีแลนซ์ ใช้ชีวิตอิสระ ทำงานเองได้ตามใจ”

---

¹³ ป.พ.พ. มาตรา 575 บัญญัติว่า “อันว่าจ้างแรงงานนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าลูกจ้าง ตกลงจะทำงานให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่านายจ้าง และนายจ้างตกลงจะให้สินจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้”

¹⁴ ป.พ.พ. มาตรา 587 บัญญัติว่า “อันว่าจ้างทำของนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจ้าง ตกลงจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ว่าจ้าง และผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการที่ทำนั้น”

ทั้งนี้ แม้ผู้ว่าจ้างจะเข้าไปตรวจสอบความคืบหน้าของงาน หรือขอรายงานผลการทำงานเป็นระยะได้ แต่ก็ยังถือว่าไม่ใช่ “อำนาจบังคับบัญชา” ตามกฎหมายแรงงาน เพราะผู้ว่าจ้างไม่มีสิทธิสั่งการวิธีทำงานอย่างละเอียดในทุกขั้นตอน

นายหนุ่มเสริมขึ้นทันที “ฟังแบบนี้ก็ดูเหมือนใช่ แต่ความจริงศาลฎีกาไทยยังไม่เคยมีคำวินิจฉัยชัด ๆ ว่า ไรเตอร์ควรถูกจัดว่าเป็นลูกจ้างหรือไม่ เรื่องนี้เลยเป็นที่ถกเถียงกันตลอด พูดง่าย ๆ คือแรงงานแพลตฟอร์มยังไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานอย่างแท้จริง เพราะการตีความระหว่าง ‘จ้างแรงงาน’ กับ ‘จ้างทำของ’ มันยังไม่ชัด สุดท้ายก็กลายเป็นว่าบริษัทได้ประโยชน์มากกว่า ส่วนคนทำงานกลับไม่มีหลักประกันอะไรเลย”

บาสทำหน้าง่วงก่อนถามขึ้นมา “แล้วถ้าผมถูกนับว่าเป็นแรงงานจริง ๆ ผมจะได้สิทธิอะไรบ้างครับ มันต่างจากที่เป็นอยู่ยังไง ?”

นายหนุ่มยิ้มแล้วอธิบาย “ต่างกันเยอะเลยครับ ตอนนี้อบาสทำงานเหมือนอยู่ลอย ๆ ไม่มีใครคุ้มครอง ไม่ได้ค่าจ้างขั้นต่ำ ไม่มีสิทธิวันลา ถ้าไม่ทำก็ไม่มีรายได้ ไม่ได้เข้าประกันสังคม จะเลิกจ้างเมื่อไรก็ไม่มีค่าชดเชยอะไรเลย”

เขาหยุดสั้น ๆ แล้วพูดต่อ “แต่ถ้าเป็นสัญญาจ้างแรงงาน กฎหมายกำหนดชัดเลยว่า บาสต้องได้ค่าแรงขั้นต่ำ มีวันลา ลาป่วย ลาพักร้อน เข้าระบบประกันสังคม ได้รับค่าชดเชยเมื่อถูกเลิกจ้าง และที่สำคัญคือนายจ้างต้องจัดความปลอดภัยเวลาทำงาน”

บาสพยักหน้าช้า ๆ นายจึงเสริมอีกว่า “แต่ถ้าถูกตีความว่าเป็นสัญญาจ้างทำของ มันก็ตรงข้ามเลย บาสต้องรับผิดชอบตัวเองทั้งหมด ไม่มีสิทธิวันลา ไม่มีประกันสังคม ไม่มีค่าชดเชย นายจ้าง

สนใจแค่ผลงาน 'ไม่สนใจว่าระหว่างทำงานบาสจะเจออุบัติเหตุหรือไม่'

เขามองไปรอบศาลาก่อนจะสรุปชัต ๆ "นี่แหละครับที่เป็นปัญหาใหญ่ พอกฎหมายไม่ชัต บริษัทก็เลือกตีความในทางที่ตัวเองได้เปรียบ คนทำงานอย่างบาสเลยเสียสิทธิที่ควรจะได้ไปเกือบทั้งหมด"

บาสขมวดคิ้ว "แต่เอาจริง ๆ ผมก็รู้สึกเหมือนมีเจ้านายอยู่ตลอดนะครับ ถึงบริษัทจะบอกว่าผมเป็นฟรีแลนซ์ก็ตาม แอปฯ มันบังคับให้ผมทำงานตามเวลาที่เขากำหนด เส้นทางก็เลือกให้เอง ถ้าปฏิเสธงานบ่อย ๆ วันต่อไปก็แทบไม่ได้งานเลย"

ทนายหนุ่มพยักหน้า "ใช่แล้วบาส นี่แหละที่เขาเรียกว่า 'เจ้านายที่เป็นอัลกอริทึม' (Algorithmic Boss) มันไม่ได้เป็นคนมาขึ้นสั่ง แต่เป็นระบบที่คุณอยู่เบื้องหลัง แรงกว่าหัวหน้ามนุษย์เสียอีก"

เขาหันไปอธิบายให้ชาวบ้านคนอื่นฟังด้วย "อย่างแรกคือระบบให้คะแนนจากลูกค้า ถ้าได้ดาวน้อย รายได้ก็หายไปทันที อย่างที่สองคือเรื่องค่าแรง แพลตฟอร์มเป็นคนกำหนดทั้งหมด ไรเดอร์ไม่มีสิทธิต่อรองเองเลย อีกอย่างคือระบบรางวัลกับโทษ ใครรับงานเยอะในช่วงเวลาที่เขาต้องการก็ได้โบนัส แต่ใครปฏิเสธงานบ่อยก็เสี่ยงถูกแบนชั่วคราว สุดท้ายคือเส้นทาง แอปฯ กำหนดให้วิ่งทางไหน และจำกัดการคุยกับลูกค้าให้อยู่ในระบบของเขาเท่านั้น"

บาสถอนหายใจ “ฟังแล้วก็เหมือนผมเป็นลูกจ้างจริง ๆ เพียงแต่ไม่มีใครยอมเรียกผมว่าเป็นลูกจ้าง”

ทนายสรุปเสียงหนักแน่น “ถูกต้องครับ ปัญหาคือกฎหมายเราเขียนไว้นานแล้ว ใช้คำว่า ‘อำนาจบังคับบัญชา’ แบบเก่า ไม่ได้คิดถึงเจ้านายที่เป็นอัลกอริทึมเลย คำถามใหญ่จึงอยู่ที่ศาลไทยจะตีความกฎหมายให้ครอบคลุมรูปแบบใหม่นี้หรือไม่ ถ้าไม่ ไรเดอร์ก็ยังอยู่นอกการคุ้มครองต่อไป แต่ถ้าใช่ นี่อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่แรงงานยุคดิจิทัลจะได้สิทธิเหมือนลูกจ้างจริง ๆ สักที”

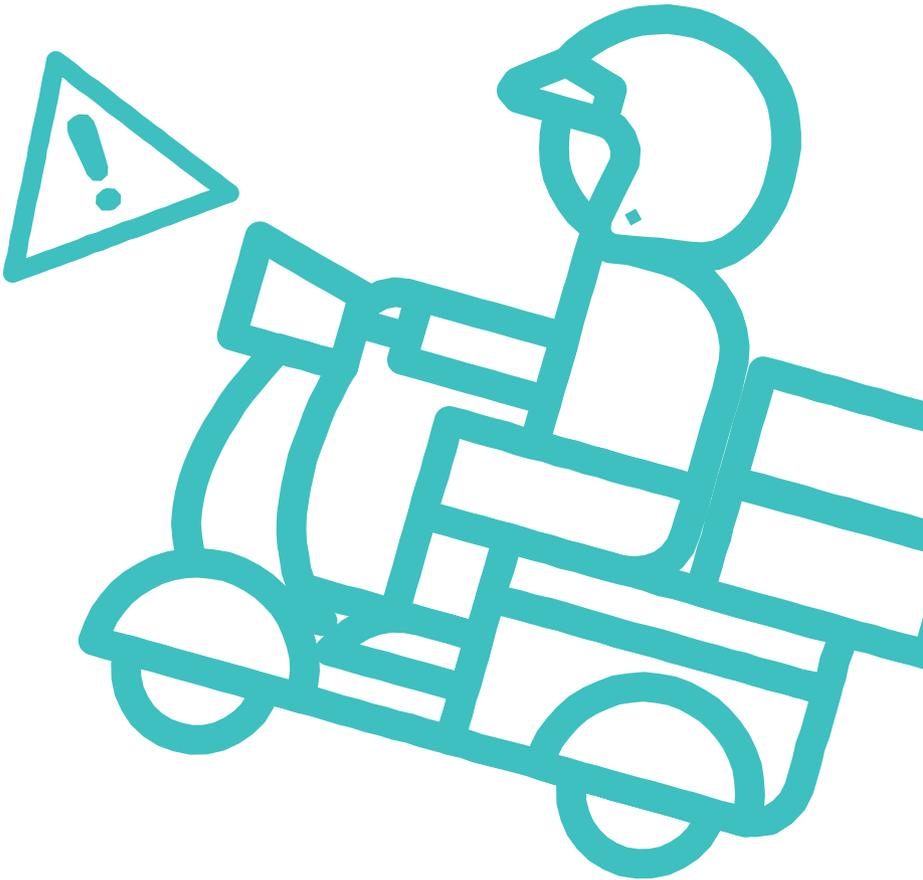
บาส่ายหน้าเบา ๆ “ฟังดูแล้ว เหมือนทุกความเสี่ยงมันตกอยู่ที่ผมหมดเลย ทั้งค่าน้ำมัน ค่าซ่อมรถ เสี่ยงอุบัติเหตุ แต่กลับไม่ได้สิทธิประกันสังคมอะไรเลย”

ทนายหนุ่มพยักหน้า “ถูกต้องครับ ภาระเหล่านี้จริง ๆ ควรมีคนช่วยรับผิดชอบ อย่างน้อยบริษัทแพลตฟอร์มควรจ่ายสมทบเข้าประกันสังคมบ้าง แต่ปัจจุบันกลับผลักภาระออกไปหมด ผลคือแรงงานต้องดูแลตัวเองเต็ม ๆ ส่วนรัฐกับสังคมก็ต้องมาแบกรับแทนไม่ว่าจะเป็นค่ารักษาพยาบาลผ่านระบบบัตรทอง หรือสวัสดิการสาธารณะต่าง ๆ”

เขาหันไปอธิบายต่อกับชาวบ้าน “เพราะฉะนั้นบริษัทแพลตฟอร์มถึงแข่งขันได้ ต้นทุนต่ำกว่าธุรกิจดั้งเดิมเยอะ ทั้งที่จริงแล้วความเสี่ยงไม่ได้หายไปไหน มันถูกโยนกลับมาให้พวกเราในฐานะผู้เสียภาษีทุกคน”

บาสถอนหายใจ “แล้วยิ่งถ้าโดนปิดบัญชีแบบไม่มีเหตุผล
รายได้ก็หยุดทันที ไม่มีสิทธิอุทธรณ์อะไรเลย”

ทนายสรุปเสียงเรียบ “นี่แหละครับปัญหาใหญ่ แรงงาน
กลุ่มนี้อยู่ในสัญญาภาคทางกฎหมาย ไม่ใช่ลูกจ้าง ไม่ใช่ผู้รับจ้าง
ทำของอย่างแท้จริง สุดท้ายก็ไม่มีหน่วยงานไหนคุ้มครองได้จริง ๆ
ที่ผ่านมายังไม่เคยมีคดีขึ้นศาลฎีกาเพื่อวางบรรทัดฐานสถานะใน
สัญญาที่บริษัทเขียนไว้เลยถูกใช้ต่อโดยปริยาย และนั่นยิ่งตอกย้ำ
ความได้เปรียบของฝ่ายทุนมากขึ้นไปอีก”

เปรียบเทียบสิทธิประโยชน์ของ ไรเดอร์ในมุมมองกฎหมายที่แตกต่างกัน

ลูกจ้าง (สัญญาจ้างแรงงาน)

ค่าตอบแทน

- ได้รับค่าจ้างไม่ต่ำกว่า
อัตราค่าจ้างขั้นต่ำ

การเลิกจ้าง

- ได้รับค่าชดเชยตามกฎหมาย
คุ้มครองแรงงานหากถูก
เลิกจ้าง

วันหยุด/วันลา

- มีสิทธิลาได้โดยยังได้รับค่าจ้าง
(เช่น ลาป่วย, ลาพักร้อน
เป็นต้น)

ความปลอดภัย

- นายจ้างมีหน้าที่จัดหาอุปกรณ์
และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย
รวมถึงประกันอุบัติเหตุ

ประกันสังคม

- เข้าระบบประกันสังคม
มาตรา 33 (นายจ้างสมทบ)

อำนาจบังคับบัญชา

- นายจ้างมีอำนาจควบคุม สั่งการ
และกำหนดเวลาทำงาน

ผู้รับจ้าง (สัญญาจ้างทำของ)

ค่าตอบแทน

- ได้รับค่าจ้างตามผลงานที่ทำสำเร็จ ตามที่ตกลงกันในสัญญา

การเลิกจ้าง

- ไม่มีค่าชดเชยเมื่อสัญญาสิ้นสุดลงหรือถูกบอกเลิกสัญญา

วันหยุด/วันลา

- ไม่มีสิทธิลา หากหยุดงานจะไม่มีรายได้

ความปลอดภัย

- ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบความปลอดภัยและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง

ประกันสังคม

- ไม่ได้เข้าระบบประกันสังคม (อาจสมัครใจมาตรา 39 หรือ 40 เอง)

อำนาจบังคับบัญชา

- มีอิสระในการทำงาน มุ่งเน้นที่ผลสำเร็จของงานตามที่ตกลง

สถานะปัจจุบันของไรเดอร์ส่วนใหญ่

ค่าตอบแทน

- ไม่มีเพดานค่าจ้างขั้นต่ำ รายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนรอบและเงื่อนไขของแพลตฟอร์ม

การเลิกจ้าง

- ไม่ได้รับค่าชดเชยเมื่อถูกแพลตฟอร์มระงับสัญญาณ (เลิกจ้าง)

วันหยุด/วันลา

- ไม่มีสิทธิลา ทหากหยุดงาน รายได้จะหยุดทันที

ความปลอดภัย

- ความปลอดภัยและประกันอุบัติเหตุเป็นความรับผิดชอบของตนเอง

ประกันสังคม

- ไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคมภาคบังคับ

อำนาจบังคับบัญชา

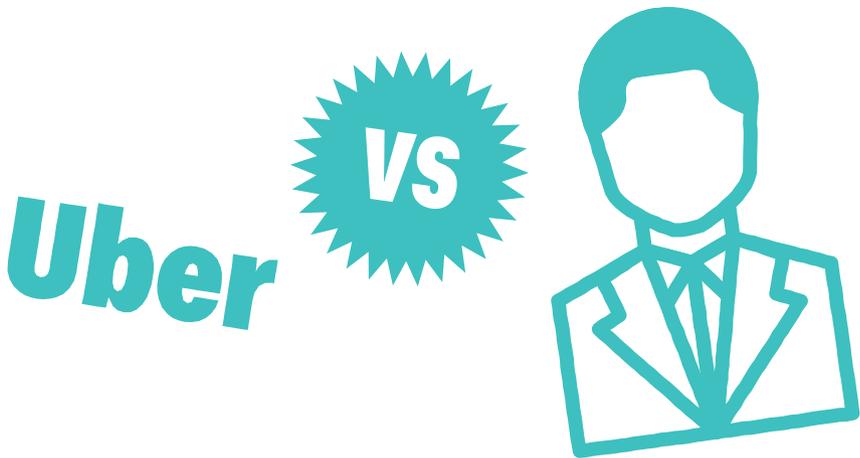
- กึ่งอิสระ ถูกควบคุมโดยอัลกอริทึมและเงื่อนไขของแพลตฟอร์ม

แนวทางต่างประเทศต่อแรงงานแพลตฟอร์ม

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “แล้วต่างประเทศเขาจัดการ ยังไงบ้างครับทนาย”

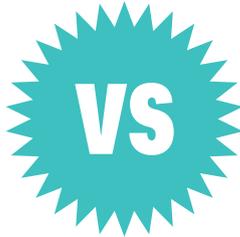
ทนายจึงตอบว่า “ที่อังกฤษมีคดีดังเลยครับ Uber vs Aslam เมื่อปี 2021 ศาลสูงสุดตัดสินว่า คนขับ Uber ไม่ใช่ผู้รับจ้างอิสระ แต่เป็น ‘ผู้ทำงานตามสัญญา’ หรือที่เขาเรียกว่า worker ผลก็คือ คนขับมีสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายแรงงาน เช่น ค่าแรงขั้นต่ำ วันหยุดพักผ่อน และการคุ้มครองอื่น ๆ”

เขาหยุดหายใจสั้น ๆ แล้วอธิบายเพิ่ม “ศาลอังกฤษมองว่า Uber มีอำนาจควบคุมสูง ทั้งกำหนดค่าโดยสาร เส้นทาง และเงื่อนไขการทำงานจริง ๆ คนขับไม่ได้มีอิสระอย่างที่บริษัทโฆษณาไว้”

คดี Uber BV vs Aslam (2021)

Uber

- **ศาลสูงสุดอังกฤษ** พิจารณาว่า คนขับ Uber เป็น “ผู้รับจ้างอิสระ” (independent contractor) หรือ “คนทำงาน” (worker)
- **เหตุผลหลักที่ศาลตัดสินให้เป็น worker**
  1. Uber เป็นผู้กำหนดค่าโดยสารฝ่ายเดียว คนขับต่อรองไม่ได้
  2. สัญญาทั้งหมดบริษัทเป็นคนกำหนด
  3. มีมาตรการลงโทษ เช่น ระงับบัญชี เมื่อไม่ทำตามระบบ
  4. ถูกควบคุมคุณภาพงานผ่านระบบคะแนนลูกค้า
  5. การสื่อสารกับผู้โดยสารถูกจำกัด เพื่อให้คนขับขึ้นตรงกับ Uber
- **คำวินิจฉัย** คนขับอยู่ในสภาพ “พึ่งพิงและอยู่ใต้อำนาจควบคุม” ของ Uber จึงเป็น worker (กึ่งกลางระหว่างลูกจ้างกับฟรีแลนซ์)
- **สิทธิที่ได้รับ** ค่าแรงขั้นต่ำและวันหยุดพักผ่อนโดยยังมีรายได้

นายหันไปมองบาสก่อนพูดต่อ “นอกจากอังกฤษ ที่อเมริกา ก็มีกรณีที่น่าสนใจครับ โดยเฉพาะรัฐแคลิฟอร์เนีย เขาออกกฎหมาย ชื่อ Assembly Bill 5 หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า AB5 กฎหมายนี้ใช้หลักการที่เรียกว่า ‘ABC Test’ ซึ่งตั้งต้นเลยว่าคนทำงานทุกคน ถือเป็นลูกจ้าง เว้นแต่ว่าบริษัทจะพิสูจน์ได้ครบทั้งสามข้อจึงจะถือว่าเป็นผู้รับจ้างอิสระ”

เขาชี้ขึ้นนับให้ทุกคนตามทัน “A ต้องพิสูจน์ว่าคนทำงาน มีอิสระจริง ๆ จากการควบคุมสั่งการของบริษัท B งานที่ต้องอยู่นอกธุรกิจหลักของบริษัท และ C คนงานต้องมีอาชีพหรือธุรกิจแบบเดียวกันนั้นเป็นของตัวเองอยู่แล้ว”

นายเน้นเสียงตรงข้อ B “นี่แหละครับที่กลายเป็นปัญหาใหญ่ เพราะธุรกิจหลักของ Uber หรือ Grab ก็คือการขนส่งกับส่งอาหาร ซึ่งมันก็คืองานเดียวกับที่ไรเดอร์ทำอยู่ จะไปอ้างว่า ‘อยู่นอกธุรกิจปกติของบริษัท’ เลยแทบเป็นไปไม่ได้”

AB5

กฎหมาย Assembly Bill 5 (AB5)

AB5

- **สภานิติบัญญัติรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา** ต่อยอดจากคดี *Dynamex v. Superior Court*, (2018)
- **ABC Test – หลักการ 3 ข้อ** พิจารณาว่า คนทำงานควรถูกนับเป็น “ลูกจ้าง” หรือ “ผู้รับจ้างอิสระ” ?
  - A: อิสระจากการควบคุม** – ต้องมีอิสระจริง ทั้งในสัญญาและการทำงานจริง
  - B: งานอยู่นอกธุรกิจหลัก** – งานที่ทำได้ไม่ใช่งานเดียวกับธุรกิจหลักของบริษัท
  - C: มีอาชีพอิสระของตนเอง** – ต้องมีธุรกิจหรืออาชีพประเภทเดียวกันที่ทำอยู่อย่างอิสระเป็นปกติ
- **ผลทางกฎหมาย** สันนิษฐานไว้ก่อนว่า คนทำงานเป็น “ลูกจ้าง” เว้นแต่บริษัทพิสูจน์ได้ครบทั้ง 3 ข้อ หากทำไม่ได้ คนทำงานจะได้สถานะลูกจ้างโดยอัตโนมัติ
- **สิทธิที่ได้รับ** ค่าแรงขั้นต่ำ ชั่วโมงทำงานที่เป็นธรรม และสิทธิสวัสดิการแรงงานอื่น ๆ ตามกฎหมายแรงงานแคลิฟอร์เนีย

นายพูดต่อ “สเปนก็มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญมากครับ ในปี 2021 รัฐบาลออกกฎหมายชื่อ Royal Decree-Law 9/2021 กำหนดให้ไรเตอร์ของแพลตฟอร์มต้องถือว่าเป็นลูกจ้างโดยตรง ไม่ใช่ผู้รับจ้างอิสระ”

เขาหยุดคิดหนึ่งแล้วเสริม “ศาลฎีกาสเปนเคยวินิจฉัยว่า ถ้าแพลตฟอร์มเป็นฝ่ายลงทุน รับผิดชอบต่อธุรกิจ และควบคุมการทำงานผ่านอัลกอริทึม แพลตฟอร์มนั้นก็คือนายจ้างเต็มตัว และกฎหมายยังบังคับเพิ่มด้วยว่า บริษัทต้องเปิดเผยวิธีทำงานของอัลกอริทึมให้ตัวแทนแรงงานรู้ ไม่ใช่เก็บไว้เป็นความลับฝ่ายเดียว”

เขาหันกลับมามองศาลา “ส่วนที่อเมริกา ปลายปี 2022 กระทรวงแรงงานภายใต้รัฐบาลของประธานาธิบดี โจ ไบเดน ก็เสนอปรับเกณฑ์ใหม่ โดยบอกว่า ถ้าแรงงานคนใด ‘พึ่งพาทางเศรษฐกิจ’ กับบริษัทใดบริษัทหนึ่ง เขาควรได้สถานะเป็นลูกจ้าง เพื่อรับสวัสดิการและความคุ้มครองที่เหมาะสม”

กฎหมาย Riders' Law (Royal Decree-Law 9/2021)

- **สเปน**เป็นประเทศแรกในสหภาพยุโรปที่มีกฎหมายเฉพาะแรงงานแพลตฟอร์ม
- **ประเด็น** ไรเดอร์ของแพลตฟอร์ม เช่น Uber Eats หรือ Glovo ควรถูกจัดว่าเป็น “ลูกจ้าง” หรือ “ผู้รับจ้างอิสระ” ?
- **เหตุผลหลักของกฎหมาย**
  1. **สันนิษฐานความเป็นลูกจ้าง (Rebuttable Presumption)** – กฎหมายกำหนดว่า ไรเดอร์ถือเป็นลูกจ้างโดยอัตโนมัติ เว้นแต่บริษัทพิสูจน์ได้ว่าไม่ใช่
  2. **โปร่งใสด้านอัลกอริทึม (Algorithmic Transparency)** – บริษัทต้องเปิดเผยข้อมูลให้ตัวแทนแรงงานเข้าใจว่า อัลกอริทึมจัดงานประเมินผลงาน และกำหนดค่าตอบแทนอย่างไร
  3. **สิทธิในการตรวจสอบและเจรจา** – เพื่อให้แรงงานและสหภาพแรงงานตรวจสอบความเป็นธรรม และใช้ข้อมูลในการต่อรองเงื่อนไขการทำงานได้
- **ผลทางกฎหมาย** ตั้งแต่ปี 2021 ไรเดอร์ในสเปนถูกนับเป็นลูกจ้างโดยอัตโนมัติ หากบริษัทไม่อาจหักล้างสมมติฐานนี้ได้
- **สิทธิที่ได้รับ** ค่าจ้างขั้นต่ำ วันหยุดมีค่าจ้าง การคุ้มครองด้านสุขภาพและความปลอดภัย และสิทธิในการรวมกลุ่มเจรจาต่อรอง

ข้อเสนอประเภทที่แรงงาน แพลตฟอร์ม – กระทรวงแรงงานสหรัฐฯ

- **หน่วยงาน** กระทรวงแรงงาน สหรัฐอเมริกา (U.S. Department of Labor)
- **ประเด็น** การจำแนกแรงงานแพลตฟอร์มว่าเป็น “ลูกจ้าง” หรือ “ผู้รับจ้างอิสระ”
- **เหตุผลหลักของข้อเสนอ**
  1. **หลัก “พึ่งพาทางเศรษฐกิจ” (Economic Dependency)**
ถ้าแรงงานพึ่งพารายได้หลักจากแพลตฟอร์มหนึ่ง ถือว่ามีสถานะใกล้เคียงลูกจ้าง
  2. **แก้ปัญหาการจัดแรงงานผิดประเภท (Misclassification)**
ลดการที่บริษัทแพลตฟอร์มระบุแรงงานผิดประเภทเพื่อลดต้นทุน
  3. **ความเป็นธรรมด้านสวัสดิการ** เปิดทางให้แรงงานแพลตฟอร์มได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายแรงงาน เช่น ค่าจ้างขั้นต่ำ ชั่วโมงทำงานที่เป็นธรรม และสิทธิคุ้มครองอื่น ๆ
- **ผลทางกฎหมาย (ข้อเสนอ)** หากแรงงาน “พึ่งพาทางเศรษฐกิจ” ต่อบริษัทหนึ่ง ก็จะถูกนับเป็นลูกจ้าง ไม่ใช่ผู้รับจ้างอิสระ
- **สิทธิที่คาดว่าจะได้รับ** ค่าแรงขั้นต่ำ สิทธิสวัสดิการแรงงาน การคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัย และสิทธิในกระบวนการต่อรองที่เป็นธรรม

บาสถามต่อ “แล้วกฎหมายใหม่ของอเมริกาที่ทนายเล่า มันมีผลจริง ๆ ไหมครับ คนทำงานได้สิทธิเพิ่มหรือยัง”

ทนายถอนหายใจเบา ๆ “ผลมันยังไม่ชัดเจนเท่าอังกฤษ หรือสเปนครับ เพราะแม้รัฐบาลไบเดนออกกฎหมายใหม่เมื่อปี 2024 ให้การจำแนกแรงงานเข้มข้น แต่บริษัทแพลตฟอร์มใหญ่ ๆ อย่าง Uber หรือ Lyft ก็ยังบอกว่ากฎหมายนี้ไม่ได้เปลี่ยนสถานะของคนขับทันที”

เขาอธิบายต่อ “สิ่งที่เห็นชัดคือแรงงานเริ่มมีพื้นที่ฟ้องร้องมากขึ้น มีคดีเพิ่มขึ้นเรื่องบริษัทจัดแรงงานผิดประเภท รัฐบาลเองก็กดดันให้บริษัทต้องระวังมากขึ้น แต่ยังไม่มีความพิพากษาศาลสูงสุดที่ตัดสินเปลี่ยนสถานะแบบเบ็ดเสร็จเหมือนกรณีอังกฤษ”

บาสพยักหน้าช้า ๆ “แปลว่ากฎหมายก็ช่วยกดดันบริษัทได้บ้าง แต่แรงงานยังไม่ได้สิทธิจริง ๆ เหมือนลูกจ้างไซ้ไหมครับ ?”

ทนายยิ้มเศร้า ๆ “ใช่ครับ มันเหมือนวางหมากเตรียมไว้ แต่ยังไม่เดินจนสุด ผลตอนนี้คือแรงงานยังอยู่ตรงกลาง ๆ ได้สิทธิแค่บางส่วน ขณะที่บริษัทก็ยังหาทางเลี่ยงได้อยู่”

แรงงานกึ่งอิสระ ทางเลือกใหม่ของกฎหมายไทย

บาสครุ่นคิดแล้วถามขึ้น “แล้วของไทยล่ะทนาย ทำอะไร ไปถึงไหนแล้ว”

นายหิบบเอกสารแผ่นหนึ่งออกมา “บ้านเราเองก็เริ่มขยับนะครั้บ ตอนนี้มี ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานอิสระ อยู่ระหว่างการพิจารณา ร่างนี้แบ่งแรงงานนอกระบบออกเป็นสองกลุ่ม คือ ‘แรงงานอิสระ’ กับ ‘แรงงานกึ่งอิสระ’ โดยคนทำงานแพลตฟอร์ม เช่น ไรเดอร์ หมอนวด หรือแม่บ้านที่ทำงานผ่านแอปฯ จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มแรงงานกึ่งอิสระ”¹⁵

เขาวางกระดาษลงบนโต๊ะแล้วพูดต่อ “ปัญหาคือหลายฝ่ายกังวลว่าคำว่า ‘กึ่งอิสระ’ ฟังดูเหมือนทำงานคนเดียว ไม่มีนายจ้าง ทั้งที่ในความจริงไรเดอร์ยังถูกกำหนดกติกาทุกอย่างจากแพลตฟอร์ม และต้องพึ่งพารายได้จากมันเหมือนลูกจ้างอยู่ดี ถ้ากฎหมายผ่านในรูปแบบนี้ จึงเกรงว่าคนทำงานแพลตฟอร์มอาจจะไม่ได้สิทธิตามกฎหมายแรงงานเลย ไม่ว่าจะเป็นกองทุนเงินทดแทน ประกันสังคมมาตรา 33 หรือแม้กระทั่งสิทธิในการรวมกลุ่มตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์”

---

¹⁵ ปัจจุบันร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้จัดทำโดยกระทรวงแรงงาน และได้รับการอนุมัติหลักการแล้ว อยู่ระหว่างเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยผ่านการตรวจร่างจากคณะกรรมการกฤษฎีกาบางส่วนแล้ว ทั้งนี้ ยังอยู่ในขั้นตอนการรับฟังความคิดเห็นจากแรงงานแพลตฟอร์มและผู้เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงรายละเอียดก่อนเข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติเต็มรูปแบบ

สาระสำคัญร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริม และคุ้มครองแรงงานอิสระ

1. กลุ่มเป้าหมาย

- **แรงงานอิสระ** : เกษตรกร ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ฟรีแลนซ์
- **แรงงานกึ่งอิสระ** : คนทำงานแพลตฟอร์ม เช่น ไรเดอร์
แท็กซี่ออนไลน์ แม่บ้านผ่านแอปฯ เป็นต้น

2. สิทธิประโยชน์หลัก

- ค่าตอบแทนและเงื่อนไขการทำงานที่เป็นธรรม (ถ้าบริษัทไม่จ่าย กองทุนจะช่วยเยียวยา)
- ประกันอุบัติเหตุ ค่ารักษาพยาบาล และชดเชยรายได้เวลาบาดเจ็บ
- การคุ้มครองสุขภาพและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ
- สิทธิรวมกลุ่ม ตั้งองค์กรแรงงานเพื่อเจรจาต่อรอง
- สิทธิร้องเรียนและเข้าสู่การไต่สวนข้อพิพาท

3. กองทุนแรงงานอิสระ

- จัดตั้งกองทุนเฉพาะเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานกลุ่มนี้
- เงินทุนมาจาก
  - เงินสะสมของแรงงาน (3% ของค่าตอบแทน)
  - เงินสมทบจากบริษัทแพลตฟอร์ม (ไม่เกิน 3% ของค่าบริการ)
  - เงินสนับสนุนจากรัฐ
- ใช้เพื่อประกันภัย ช่วยเหลือฉุกเฉิน เงินกู้ และพัฒนาทักษะ

4. ความต่างจากระบบประกันสังคมเดิม

ระบบ	กลุ่มเป้าหมาย	ผู้สมทบ	สิทธิประโยชน์
มาตรา 33	ลูกจ้างในระบบ	นายจ้าง + ลูกจ้าง	สิทธิครบ 7 กรณี (เจ็บป่วย คลอดบุตร ว่างงาน ชราภาพ ฯลฯ)
มาตรา 40	ผู้ทำงานอิสระ	ลูกจ้างจ่ายเอง	ได้สิทธิบางส่วน เลือกตามแพ็คเกจ
ร่าง พ.ร.บ. ใหม่	แรงงานอิสระ / กิจอิสระ (เช่น ไรเดอร์)	แรงงาน + บริษัท + รัฐ	สิทธิพื้นฐาน, กองทุนเฉพาะ, การรวมกลุ่ม, สัญญาที่ เป็นธรรม

นายหันไปมองหน้าบาสและชาวบ้านทั้งศาลา ก่อนตอบด้วยน้ำเสียงจริงจัง “สิ่งที่เห็นชัดคือ กฎหมายบ้านเรายังไม่ทันโลกครับ แรงงานแพลตฟอร์มทำงานเหมือนลูกจ้าง แต่กลับไม่ถูกนับว่าเป็นลูกจ้าง เสียสิทธิไปมากมาย ถ้าเราจะปรับปรุง ต้องเริ่มจากการนิยามสถานะให้ชัดว่า คนทำงานแบบบาสควรอยู่ในกรอบการคุ้มครองไหน”

เขาหยุดหายใจสั้น ๆ แล้วพูดต่อ “ต่างประเทศเขาเริ่มแล้ว บางที่ให้ถือเป็นลูกจ้างเลย บางที่ใช้หลักสันนิษฐานว่า ถ้าไม่ได้พิสูจน์ชัดก็ต้องนับเป็นลูกจ้าง ส่วนบ้านเรายังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกามาชี้ขาด ปล่อยให้เป็นสุญญากาศต่อไปก็มีแต่แรงงานที่เสียเปรียบ”

ชาวบ้านหลายคนพยักหน้าเห็นด้วย บางคนกระซิบกันว่า ลูกหลานในบ้านก็ทำงานส่งของอยู่เหมือนกัน บรรยากาศในศาลาเต็มไปด้วยความครุ่นคิด รอคอยคำตอบว่า ทางออกจริง ๆ จะเป็นอย่างไร

unสรุป

เรื่องราวของบาสและแรงงานแพลตฟอร์มอีกนับไม่ถ้วน สะท้อนความจริงเดียวกันว่า พวกเขาทำงานอยู่ในสภาพ “เหมือนลูกจ้าง แต่ไม่ใช่ลูกจ้าง” ถูกควบคุมด้วยอัลกอริทึมที่สั่งงานแทบทุกขั้นตอน แต่กลับไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานใด ๆ ที่กฎหมายแรงงาน

มอบให้ ปัญหานี้ไม่ได้เกิดกับบางคนเดี่ยว หากแต่เป็นชะตากรรมร่วมของแรงงานแพลตฟอร์มทั้งประเทศ ที่ยังติดอยู่ในสัญญาภาคทางกฎหมายระหว่าง “ลูกจ้าง” กับ “ผู้รับจ้างทำของ”

ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่เพียงความสับสนทางถ้อยคำในสัญญา หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของกฎหมายที่ไม่ทันกับโลกยุคดิจิทัล ต่างประเทศหลายแห่งเริ่มหาคำตอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษที่ตัดสินให้ไรเดอร์เป็น worker อเมริกาที่ใช้ ABC Test สเปนที่ออกกฎหมายใหม่บังคับให้ไรเดอร์เป็นลูกจ้างโดยตรง หรือแม้แต่กระทรวงแรงงานสหรัฐฯ ภายใต้รัฐบาลไบเดน ที่พยายามปรับเกณฑ์ใหม่ แต่ของไทย เรายังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่จะชี้ชัด และร่างกฎหมายที่ออกมาก็ยังเต็มไปด้วยข้อถกเถียง

จากเวทีความคิดเห็นของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

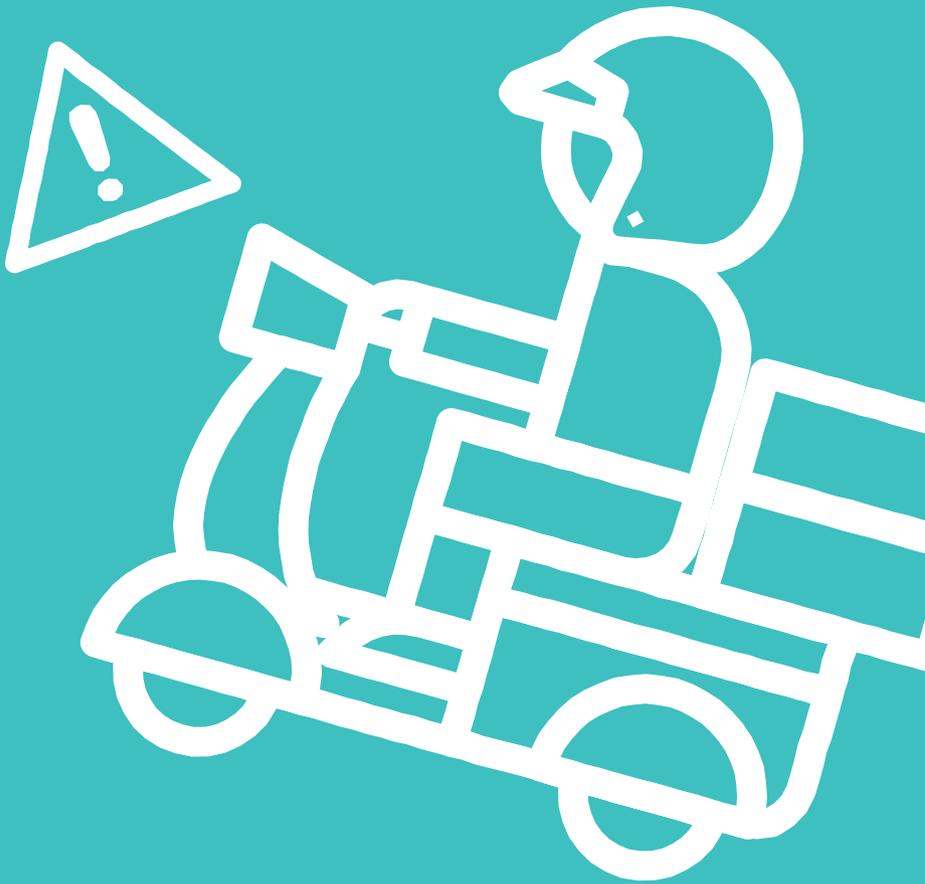
1. ขยายความหมาย “ลูกจ้าง” ให้ครอบคลุมแรงงานแพลตฟอร์ม เพื่อให้คนทำงานแบบไรเดอร์หรือคนทำงานผ่านแอปฯ ได้รับสิทธิพื้นฐาน เช่น ค่าจ้างขั้นต่ำ วันลา และประกันสังคมตามมาตรา 33 เป็นต้น

2. ใช้หลักสันนิษฐานว่าเป็นลูกจ้างก่อน เช่น แนวทางของสเปน หากบริษัทไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าคนทำงานมีอิสระจริง ต้องถือว่าเป็นลูกจ้างโดยอัตโนมัติ เพื่อป้องกันการจัดประเภทผิดที่ละเมิดสิทธิแรงงาน

3. กำกับดูแลอัลกอริทึมให้โปร่งใส แพลตฟอร์มควรเปิดเผยเงื่อนไข วิธีคิดค่าจ้าง และระบบคะแนนต่อแรงงานหรือผู้แทนแรงงาน เพื่อให้ตรวจสอบความเป็นธรรมและใช้เป็นข้อมูลในการต่อรองได้

4. ระวังไม่ให้คำว่า “แรงงานกึ่งอิสระ” กลายเป็นช่องลดสิทธิ การสร้างสถานะใหม่ควรเป็นการเพิ่มการคุ้มครอง ไม่ใช่ลดทอน หากใช้ผิดทางอาจทำให้แรงงานกลุ่มนี้ถูกกันออกจากสิทธิตามกฎหมายแรงงานทั้งหมด

ข้อเสนอเหล่านี้ไม่ใช่เพียงการปรับถ้อยคำในกฎหมาย แต่คือการยอมรับความจริงใหม่ในโลกการทำงาน ที่แรงงานแพลตฟอร์มได้กลายเป็นเส้นเลือดใหญ่ของเศรษฐกิจยุคดิจิทัล หากไม่มีกฎหมายที่ชัดเจนและเป็นธรรม พวกเขาจะยังคงทำงานอย่างเปราะบาง ไม่มีตาข่ายรองรับ และต้องแบกรับความเสี่ยงเพียงลำพัง

บทที่ 3

ธุรกิจยุคใหม่กับ
โครงสร้างบริษัท

เรื่องที่สามในวันนั้นเป็นของ “ตัน” นักธุรกิจหนุ่มวัยสามสิบต้น ๆ หรือจะเรียกว่า “สตาร์ทอัพหนุ่ม” ก็คงไม่ผิด เขาเพิ่งกลับมาบ้านเกิด เปิดคาเฟ่เล็ก ๆ ควบคู่กับทำแพลตฟอร์มออนไลน์ขายสินค้าชุมชน พอเรื่องของบาสจบลง ตันที่นั่งฟังอยู่ก็ยกมือขึ้นด้วยสีหน้าเต็มไปด้วย ความสงสัย

“คือผมงงมากครับนาย” ตันพูดเสียงดังชัดเจน “ผมตั้งใจ กลับมาพัฒนาบ้านเกิด อยากทำธุรกิจสตาร์ทอัพ แต่พอจะจด บริษัทจริง ๆ เจอกฎหมายที่อ่านไม่เข้าใจเลย ทำไมผมต้องไปลง ประกาศตั้งบริษัทในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ทั้งที่ชีวิตผมสามสิบปี เกิดมาไม่เคยเห็นด้วยซ้ำว่า มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอยู่ที่ไหน”

เสียงหัวเราะเบา ๆ ดังขึ้นในศาลา บางคนพยักหน้าเพราะก็ ไม่รู้เหมือนกันว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นยังมีอยู่หรือไม่ ตันยกมือเกา ศีรษะแล้วพูดต่อ “ผมแค่อยากทำคาเฟ่กับแพลตฟอร์มออนไลน์ ง่าย ๆ แต่ตันต้องมานั่งหาผู้ร่วมก่อการตั้งสองสามคน ทั้งที่จริง ๆ ธุรกิจนี้ผมเริ่มคนเดียว ทำไมกฎหมายมันยุ่งยากแบบนี้ไม่รู้ครับ”

ปัญหาการจดทะเบียนบริษัท และโครงสร้างทุน

นายหันไปยิ้มรับ “เล่ามาเลยครับ ปัญหาที่เจอจริง ๆ มีอะไรบ้าง”

ต้นถอนหายใจแรง “เริ่มจากเรื่องเล็ก ๆ แต่กังวลใจผมมากเลยนะครับ ตอนผมจะจดทะเบียนบริษัท เขายังคับว่าต้องมีผู้เริ่มก่อการตั้งอย่างน้อย 3 คน ทั้งที่ธุรกิจผมจริง ๆ ก็มีแค่ผมคนเดียว จะหาคนมานั่งเซ็นชื่อเป็นผู้เริ่มก่อการเฉย ๆ ทำไม่กัน มันไม่ใช่หุ้นส่วนจริง ๆ ด้วยซ้ำ”

นายพยักหน้าช้า ๆ ก่อนตอบ “ใช่ครับ กฎหมายบริษัทของไทยตั้งแต่ร้อยปีก่อนเขียนไว้แบบนั้น เพื่อกันไม่ให้ใครตั้งบริษัทคนเดียวแล้วทำธุรกิจล้มเหลวหลอกคนอื่นสมัยนั้น แต่โลกตอนนี้มันเปลี่ยนไปแล้วจริง ๆ ต่างประเทศหลายแห่งเขาอนุญาตให้ตั้งบริษัทคนเดียวได้หมดแล้ว อย่างที่อังกฤษ ญี่ปุ่น หรือแม้แต่เพื่อนบ้านอาเซียนเราบางประเทศ”

ต้นทำตาโตทันที “เห็นใหม่ล่ะครับ ! ผมอ่านเจอว่า ที่สิงคโปร์ใคร ๆ ก็เปิดบริษัทคนเดียวได้เลย แถมทำออนไลน์หมด ไม่ต้องวิ่งหาคนมานั่งเซ็นมั่ว ๆ แบบบ้านเราเลย แล้วทำไมไทยยังติดอยู่กับกติกาเก่า ๆ เนี่ย”

นายยิ้มบาง ๆ “จริงครับ เรื่องนี้ก็มีมีการแก้ไขไปแล้วบางส่วน เพิ่งปรับจาก 3 คน เหลือ 2 คน เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่ก็

ยังไม่ถึงขั้นเปิดให้ทำคนเดียวได้เต็มรูปแบบเหมือนประเทศอื่น”¹⁶

ต้นสายหัวแรง ๆ “โอ้ แบบนี้ก็ยังครึ่ง ๆ กลาง ๆ ลีครับนาย
ถ้ารัฐบาลอยากสนับสนุนสตาร์ทอัปจริง ทำไม่ไม่ปลดล็อกให้หมด
ไปเลยล่ะ”

นายมองไปรอบศาลาแล้วตอบด้วยเสียงหนักแน่น
“นี่แหละครับคือเหตุผลที่เราต้องผลักดันให้กฎหมายปรับตัวอีกขั้น
ไม่ใช่แค่แก่นิด ๆ หน่อย ๆ แต่ต้องยอมรับความจริงใหม่ว่า
การทำธุรกิจสมัยนี้คนคนเดียวก็สร้างกิจการได้”

นายหยุดครู่หนึ่ง ก่อนพูดต่อว่า “อันที่จริงประเทศไทยเอง
ก็เคยมีการร่างพระราชบัญญัติบริษัทจำกัดคนเดียวมาตั้งแต่
ปี 2560 แล้วนะครับ แต่จนถึงทุกวันนี้ก็ยังไม่ถูกประกาศ เพราะ
ยังมีข้อถกเถียงอยู่พอสมควร เช่น กำหนดให้คนหนึ่งตั้งบริษัท
จำกัดคนเดียวได้เพียงบริษัทเดียวเท่านั้น หรือยังคงบังคับให้มีทุน
จดทะเบียนขั้นต่ำ ทั้งที่เจตนาคืออยากเปิดกว้างให้ธุรกิจเล็ก ๆ
เริ่มต้นได้คล่องตัวจริง ๆ”¹⁷

ต้นยกมือขึ้นถามต่อ “แล้วการจดทะเบียนบริษัทของไทย
มันยุ่งยากตรงไหนบ้างครับนาย”

---

¹⁶ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 23)
พ.ศ. 2565 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ได้ปรับลด
จำนวนผู้เริ่มก่อการขั้นต่ำจากสามคนเหลือเพียงสองคน

¹⁷ ร่างพระราชบัญญัติบริษัทจำกัดคนเดียว พ.ศ. ... (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า)

นายหยิบปากกาขึ้นมาหมุนเล่นเล็กน้อยก่อนตอบ “เรื่องหนึ่งที่คนบ่นกันเยอะก็คือเรื่องทุนจดทะเบียนครับ กฎหมายกำหนดให้ผู้ก่อตั้งต้องชำระค่าหุ้นขั้นต่ำเพียง 25% พร้อมหลักประกันของกรรมการ ปัญหาคือ ถ้าบริษัทไปก่อนนี้สูงกว่าทุน แล้วถูกฟ้องบังคับคดี เจ้าหนี้ก็อาจไม่ได้อะไรเลย เพราะเงินต้นที่ลงจริงมันน้อยเกินไป”

ต้นพยักหน้าช้า ๆ สีหน้าครุ่นคิด “แบบนี้ก็อันตรายนะครับ นาย มันเท่ากับเปิดช่องให้บางบริษัทตั้งทุนสูง ๆ แต่จ่ายจริงนิดเดียว แล้วพอเจ๊งขึ้นมาเจ้าหนี้ก็ช่วยเต็ม ๆ”

นายตอบด้วยน้ำเสียงจริงจัง “ใช่ครับ ตรงนี้ถึงเป็นเหตุผลที่หลายฝ่ายเสนอว่า ควรแก้ไขชำระค่าหุ้นไม่น้อยกว่า 50% ตั้งแต่แรก หรือกำหนดให้มีการวางหลักประกันเพิ่มเติม เพื่อป้องกันเจ้าหนี้ของบริษัท”

ต้นทำท่าพยักหน้าแรงขึ้น “อืม...ถ้าจ่ายครึ่งหนึ่งเลยตั้งแต่ต้น มันก็น่าจะช่วยให้เจ้าหนี้มั่นใจมากขึ้นจริง ๆ ว่า บริษัทไม่ได้ตั้งขึ้นมาลอย ๆ ใช่ไหมครับ”

ต้นถามต่อไปว่า “อีกเรื่องที่ผมกังวลนะครับนาย คือเรื่องหุ้นบุริมสิทธิ อย่างพวกสตาร์ตอัปมักจะออกหุ้นแบบนี้ให้นักลงทุน แต่พออ่านกฎหมายบ้านเราแล้วดูยุ่งยากมากจะให้แปลงเป็นหุ้นสามัญก็ไม่ค่อยสะดวก เงื่อนไขเต็มไปหมด”

เขาหันไปมองชาวบ้านแล้วอธิบายเสริม “หุ้นบุริมสิทธินี้เหมือนสิทธิพิเศษของนักลงทุนครับ เช่น ได้เงินปันผลก่อน หรือ

มีสิทธิได้เงินคืนก่อนเวลาบริษัทปิดกิจการ แต่ปัญหาคือถ้าอยากแปลงกลับมาเป็นหุ้นธรรมดา กฎหมายไทยยังจำกัดเยอะเกินไป ทำให้สตาร์ตอัปอย่างผมเสียความยืดหยุ่นในการปรับโครงสร้างทุน”

นายพยัคฆ์หน้า “ใช่ครับ ประเด็นนี้ก็มีหลายคนพูดเหมือนกันว่า กระบวนการแปลงหุ้นบุริมสิทธิเป็นหุ้นสามัญซับซ้อนเกินไป บางกรณีก็ทำไม่ได้เลย ผลคือบริษัทใหม่ ๆ ที่ต้องการปรับโครงสร้างบ่อย ๆ เพื่อดึงนักลงทุนกลับติดขัด”

ต้นทำสีหน้าเหมือนจะบ่น “ผมว่ากฎหมายควรยืดหยุ่นกว่านี้นะครับ อย่างน้อยก็เปิดทางให้แปลงหุ้นได้ทั้งไปและกลับ ไม่ใช่ล็อกเอาไว้ฝ่ายเดียว”

นายจึงสรุปเสียงหนักแน่น “จริงครับ สำหรับธุรกิจสมัยใหม่ เรื่องทุนและหุ้นควรปรับให้ง่ายขึ้น ไม่ใช่ปิดประตูใส่ตั้งแต่แรก ถ้ารัฐอยากให้สตาร์ตอัปเติบโตจริง กฎหมายตรงนี้ต้องเปลี่ยน”

ต้นขยับเก้าอี้เข้ามาใกล้ ๆ ก่อนถามต่อ “อีกเรื่องที่ผมได้ยินมาเยอะคือเรื่อง **ผู้ถือหุ้นแทน** หรือที่เขาเรียกว่า ‘โนมินี’ (Nominee) นี่จริงไหมครับนาย ว่านักลงทุนต่างชาติใช้วิธีนี้เพื่อเลี่ยงกฎหมายที่กำหนดให้คนไทยต้องถือหุ้นเกินครึ่ง ?”

นายพยัคฆ์หน้า “จริงครับ เรื่องนี้เกิดขึ้นบ่อย กฎหมายไทยเขียนไว้ให้คนต่างชาติถือหุ้นได้ไม่เกิน 49% ในหลายกิจการเลยทำให้บางรายหาคนไทยมาใส่ชื่อแทน แต่เงินลงทุนจริงกับการควบคุมกิจการยังเป็นของต่างชาติ วิธีนี้ถือว่าขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย”

หุ้นบุริมสิทธิ (Preferred Share)

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1143-1145 บริษัทสามารถออกหุ้นชนิดพิเศษได้

- อาจไม่มีสิทธิออกเสียง แต่ได้ปันผลก่อน (มาตรา 1144)
- ได้สิทธิเรียกคืนทุนก่อนเมื่อเลิกบริษัท (มาตรา 1145)
- ต้องกำหนดไว้ชัดในบริดคนท์สนธิหรือข้อบังคับ (มาตรา 1143)

นอมินี (Nominee) คืออะไร

ในกฎหมายไทย คนต่างชาติถือหุ้นในหลายกิจการได้ไม่เกิน 49% ถ้าอยากถือเกิน บางรายจะใช้วิธีใส่ชื่อ “คนไทย” เป็นผู้ถือหุ้นแทน (Nominee) ทั้งที่เงินลงทุนและอำนาจควบคุมยังเป็นของต่างชาติจริงๆ

นายพูดต่อ “ตอนนี้ก็มีข้อเสนอว่าควรทำให้กฎหมายชัดเจน และเข้มงวดกับการใช้นอมนีมากขึ้น เช่น เพิ่มขั้นตอนตรวจสอบที่มาของเงินลงทุนหรือสิทธิการควบคุมบริษัท เพื่อให้โปร่งใสและยุติธรรมกว่าเดิม ถ้าจะพูดไป จริง ๆ แล้วการใช้นอมนีถือว่าผิดกฎหมายอาญานะครับ ถ้าเจ้าหน้าที่ตรวจสอบพบก็อาจถูกสั่งให้เลิกกิจการได้เลย ไม่ใช่แค่เสียค่าปรับเท่านั้น”

ต้นพยักหน้าแรง “ผมว่าแบบนี้ถูกต้องเลยครับ ถ้าปล่อยให้ใช้ชื่อคนไทยบังหน้าไปเรื่อย ๆ มันก็ไม่แฟร์ สุดท้ายทั้งความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของบริษัทก็เสียหายหมด”

นายหยุดครู่หนึ่งก่อนเสริม “จริง ๆ ไม่ใช่แค่เรื่องทุนอย่างเดียวหรอกครับต้น หลังจากจดทะเบียนเสร็จ ยังมีปัญหาจุกจิกอีกหลายขั้นตอน อย่างเช่นการเปิดบัญชีธนาคารของบริษัท”

ต้นทำหน้าง “เปิดบัญชีก็แค่ไปธนาคารไม่ใช่เหรอครับ ทำไมต้องยุ่งยากด้วย”

นายหัวเราะเบา ๆ “ใช่ครับ ฟังเหมือนง่าย แต่ตามขั้นตอนกฎหมาย ผู้ถือหุ้นใหญ่หรือเสียงข้างมากต้องอนุมัติหรือเซ็นยินยอมก่อนกรรมการถึงจะไปเปิดบัญชีได้ ทำให้หลายบริษัทเสียเวลาไปโดยใช่เหตุ ทั้งที่จริงกรรมการที่ได้รับมอบอำนาจน่าจะเปิดได้เลย”

เขาหยุดแล้วสรุป “นักธุรกิจหลายคนก็บ่นตรงกันว่าควรแก้ขั้นตอนนี้ ให้กรรมการที่มีอำนาจสามารถเปิดบัญชีได้ทันที จะช่วยให้ธุรกิจใหม่ ๆ เดินหน้าได้เร็วขึ้น ไม่สะดุดตั้งแต่ก้าวแรก”

ข้อกำหนดการประกาศที่ล้าสมัยและภาระที่ไม่จำเป็น

ต้นชัยบัตว์แล้วพูดต่อ “แล้วคำถามที่ผมสงสัยตั้งแต่แรก... ทำไมบริษัทต้องไปลงประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นด้วยครับ ทนาย หนังสือพิมพ์แบบนี้มันยังมีจริงอยู่หรือ”

ทนายยิ้มบาง ๆ ก่อนตอบ “นี่แหละครับคือหนึ่งในข้อกำหนดที่ล้าสมัยที่สุดในกฎหมายบริษัทไทย สมัยก่อนการประกาศผ่านหนังสือพิมพ์ถือว่าเป็นช่องทางหลักในการแจ้งข่าวสาร ทั้งการเพิ่มหรือลดทุน หรือการเรียกประชุมผู้ถือหุ้น แต่พอถึงยุคนี้มันกลายเป็นภาระที่ทั้งสิ้นเปลืองและแทบไร้ประโยชน์”

ต้นสายหน้าเบา ๆ “ไม่แปลกเลยครับที่นักธุรกิจหลายคนบ่น ทุกวันนี้บางจังหวัดไม่มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเหลือแล้ว แต่ก็ยังถูกบังคับให้ลงประกาศ สุดท้ายต้องไปลงในหนังสือพิมพ์ที่ตั้งขึ้นมาเฉพาะกิจ มีแต่หน้าประกาศ ไม่มีคนอ่านจริง ๆ ค่าใช้จ่ายก็สูง แถมไม่ได้สื่อสารถึงใครเลย”

ทนายพยักหน้าช้า ๆ “ใช่ครับต้น นี่แหละตัวอย่างชัด ๆ ของกฎหมายที่ยังยึดติดกับโลกเก่า สมัยก่อนหนังสือพิมพ์คือสื่อหลักใคร ๆ ก็ต้องอ่าน แต่ทุกวันนี้มันไม่ต่างอะไรกับการบังคับให้คนไปส่งข่าวในที่ที่ไม่มีใครอยู่แล้ว”

ต้นพูดเสริม “ผมว่ามันสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุครับทนาย ถ้ารัฐจริงจังกับการสนับสนุนธุรกิจ ก็น่าจะให้ประกาศผ่านช่องทางออนไลน์ไปเลย ทั้งถูกกว่า เข้าถึงง่ายกว่า แล้วคนก็เห็นจริง ๆ ด้วย”

หนังสือพิมพ์เฉพาะกิจ

หมายถึง หนังสือพิมพ์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับข้อบังคับทางกฎหมายเป็นหลัก ไม่ได้มีเนื้อหาข่าวหรือผู้อ่านจริง ส่วนใหญ่มีแต่ “หน้าประกาศ” เช่น การเพิ่ม-ลดทุนบริษัท หรือการเรียกประชุมผู้ถือหุ้น เป็นต้น ใช้เพื่อให้ถือว่าปฏิบัติตามกฎหมายครบถ้วน แต่แทบไม่มีใครอ่านจริง จึงถูกวิจารณ์ว่าเป็นภาระที่สิ้นเปลืองและไม่ก่อประโยชน์ต่อสาธารณะ

นายยิ้ม “เห็นด้วยเลยครับ ทุกวันนี้ภาครัฐก็เริ่มหันไปใช้วิธีประกาศข้อมูลบนเว็บไซต์หรือระบบออนไลน์อยู่แล้ว แต่ยังไม่ยอมตัดเงื่อนไขเก่าออกไปทั้งหมด ถ้าทำได้จริง ผมเชื่อว่าธุรกิจจะเดินหน้าเร็วขึ้น ลดต้นทุนได้มาก และยิ่งโปร่งใสกว่าเดิมด้วย”

ต้นพยักหน้า “แบบนี้สิครับถึงจะเรียกว่าทันสมัย ไม่ใช่เอาแต่ยึดติดกับกติกาที่ไม่มีใครใช้แล้ว”

นายเสริม “จริง ๆ ภาครัฐเองก็เริ่มขยับแล้วนะครับ บางขั้นตอนตอนนี้เปิดให้ประกาศผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ ไม่ต้องยึดติดกับกระดาษเหมือนเมื่อก่อน แม้จะยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด แต่ก็ถือเป็นก้าวแรกที่ดี”

ต้นพยักหน้าคล้อยตาม “อย่างน้อยก็เริ่มเห็นแสงสว่างครับ นาย ถ้าทำต่อเนื่องจริง ๆ กฎหมายบ้านเราก็น่าจะก้าวทันโลกได้สักที”

การเปลี่ยนแปลงล่าสุด

ปัจจุบันบางขั้นตอนอนุญาตให้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แทนการลงประกาศในหนังสือพิมพ์แล้ว เช่น การส่งบอกกล่าวประชุมผู้ถือหุ้นทางอีเมล (เมื่อผู้ถือหุ้นยินยอม) และการโฆษณาผ่านเว็บไซต์หรือระบบออนไลน์ ตามหลักเกณฑ์ของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า ซึ่งถือเป็นก้าวแรกที่กฎหมายเริ่มก้าวทันเทคโนโลยี แม้จะยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด

ดู พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติม พ.พ.พ. (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2565 มาตรา 1175 และประกาศกรมพัฒนาธุรกิจการค้า เรื่อง การโฆษณาทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2565

การประชุมผู้ถือหุ้นที่ไม่ยืดหยุ่น

ต้นเอนตัวไปข้างหน้า น้ำเสียงจริงจังขึ้น “ผมยังมีเรื่องกังวลอีกอย่างครับทนาย คือในทางปฏิบัติ เวลาตั้งบริษัท ผมก็ต้องใส่ชื่อเพื่อน ๆ เป็นผู้ก่อการไปตามกฎหมาย แต่จริง ๆ หุ้นส่วนใหญ่ก็อยู่กับผมคนเดียว แบบนี้ผมก็ต้องเรียกประชุมใหญ่ทุกปีให้ครบขั้นตอนด้วยเหรอครับ ทั้งที่การตัดสินใจจริง ๆ มันอยู่ที่ผมอยู่แล้ว”

หลายคนในศาลาหัวเราะ บรรยากาศคลายเครียดขึ้น แต่ต้นยังทำหน้าที่สงสัยจริงจัง “ผมฟังดูแล้วมันไม่ make sense เลยครับทนาย ชื่อผู้ถือหุ้นอาจมีหลายคนก็จริง แต่ในชีวิตจริงผมเป็นคนเดียวที่ตัดสินใจทุกเรื่อง แล้วจะต้องมานั่งจัดประชุมไหวตัวกันไปทำไม”

นายหัวเราะเบา ๆ ก่อนอธิบาย “นี่แหละครับคือปัญหา ที่ถกกันเยอะ เพราะกฎหมายเขียนบังคับว่า บริษัทต้องมีการ ประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีทุกครั้ง ไม่ว่าหุ้นจะกระจุกอยู่กับใคร ก็ตาม มันเลยกลายเป็นพิธีการมากกว่าความจำเป็นจริง ๆ”

ต้นสายหัว “มันฟังดูตลกนะครับ เหมือนทำไปตามหนังสือ ทั้งที่ผลลัพธ์ก็เหมือนเดิมอยู่ดี” นายพยักหน้า “ใช่ครับ หลายประเทศ เขาแก้ไปนานแล้ว อย่างสิงคโปร์หรือสหรัฐฯ ถ้าบริษัทมีผู้ถือหุ้นหลัก คนเดียว เขาก็อนุโลมให้ไม่ต้องประชุมจริง หรืออาจใช้วิธีง่าย ๆ อย่างเซ็นเอกสารยืนยันมติแทนการนัดประชุม”

“อืม แบบนั้นถึงจะมีเหตุผลครับ” ต้นพื้มพำ ก่อนถามต่อ “แล้วบ้านเรายังบังคับอยู่ทำไม”

นายถอนหายใจ “ก็เพราะกฎหมายบริษัทของเรายังไม่ได้ เขียนรองรับการประชุมออนไลน์โดยตรงครับ ถึงแม้ปัจจุบันจะมี พระราชกำหนดว่าด้วยการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2563 ออกมาแล้ว แต่ก็มักถูกมองว่าเป็นกฎหมายแยก คนส่วนใหญ่ ไม่รู้ว่ามียุติใช้ เลยกลายเป็นว่าในทางปฏิบัติก็ยังต้องทำตามขั้นตอนแบบเดิม ทั้งที่จริงแล้วการประชุมผ่านวิดีโอคอลหรืออีเมลก็ ทำงานได้เหมือนกัน”

ต้นพยักหน้าแรง “ถ้าประชุมทางวิดีโอได้จริง ๆ ก็ดีเลยครับ จะได้ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางหรือทำพิธีเกินจำเป็น”

เสียงหัวเราะดังขึ้นอีกรอบจากมุมศาลา มีคนแซวว่า “ประชุม กับตัวเองก็ผ่านอยู่นั่นแหละ !”

การประชุมผู้ถือหุ้นในต่างประเทศ

ในสิงคโปร์ The Companies Act (Cap. 50) อนุญาตให้บริษัทที่มีผู้ถือหุ้นเพียงคนเดียว (One-person Company) ไม่ต้องจัดประชุมใหญ่ประจำปี เพียงแต่ต้องยื่นมติเป็นลายลักษณ์อักษร (written resolution) แทนได้ หรือในสหรัฐอเมริกา หลายรัฐ เช่น เดลาแวร์ ภายใต้ Delaware General Corporation Law (DGCL) มาตรา 228 อนุญาตให้ผู้ถือหุ้นคนเดียวลงมติผ่านเอกสารแทนการประชุมจริง ถือว่าใช้ได้ตามกฎหมาย

พ.ร.ก. ว่าด้วยการประชุมผ่าน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2563

- อนุญาตให้การประชุมผ่านวิดีโอคอลหรือระบบออนไลน์ มีผลเท่ากับการประชุมจริง
- ใช้ได้กับการประชุมที่กฎหมายกำหนด เช่น คณะกรรมการบริษัท เป็นต้น (ยกเว้นรัฐสภา ศาล และการจัดซื้อจัดจ้างรัฐ)
- ใช้ส่งเอกสารและเชิญประชุมทางอีเมลได้ แต่ต้องบันทึกเสียงหรือภาพ และเก็บข้อมูลจากรายชื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นหลักฐาน

แนวทางระดมทุนใหม่ SAFE หรือ SHA ที่กฎหมายไทยยังไม่รองรับชัด

ทนายหัวเราะตาม ก่อนหันมาพูดต่อด้วยน้ำเสียงจริงจัง “แต่นอกจากเรื่องประชุมแล้ว ยังมีอีกปัญหาที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ สิทธิของผู้ถือหุ้นส่วนน้อย”

ต้นทำหน้า “หมายถึงยังไงครับ”

ทนายอธิบาย “ในโครงสร้างบริษัทไทยตอนนี้ ผู้ถือหุ้นใหญ่มีอำนาจแทบทุกอย่าง ส่วนผู้ถือหุ้นส่วนน้อย แม้อาจจะมียหลาย สิทธิเปอร์เซ็นต์ก็แทบไม่มีสิทธิคัดค้านอะไรได้เลย”

ต้นเบิกตากว้าง “โห อย่างนี้ถ้าผมลงทุนไปตั้งเยอะ แต่ถือหุ้นไม่ถึงครึ่ง ก็กันอะไรไม่ได้เลยหรือครับ”

“ถูกต้องครับ” ทนายพยักหน้า “มติสำคัญ ๆ อย่างการเพิ่มทุนลดทุน หรือแม้แต่การควบกิจการ ถ้าไม่ใช่เสียงข้างมากก็ไม่มีทางยับยั้ง ต่างประเทศเขามีกลไกคุ้มครอง เช่น การให้สิทธิพิเศษแก่ผู้ถือหุ้นส่วนน้อยในการคัดค้านบางเรื่อง แต่บ้านเรายังไม่มี”

ต้นถอนหายใจ “แบบนี้นักลงทุนรายเล็กก็ไม่กล้าเสี่ยงสิครับ จะลงทุนก็ไม่มั่นใจ กลัวถูกผู้ถือหุ้นใหญ่รวบอำนาจหมด”

ทนายเสริม “ใช่ครับ บ้านเราเลยแก้กันเองด้วยการทำสัญญา ระหว่างผู้ถือหุ้น หรือที่เรียกว่า SHA (Shareholders' Agreement) เพื่อกำหนดสิทธิเพิ่มเติม เช่น สิทธิยับยั้ง (Veto Right) หรือสิทธิส่งผู้แทนเข้าเป็นกรรมการ แต่ปัญหาคือสัญญาเหล่านี้อยู่นอก

ตัวบทกฎหมาย เวลาเกิดข้อพิพาทจริง ศาลก็มักตีความตามกรอบกฎหมายบริษัท ไม่ใช่ตามข้อตกลงใน SHA เสมอไป”

ต้นพยักหน้าแรง “นั่นถ้าอยากให้ระบบแฟร์จริง ๆ ก็ควรมีกฎหมายรองรับสิทธิพวกนี้เลย ไม่ใช่ปล่อยให้แต่ละบริษัทไปเขียนสัญญาตัวเอง”

นายยิ้ม “ถูกต้องครับ ถ้าเรามีเครื่องมือทางกฎหมายคุ้มครองผู้ถือหุ้นรายเล็กได้จริง คนทั่วไปก็จะกล้าลงทุนมากขึ้น ไม่ใช่ปล่อยให้ธุรกิจเป็นสนามของทุนใหญ่เท่านั้น”

ต้นยังไม่หมดคำถาม “แล้วเรื่องการระดมทุนแบบใหม่ ๆ ละครับ ผมเห็นสตาร์ทอัปเมืองนอกเขาใช้สัญญา SAFE หรือ Convertible Note กันบ่อย ๆ บ้านเราใช้ได้ไหม”

นายสายหน้า “นี่ก็เป็นอีกช่องโหว่ครับ สัญญาแบบ SAFE (Simple Agreement for Future Equity) ก็คือการรับเงินลงทุนไว้ก่อน แล้วให้สิทธิแปลงเป็นหุ้นในอนาคตเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทุนจริง ๆ พังดูง่ายและยืดหยุ่น แต่กฎหมายไทยยังไม่มีกำหนดไว้ชัดเจนว่าจะถือว่าเป็นสัญญาแบบไหน และมีผลบังคับอย่างไร หลายคนก็เลยกังวลว่า ถ้าเกิดข้อพิพาทขึ้นมาจะตีความตามกฎหมายได้หรือไม่”

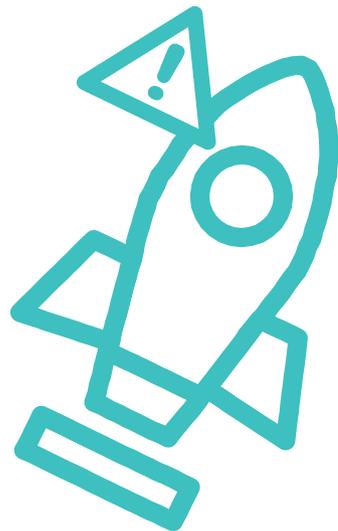
ต้นทำสีหน้าหนักใจ “ถ้าอย่างนั้นสตาร์ทอัปไทยก็เสียเปรียบสิครับ คนลงทุนไม่มั่นใจ เพราะไม่รู้ว่าสัญญาจะคุ้มครองจริงหรือเปล่า”

นายพยักหน้า “ใช่ครับ ปัจจุบันผู้ประกอบการไทยเลย

ต้องอาศัยการทำ SHA ควบคู่ไปด้วย ซึ่งอย่างที่บอกไปแล้ว แต่
ก็ขึ้นอยู่กับฝีมือทนายและการเจรจาของแต่ละฝ่าย บริษัทใหญ่
ก็ร่างสัญญาได้รัดกุม มีทนายดูแล แต่บริษัทเล็ก ๆ มักไม่มี
ทรัพยากรพอ สุดท้ายก็เสี่ยงเจอระบบสองมาตรฐาน”

ต้นถอนหายใจยาว “แบบนี้กฎหมายก็ควรปรับปรับแล้ว
แหละครับ อย่างน้อยก็กำหนดสิทธิมาตรฐานขั้นพื้นฐานจาก SHA
หรือออกกฎรองรับสัญญา SAFE ไปเลย นักลงทุนรายเล็กจะได้
มั่นใจมากขึ้น”

ทนายตอบด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “ถูกต้องครับ นี่คือนี่สิ่งที่
กฎหมายไทยต้องมองไปข้างหน้า ไม่ใช่แค่ปรับแก้ตามหลังตลอด
แต่ต้องเปิดทางให้เครื่องมือใหม่ ๆ ที่ธุรกิจทั่วโลกใช้กันแล้วเข้ามา
อยู่ในระบบกฎหมายของเราได้จริง”

เปรียบเทียบ SHA vs SAFE ต่างกันอย่างไร

SHA

SHA (Shareholders' Agreement)

ความหมาย

- สัญญาระหว่าง “ผู้ถือหุ้น” ด้วยกันเอง เพื่อกำหนด กฎกติกาในการบริหารบริษัท

เป้าหมายหลัก

- จัดการปัจจุบัน กำหนดสิทธิและ หน้าที่ของผู้ถือหุ้น ป้องกัน ความขัดแย้งในอนาคต

ใครทำสัญญากัน ?

- ผู้ถือหุ้น vs ผู้ถือหุ้น

ใช้ตอนไหน

- เมื่อมีผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือเมื่อนักลงทุนรายใหม่เข้ามา เป็นผู้ถือหุ้นแล้ว

ผลลัพธ์ที่ได้

- กำหนดสิทธิพิเศษต่าง ๆ เช่น สิทธิในการส่งคนเป็นกรรมการ, สิทธิยับยั้งมติสำคัญ, กฎการขายหุ้น เป็นต้น

สถานะทางกฎหมายในไทย

- ใช้กันแพร่หลาย แต่อาศัยการ บังคับใช้ตามกฎหมายสัญญา กว้างไป ไม่มีกฎหมายรองรับ โดยตรง

ตัวอย่าง

- นาย A กับ B ตั้งบริษัทกัน จึงทำ สัญญา SHA ว่า “การกู้เงินเกิน 1 ล้านบาท ต้องได้รับความ ยินยอมจากทั้งสองคน”

SAFE

SAFE (Simple Agreement for Future Equity)

ความหมาย

- สัญญาที่ “นักลงทุน” ให้เงินบริษัทก่อน เพื่อแลกกับ “สิทธิที่จะได้รับหุ้นในอนาคต”

เป้าหมายหลัก

- ระดมทุนเพื่ออนาคต เป็นเครื่องมือระดมทุนที่ง่ายและรวดเร็วสำหรับบริษัทตั้งต้น

ใครทำสัญญากัน?

- บริษัท vs นักลงทุน

ใช้ตอนไหน

- ช่วงเริ่มต้นธุรกิจ (Early Stage) ที่ยังไม่มีการประเมินมูลค่าบริษัทที่ชัดเจน

ผลลัพธ์ที่ได้

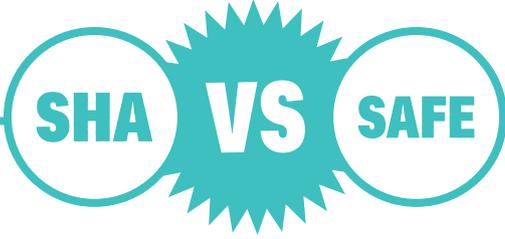
- นักลงทุนได้ “สิทธิ” ที่จะเปลี่ยนเงินลงทุนเป็นหุ้นในรอบการระดมทุนครั้งถัดไป (มักจะได้ส่วนลด)

สถานะทางกฎหมายในไทย

- ยังไม่มีกฎหมายรองรับชัดเจน มีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในทางปฏิบัติ

ตัวอย่าง

- สตาร์ทอัพ C ต้องการเงิน 5 แสนบาท นักลงทุน D จึงให้เงินผ่านสัญญา SAFE โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อบริษัทระดมทุนรอบการลงทุน A ได้ เงิน 5 แสนนี้ จะเปลี่ยนเป็นหุ้นในราคาที่ต่ำกว่า นักลงทุนรายอื่น 20%

A graphic with a teal starburst in the center containing the text 'SHA VS SAFE'. The words 'SHA' and 'SAFE' are inside white circles, and 'VS' is in the starburst. The entire graphic is set within a teal rounded rectangular border.

SHA

VS

SAFE

สรุปความแตกต่างสำคัญ

- **SHA** คือข้อตกลงเรื่อง**การควบคุมและการบริหาร** ระหว่างคนที่เป็นเจ้าของบริษัทอยู่แล้ว
- **SAFE** คือข้อตกลงเรื่อง**การลงทุน** เพื่อให้ได้เป็นเจ้าของบริษัทในอนาคต

บทสรุป

เรื่องราวของต้น ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพที่กลับบ้านมาพัฒนาธุรกิจ สะท้อนปัญหาที่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ทั่วประเทศเผชิญเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนที่ซับซ้อนเกินจำเป็น การประชุมผู้ถือหุ้นที่ไม่สอดคล้องกับความจริง การตั้งบริษัทที่ยังติดกับดักกฎหมายโบราณ สิทธิผู้ถือหุ้นส่วนน้อยที่ถูกมองข้ามหรือแม้แต่ช่องโหว่ของการใช้สัญญาใหม่ ๆ อย่าง SAFE และ SHA ที่ยังไร้ความชัดเจนทางกฎหมาย ทั้งหมดนี้ไม่ใช่เรื่องของต้นเพียงคนเดียว แต่คือเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ทำให้ธุรกิจรุ่นใหม่ต้องสะดุดตั้งแต่ก้าวแรก

ปัญหาเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นแค่เสียงบ่นของผู้ประกอบการ บางราย แต่ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าทั่วทุกภูมิภาค จากเวทีความคิดเห็น ของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

1. ยอมรับการประชุมผู้ถือหุ้นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และการลงคะแนนรูปแบบใหม่ เช่น วิดีโอคอล อีเมล หรือ proxy vote เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี

2. ผ่อนคลายเงื่อนไขการจัดตั้งบริษัทคนเดียว โดย ออกแบบวิธีโหวตหรือยกเว้นการประชุมใหญ่ประจำปีสำหรับผู้ถือหุ้นเพียงรายเดียว

3. คุ้มครองผู้ถือหุ้นส่วนน้อย ด้วยสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิ ยับยั้งมติสำคัญ หรือสิทธิส่งผู้แทนเข้าบริหาร เพื่อให้รายเล็ก มีหลักประกันมากกว่าการพึ่ง SHA ที่ศาลอาจไม่รับรองเต็มที่

4. รองรับสัญญาระดมทุนแบบใหม่ เช่น SAFE หรือ Convertible Note ให้ชัดเจนว่าเป็นธุรกรรมประเภทใด มีผล ผูกพันทางกฎหมายอย่างไร เพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักลงทุน

5. ปรับปรุงระบบทุนจดทะเบียนและการแปลงหุ้น เช่น เพิ่มเกณฑ์ชำระค่าหุ้นขั้นต่ำ 50% เพื่อปกป้องเจ้าหนี้ และเปิดทาง ให้แปลงหุ้นบุริมสิทธิ-สามัญได้อย่างยืดหยุ่น เป็นต้น

6. ปิดช่องโหว่นอภินิ และลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เช่น การเปิดบัญชีธนาคารบริษัทที่กรรมการมีอำนาจควรทำได้ทันที ไม่ต้องผ่านขั้นตอนซ้ำซ้อน เป็นต้น

7. บูรณาการกฎหมายเกี่ยวกับบริษัท ที่ปัจจุบันกระจัดกระจายอยู่หลายฉบับ ให้รวมเป็นกฎหมายหลักชุดเดียว ลดภาระการตีความและการปฏิบัติของผู้ประกอบการ

ข้อเสนอเหล่านี้ไม่ใช่การแก้เชิงเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ หากแต่เป็นสัญญาณชัดเจนว่าประชาชนและผู้ประกอบการต้องการ “กฎหมายบริษัทใหม่” ที่ไม่ใช่สิ่งที่ถ่วงธุรกิจอีกต่อไป แต่เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เดินหน้าในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

ภาค 2

การเข้าถึง
ความเป็นธรรม
ของทุกคน

บทที่ 4

ภาษากฎหมาย
ที่ประชาชนอ่านไม่เข้าใจ

เรื่องที่สี่ คือเรื่องของลุงวิทยา อดีตข้าราชการครูของหมู่บ้าน เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องความเหลื่อมล้ำของกฎหมายเหมือนที่ผ่านมา แต่เป็นเรื่องของ “ภาษากฎหมาย” ที่คนทั่วไปอ่านไม่เข้าใจ ลุงเล่าว่า แม้ตนเองเคยเป็นครูสอนหนังสือ อ่านออกเขียนได้คล่อง แต่พอเจอเอกสารทางกฎหมายกลับรู้สึกเหมือนกำแพงสูงตระหง่านขวางอยู่ตรงหน้า

ลุงวิทยาเล่าว่า “ผมไปทำประกันสุขภาพครั้งแรกในชีวิตครับ ตอนทำตัวแทนก็บอกเข้าใจง่ายดี แต่พอได้กรมธรรม์มากองตรงหน้าเล่มหนา ๆ ผมนั่งอ่านจนตาลาย”

ลุงวิทยาหัวเราะขึ้น ๆ ก่อนพูดต่อ “กลางคืนเจอประโยคหนึ่งว่า ‘หากผู้เอาประกันภัยละเลยไม่เปิดเผยข้อความจริง... สัญญานี้เป็นโมฆียะ’ ผมอ่านแล้วขมวดคิ้วทันที คำว่า ‘โมฆียะ’ นี่มันอะไรกันแน่ครับนาย แล้วที่เขาเขียนว่า ‘ข้อความจริงที่จูงใจ’ หมายถึงอะไร แค่มผมเคยเป็นหวัด หรือมีประวัติครอบครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ต้องบอกหมดเหวอ ผมงงมากเลย”

เสียงลู่ทำให้ชาวบ้านในศาลาหลายคนหันมามองด้วย
แวตาทะใจ บางคนพยักหน้ารัว ๆ เพราะเคยเจอปัญหาเดียวกัน
“ญาติพี่น้องมักมาขอให้ผมช่วยอ่านสัญญาอยู่เรื่อย ๆ” ลุงเล่าเสริม
“ทั้งสัญญาเช่าที่ดิน พันยกรรม หรือแม้แต่เอกสารจากธนาคาร
‘ไม่มีใครเข้าใจภาษากฎหมายเหล่านั้นจริง ๆ’”

ภาษากฎหมายที่คนธรรมดาไม่เข้าใจ

นายหนุ่มพยายามอธิบายอย่างใจเย็นว่า “จริง ๆ แล้ว
กรมธรรม์ส่วนใหญ่ใช้ถ้อยคำทางกฎหมายที่ซับซ้อนครับ อย่างที่
เขียนว่า ‘สัญญานี้เป็นโมฆียะ’ ในกฎหมายหมายถึงสัญญาอาจ
ไม่มีผลบังคับใช้ หรือถูกบริษัทประกันยกเลิกสัญญาได้ ถ้ามีการ
ปกปิดข้อมูลสำคัญตั้งแต่แรก ฟังดูเหมือนถ้าผิดพลาดเพียงนิดเดียว
สัญญาก็กลายเป็นกระดาษเปล่า แต่ความจริงแล้วกฎหมายเขียน
เพื่อให้บริษัทประกันสามารถปฏิเสธได้ในกรณีที่ผู้เอาประกัน
ปกปิดข้อเท็จจริงสำคัญจริง ๆ เท่านั้น”

เขาหยุดเล็กน้อยก่อนชี้แจงต่อ “ส่วนคำว่า ‘ข้อความจริงที่
จงใจ’ ก็หมายถึงข้อมูลสำคัญที่บริษัทใช้ตัดสินใจว่าจะรับประกัน
หรือไม่ เช่น ถ้าเคยป่วยหนักเป็นโรคหัวใจ เคยผ่าตัดใหญ่ หรือ
มีโรคประจำตัวร้ายแรง สิ่งเหล่านี้ต้องบอกให้ครบ การไม่เปิดเผย
ข้อมูลแบบนี้อาจทำให้บริษัทมีสิทธิยกเลิกสัญญาได้ แต่ไม่ได้
หมายความว่าแค่เป็นหวัดหรือป่วยเล็กน้อยแล้วต้องเล่าละเอียด
หมดทุกเรื่อง”

ลู่วิทยาหันไปมองเพื่อนบ้านด้วยสีหน้างง ๆ “โอ้โฮ ถ้าเป็นแบบนี้ ผมต้องเล่าแม้กระทั่งว่าเคยเป็นใช้สองปีก่อนด้วยหรือเปล่าครับทนาย ผมก็ไม่รู้ว่าต้องบอกละเอียดแค่ไหน”

ทนายอาสาขี้มบาง ๆ ก่อนตอบ “จริง ๆ กฎหมายก็กำหนดไว้ชัดครับว่า ข้อมูลแบบไหนที่ต้องเปิดเผย ไม่ใช่ว่าเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ทุกอย่างต้องใส่หมด แต่ปัญหาคือถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายมันซับซ้อนเกินไป คนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจ ผมเองก็เจอบ่อย ทั้งลูกความหรือชาวบ้านที่มาปรึกษา หลายคนสับสนกับศัพท์โบราณ เช่น คำว่า ‘กาลกำหนด’ หรือความต่างระหว่าง ‘โมฆะ’ กับ ‘โมฆียะ’ จนบางครั้งต้องนั่งอธิบายกันยืดยาว”

เขาหยุดครู่หนึ่งก่อนสรุปด้วยน้ำเสียงจริงจัง “ภาษาที่ซับซ้อนแบบนี้แหละครับที่กลายเป็น **กำแพงภาษา** ขวางไม่ให้ประชาชนเข้าใจสิทธิของตัวเอง สุดท้ายคนที่รู้กฎหมายก็มักได้เปรียบ ส่วนคนทั่วไปกลับไปเสียเปรียบตั้งแต่ต้น”

ลู่วิทยาขมวดคิ้วแล้วถามทวนทันที “อ้าว แล้วอย่างคำว่า ‘กาลกำหนด’ นี่มันหมายถึงอะไรครับทนาย ผมไปเจอในสัญญากู้เงินยังงอยู่เลยว่ามันต่างจากคำว่า ‘กำหนดเวลา’ ธรรมดาอย่างไรทำไมไม่ใช่คำตรง ๆ ไปเลย จะได้เข้าใจง่ายกว่านี้”

ทนายหัวเราะเบา ๆ แล้วอธิบาย “จริงครับลุง คำว่า ‘กาลกำหนด’ เป็นคำเก่าที่รับมาจากกฎหมายโบราณ ใช้แทนคำว่า ‘กำหนดเวลา’ นั้นเอง แต่พอใส่คำบาลี-สันสกฤตเข้าไป มันก็กลายเป็นศัพท์ที่คนอ่านไม่คุ้น ทั้งที่ความหมายไม่ซับซ้อนอะไรเลย”

ลุงวิทยายุทธ์หน้าซำ ๆ ก่อนถามต่อ “แล้วอย่างที่นายบอก เมื่อกี้ ความต่างระหว่าง ‘โมฆะ’ กับ ‘โมฆียะ’ นั้นคืออะไรกันแน่ครับ ผมฟังที่ไรก็สับสนทุกที คำมันคล้ายกันจนแยกไม่ออก”

นายอธิบายด้วยน้ำเสียงใจเย็น “ความจริงแล้วมันต่างกันเยอะนะลุง ‘โมฆะ’ หมายถึงสัญญาที่ไม่มีผลเลยตั้งแต่ต้น ต่อให้ทุกฝ่ายยอมก็ทำอะไรต่อไม่ได้ เช่น สัญญาขายยาบ้าที่ผิดกฎหมายตั้งแต่แรก ส่วน ‘โมฆียะ’ หมายถึงสัญญาที่ถือว่ามีผลอยู่ แต่ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ สามารถไปขอเพิกถอน (หรือในภาษากฎหมายเรียกว่า ‘บอกล้าง’) ให้เป็นโมฆะได้ เช่น สัญญาที่ทำเพราะถูกหลอกหรือถูกขู่บังคับ”

จากนั้นลุงวิทยายุทธ์หยิบเอกสารอีกชุดขึ้นมา “แล้วคำว่า *อันเป็นสาระสำคัญ* ละครับ ผมเห็นในสัญญาซื้อขาย เขียนว่า ‘ถ้าฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามข้อที่อันเป็นสาระสำคัญ สัญญานี้เป็นอันเลิกได้’ ฟังแล้วผมก็ไม่รู้ว่าอะไรคือสาระสำคัญ อะไรคือไม่สำคัญ”

นายยิ้มก่อนอธิบาย “คำนี้ก็อีกคำที่กว้างมากครับ กฎหมายตั้งใจให้ศาลเป็นคนตีความว่า เรื่องใดคือหัวใจของสัญญา เช่น ในสัญญาซื้อขายบ้าน การโอนกรรมสิทธิ์และการชำระเงินถือเป็นสาระสำคัญแน่นอน แต่เงื่อนไขเล็ก ๆ อย่างใครเป็นฝ่ายจัดเตรียมเอกสาร หรือสถานที่โอนจะเป็นที่สำนักงานเขตไหน อาจไม่ถือเป็นสาระสำคัญ ถ้าไม่กระทบต่อการโอนกรรมสิทธิ์จริง ๆ ปัญหาคือพอเขียนไว้กว้างแบบนี้ คนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจ และบางครั้งก็เสียงเสียสิทธิโดยไม่รู้ตัว”

ลุงวิทยาพูดแทรกทันที “อีกคำหนึ่งที่ผมเจอบ่อยคือ ‘โดยสุจริต’ ครับ เขียนไว้เต็มไปหมดเลย เช่น ต้องใช้สิทธิเรียกร้องโดยสุจริต หรือทำการค้าโดยสุจริต แต่ใครกันแน่ที่จะเป็นคนตัดสินว่าผมสุจริตหรือไม่สุจริต”

นายพยักหน้าเห็นด้วย “คำว่า สุจริต ในกฎหมายหมายถึง การทำด้วยความจริงใจ ไม่แอบแฝง ไม่น้อฉล แต่เพราะมันเป็นคำกว้างมาก เวลาใช้จริงจึงต้องตีความเป็นกรณี ๆ ไป ศาลต้องดูทั้งพฤติกรรมและเจตนาพร้อมด้วย นี่แหละครับที่ทำให้ประชาชนรู้สึกไม่มั่นใจ บางครั้งก็ไม่รู้เลยว่า ตัวเองจะถูกมองว่าสุจริตหรือไม่”

ลุงวิทยายกขี้ผึ้งจ้ำงทำของขึ้นม่อ่าน “นี่ก็อีกคำครับ ‘ส่งมอบโดยไม่อึดเอื้อน’ เขียนไว้ว่า ‘ผู้รับจ้างต้องส่งมอบงานโดยไม่อึดเอื้อน’ ฟังแล้วผมงงเลย ไม่อึดเอื้อนนี้หมายความว่ายังไงครับ”

นายหัวเราะออกมาเล็กน้อยก่อนตอบ “จริง ๆ แล้วคำว่า *ไม่อึดเอื้อน* ก็คือไม่ปฏิเสธหรือไม่หน่วงเหนี่ยวครับ เช่น ผู้รับจ้างทำงานเสร็จแล้ว ก็ต้องส่งมอบให้ผู้ว่าจ้างทันที ไม่อ้างเหตุผลเลื่อนหรือบ่ายเบี่ยงไปเรื่อย ๆ ถ้าเขียนเป็นคำง่าย ๆ อย่าง ‘ต้องส่งมอบโดยไม่บ่ายเบี่ยง’ หรือ ‘ส่งมอบโดยทันที’ คนก็จะเข้าใจได้ทันที ไม่ต้องมาตีความศัพท์โบราณแบบนี้”

เสียงหัวเราะเบา ๆ ดังขึ้นทั่วศาลา หลายคนพยักหน้าอย่างเห็นด้วย เพราะคำพวกนี้ต่างก็เคยเจอและงงเหมือนกันมาแล้วทั้งนั้น

ผู้ใหญ่ว่านพุดแห้วขึ้น “พอแล้วลุงวิทยา ถ้ามคุณทนาย ไม่หยุดเลย เดียวคนอื่นไม่ได้คิวซะก่อน” ทำเอาทุกคนหัวเราะครืน บรรยากาศคลายลงชั่วขณะ

กฎหมายกับภาษาที่ยังติดอยู่ในอดีต

ผู้ใหญ่ว่านพุดเล็กน้อย ก่อนพุดต่อด้วยน้ำเสียงจริงจัง “แต่เอาเข้าจริง ๆ เรื่องนี้มันไม่เข้าใจเลยนะครับ เพราะลูกบ้านหลายคน เคยถูกโกงหรือเสียสิทธิไปเพราะสัญญาแบบนี้ตลอด เหตุผลเดียว คืออ่านไม่เข้าใจ จะไปพึ่งทนายก็มีค่าใช้จ่ายสูง สุดท้ายก็ต้อง จำใจเซ็นตาม ทั้งที่ไม่รู้ว่าข้อความในนั้นหมายถึงอะไร”

ทนายจึงลุกขึ้นไปที่กระดานแล้วเขียนคำใหญ่ ๆ ว่า “*กำแพง ภาษา*” ก่อนหันมาอธิบายต่อ “สาเหตุหนึ่งของความซับซ้อนนี้ มันมาจากประวัติศาสตร์ครับ ย้อนไปสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนนั้น ไทยต้องพิสูจนให้ชาติตะวันตกเห็นว่ามึระบบกฎหมายที่ทันสมัย จึงหยิบหลักกฎหมายฝรั่งมาแปลเป็นไทยแบบตรง ๆ ใช้คำบาลี-สันสกฤตใหม่ ๆ เช่น ‘กาลกำหนด’ หรือ ‘อนุโลม’ แทนที่จะใช้ คำธรรมดาที่คนคุ้นเคย”

เขาหยุดหายใจสั้น ๆ ก่อนเขียนคำว่า “*กฎหมายฝรั่ง*” ลงไปบนกระดาน “จริง ๆ แล้วประมวลกฎหมายไทยไม่ได้รับ อิทธิพลจากที่เดียวครับ แต่เป็นการหยิบโน่นนิดนี่หน่อยมาผสมกัน

ทั้งฝรั่งเศส อังกฤษ ญี่ปุ่น หรือแม้แต่สวีเดนเซอร์แลนด์ ผลคือ ภาษากฎหมายกลายเป็นลูกผสมที่ไม่สอดคล้องกับการใช้จริงในชีวิตประจำวัน บางคำถูกแปลมาแบบยุโรปโบราณ บางคำมาจากการประดิษฐ์ใหม่ในไทย แต่พอเอามาต่อกันก็ยิ่งทำให้คนอ่านงงมากขึ้น”

เขาหันไปมองที่ชาวบ้านแล้วสรุป “พูดอีกอย่างคือ กฎหมายไทยในยุคเริ่มต้นของการปฏิรูป ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อพิสูจน์ว่าไทยมีระบบกฎหมายที่ทันสมัย

เกร็ดความรู้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 จุดมุ่งหมายสำคัญในเวลานั้นคือการสร้างระบบกฎหมายที่ “ทันสมัย” เพื่อต่อรองกับชาติตะวันตก และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ทำให้ไทยเสียเปรียบ โดยต้นแบบหลักที่ไทยเลือกใช้คือ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch : BGB) ซึ่งขึ้นชื่อว่ามีโครงสร้างเป็นระบบและใช้เหตุผลทางนิติศาสตร์อย่างเข้มข้น ซึ่งไทยได้รับอิทธิพลผ่านทางญี่ปุ่นที่ได้นำ BGB มาปรับใช้ก่อนหน้า

แต่ผลข้างเคียงคือถ้อยคำและโครงสร้างบางอย่างกลับยากเกินไปสำหรับประชาชนทั่วไปที่จะเข้าใจได้”

นายเว็นจิงหะสัน ๗ ก่อนพูดต่อ “ที่ผมเล่ามา ไม่ใช่แค่ความเห็นส่วนตัวนะครับ นักกฎหมายหลายท่านก็เห็นตรงกันว่า ภาษากฎหมายไทยยากเกินไป หลายคำถูกเลือกไว้ตั้งแต่ร้อยปีก่อน แต่ไม่ใช่คำที่ชัดเจนที่สุดหรือเข้าใจง่ายที่สุดสำหรับประชาชนในวันนี้ คำถามก็คือ ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะปรับถ้อยคำเหล่านี้ให้ใกล้กับภาษาคนทั่วไปมากขึ้นจริง ๆ”

นายหนักใจขึ้นไปอีกว่า ภาษาโบราณเหล่านี้ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ด้วยวิริยธรรมดา เพราะมันถูกสืบทอดมาราวกับเป็นมรดกจากกฎหมายยุคหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ควรปล่อยให้มันกลายเป็นอุปสรรคต่อความเป็นธรรม เขาจึงเสริมว่า “ถึงเวลาแล้วครับที่กฎหมายต้องเขียนให้คนทั่วไปเข้าใจได้ง่ายขึ้น ไม่ใช่ใช้ถ้อยคำที่อ่านแล้วงงจนคนธรรมดาไม่รู้เรื่อง”

เมื่อถ้อยคำกฎหมายต้องรอศาลตีความ

ระหว่างนั้นลุงวิทยาก็ตั้งคำถามต่อ “แล้วแบบนี้ คนที่เซ็นสัญญาผิดพลาดแบบผมก็ต้องไปหาทนายช่วยตีความจนถึงศาลใช่ไหมครับ”

นายกัมหวัรบด้วยสีหน้าเห็นใจ “ครับ...เพราะเมื่อกฎหมายใช้ถ้อยคำที่น่ากลัวและซับซ้อนเกินไป ที่ผ่านมามีแต่ศาลเอง

ก็ต้องทำหน้าที่เป็นพจนานุกรมมีชีวิต ที่คอยให้ความหมายคำ กฎหมายที่คลุมเครือ ซึ่งทำให้ระบบยุติธรรมทั้งหมดต้องทำงานหนักเกินจำเป็น เพียงเพื่อจะแปลความหมายคำหนึ่ง บางคดีต้องอุทธรณ์กันถึงชั้นฎีกาหลายปี ที่สำคัญคือสิ่งนี้ไม่ใช่แค่ปัญหาด้านการบริหาร แต่เป็นต้นเหตุของความไม่ยุติธรรมโดยตรง เพราะมันกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้ฝ่ายที่เข้าใจกฎหมายได้เปรียบกว่าคนทั่วไป”

ลู่วิทยาหยิบเอกสารอีกชุด “คุณนายครับ ผมเคยอ่านเจอในกฎหมายเรื่องการจำนำ เขาเขียนว่าเจ้าหนี้ต้องบอกกล่าวลูกหนี้ให้ไปใช้หนี้ ‘ภายในเวลาอันควร’ ก่อนจะเอาทรัพย์สินไปขายทอดตลาด แต่ผมก็ไม่เข้าใจเลยว่า *เวลาอันควร* นี่มันกี่วันกันแน่ สำหรับเจ้าหนี้อาจคิดว่า 7 วัน แต่สำหรับลูกหนี้อย่างผมอาจมองว่า 30 วัน แบบนี้นั้นจะเอาอะไรมาวัดล่ะครับ ?”

นายพยักหน้าก่อนอธิบาย “นี่แหละครับคืออีกตัวอย่างหนึ่งของถ้อยคำที่ไม่ชัดเจน กฎหมายไม่ได้ระบุว่ากี่วันแน่ ๆ เลย ต้องรอให้ศาลใช้ดุลพินิจตีความ บางคดีบอก 15 วัน บางคดีบอก 30 วัน หรืออาจน้อยกว่านั้นก็ได้ ปัญหาคือมันสร้างความไม่แน่นอน โดยเฉพาะถ้าทรัพย์สินที่จำนำไว้เป็นของที่ราคาผันผวนเร็ว เช่น หุ้น แค่วันสองวันราคาก็เปลี่ยนไปเยอะแล้ว”

ลู่วิทยาส่ายหัวเบา ๆ “งั้นก็เท่ากับว่าลูกหนี้อย่างผมไม่มีทางรู้แน่ชัดเลยสิครับ ว่าศาลจะเห็นว่ามันพอหรือยัง”

นายถอนหายใจ “ใช่ครับลุง นี่คือผลของการใช้ถ้อยคำกว้าง ๆ ที่เปิดช่องให้เกิดความไม่แน่นอน และสุดท้ายคนที่เสียเปรียบก็คือประชาชนที่ไม่รู้ว่ากติกาที่แท้จริงคืออะไร”

ลุงวิทยาเอ่ยขึ้นอีกครั้ง “สุดท้ายแล้วครับนาย ผมเคยเห็นในกฎหมายเรื่องค่าเสียหาย เขาเขียนว่าให้ชดใช้ ‘ความเสียหายอันมิอาจคาดหมายได้’ ตอนผิติดสัญญา ผมก็งงครับ ว่าตกลงอะไรคือคาดหมายได้ อะไรคือคาดหมายไม่ได้ ?”

นายอริบาย “อันนี้ก็เป็นอีกคำที่กฎหมายเขียนกว้างเกินไปครับลุง สมมติว่าผู้รับจ้างสร้างบ้านทำงานช้า ความเสียหายที่*คาดหมายได้* คือบ้านเสร็จช้า ค่าเช่าบ้านที่เราต้องจ่ายเพิ่ม แบบนี้เรียกว่า*คาดหมายได้*แน่ ๆ แต่ถ้ามีเหตุผลอื่นที่ห่างออกไป เช่นงานเลื่อนจนเราพลาดโอกาสทำธุรกิจใหญ่ ๆ แบบนี้ศาลอาจบอกว่าเป็น*ความเสียหายที่มีอาจคาดหมายได้* สุดท้ายต้องให้ศาลชี้เป็นกรณี ๆ ไปอีกเหมือนกัน”

นายหยุดไปครู่หนึ่งก่อนเสริม “ในทางปฏิบัติ เวลาร่างสัญญาฝ่ายนายมักจะเขียนเงื่อนไขเอาไว้ล่วงหน้าด้วยว่า อะไรบ้างที่จะถือเป็นความเสียหาย เช่น ค่าเช่าบ้านที่ต้องจ่ายเพิ่ม หรือค่าซ่อมบำรุงบางอย่าง เพื่อไม่ให้ต้องมานั่งเถียงกันทีหลัง แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไมครอบคลุมทุกกรณีอยู่ดี”

ลุงวิทยาส่ายหน้า “ก็แปลว่าอ่านเองไม่มีทางรู้ชัดอยู่ดี ต้องรอศาลบอกทุกครั้ง”

นายยิ้มเจื่อน ๆ “ใช่ครับ นี่เป็นอีกตัวอย่างที่ทำให้ประชาชนไม่มั่นใจว่า ตัวเองจะได้สิทธิแค่ไหนจนต้องไปถึงศาลเพื่อรอคำตีความ”

นายสรุปด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “พูดตรง ๆ ก็คือ ปัญหาสำคัญอยู่ที่ภาษากฎหมายไทยที่ทั้งเก่าและคลุมเครือ แม้แต่ทนายอ่านเองยังต้องขมวดคิ้ว แล้วประชาชนทั่วไปจะเข้าใจได้อย่างไร ถ้ากฎหมายถูกปรับให้ใช้คำที่สั้น กระชับ และชัดเจนมากขึ้น คนก็จะรู้สิทธิและหน้าที่ของตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งทนายทุกเรื่อง หลายประเทศที่ปฏิรูปกฎหมายก็พบแล้วว่า การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายทำให้ข้อพิพาทลดลง และประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้นจริง ๆ”

ศาลาอเนกประสงค์เงียบไปชั่วครู่ ก่อนเสียงปรบมือดังขึ้นพร้อมกัน มันไม่ใช่แค่การเห็นด้วยกับคำพูดของทนาย แต่คือเสียงเรียกร้องร่วมกันว่า “ภาษากฎหมายต้องไม่เป็นอุปสรรคอีกต่อไป”

บทสรุป

เรื่องราวของลุงวิทยา อดีตครูผู้พยายามอ่านสัญญาและกฎหมายด้วยตัวเอง แต่ต้องสะดุดกับคำอย่าง *โมฆะ-โมฆียะ, กาลกำหนด, อันเป็นสาระสำคัญ, โดยสุจริต* หรือ *รับมอบโดยไม่มีอิดเอื้อน* สะท้อนปัญหาชัดเจนว่า ภาษากฎหมายไทยยังเต็มไปด้วยศัพท์โบราณและสำนวนที่ห่างไกลจากชีวิตจริง คำเหล่านี้ไม่เพียงทำให้ประชาชนสับสน แต่ยังกลายเป็น “กำแพงภาษา” ที่กีดกัน

ไม่ให้คนเข้าถึงสิทธิของตนเองได้เต็มที่

อีกด้านหนึ่ง ปัญหาที่ไม่ได้อยู่เพียงแค่ศัพท์โบราณ แต่รวมถึงการใช้ถ้อยคำกว้าง ๆ เช่น “ภายในเวลาอันควร” หรือ “ความเสียหายที่มีอาจคาดหมายได้” ที่ทำให้ไม่รู้เกณฑ์ชัดเจน ต้องรอศาลตีความเป็นรายกรณี ผลที่ตามมาคือเกิดความไม่แน่นอน และทำให้ระบบกฎหมายเอียงไปในทางที่ผู้รู้กฎหมายหรือฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองได้เปรียบกว่าประชาชนทั่วไป

จากเวทีความคิดเห็นของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

1. **ปรับถ้อยคำกฎหมายให้อ่านง่าย** ใช้คำธรรมดาที่คนทั่วไปเข้าใจ ลดการใช้ศัพท์บาลี-สันสกฤตและสำนวนโบราณ

2. **จัดทำอภิธานศัพท์หรือคู่มืออธิบายศัพท์กฎหมายที่จำเป็นต้องคงไว้** เช่น โมฆะ-โมฆียะ, กาลกำหนด, สุจริต เป็นต้น

3. **กำหนดให้สัญญาสำคัญต้องมีคำอธิบายที่ใช้ภาษาซึ่งคนทั่วไปเข้าใจได้** ควบคู่ไปกับฉบับภาษากฎหมาย เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันก่อนลงนาม

4. **ส่งเสริมการศึกษาและการให้ความรู้กฎหมายพื้นฐานแก่ประชาชน** ผ่านสื่อและช่องทางดิจิทัล เช่น พจนานุกรมกฎหมายหรือฐานข้อมูลคำอธิบายกฎหมายออนไลน์ เป็นต้น

ตารางถอดรหัสภาษากฎหมาย

Au

ภาษากฎหมาย	คำแปลตรงตัว	ภาษาทั่วไปที่เข้าใจง่าย
โมฆะ (Void)	เป็นศูนย์, ไม่มีผล	ไม่มีผลผูกพันมาตั้งแต่แรก เหมือนไม่เคยเกิดขึ้นเลย
โมฆียะ (Voidable)	อาจเป็นโมฆะได้	มีผลสมบูรณ์จนกว่าจะถูกบอกล้าง โดยผู้มีสิทธิ
กาลกำหนด (Time limit)	ระยะเวลา, กำหนดการ	กำหนดเวลา (เช่น วันครบกำหนดชำระหนี้)
อันเป็นสาระ สำคัญ (Essential term)	ส่วนที่เป็น แก่นหลัก	เรื่องหลัก ๆ ที่ห้ามผิดพลาด เช่น จ่ายเงิน-ส่งมอบทรัพย์สิน เป็นต้น
โดยสุจริต (In good faith)	ด้วยเจตนาดี	การกระทำที่โดยซื่อสัตย์ ไม่รู้ ข้อเท็จจริงที่ทำให้การกระทำนั้น ผิดกฎหมาย
รับมอบโดยไม่ อัดเอื้อน (ภาษา ไทยโบราณ)	รับโดยไม่ลังเล	รับทันที ไม่บ่ายเบี่ยง ไม่ท้วงเหนี่ยว

Au

ภาษากฎหมาย	คำแปลตรงตัว	ภาษาทั่วไปที่เข้าใจง่าย
ภายในเวลาอันควร (reasonable time)	ในช่วงเวลาที่เหมาะสม	ภายในเวลาที่สมเหตุสมผล (แต่ไม่ชัดเจนว่ากี่วัน)
อายุความ (Limitation)	เวลาที่กฎหมายกำหนด	เส้นตายในการใช้สิทธิ เช่น ฟ้องคดีต้องภายในกี่ปี
ค่าสินไหมทดแทน (Compensation)	เงินชดเชย หรือ ค่าเสียหาย	เงินชดเชยความเสียหายจริง
ประนีประนอมยอมความ (Compromise)	ยอมความ	ตกลงกันเพื่อยุติคดี โดยต่างฝ่ายต่างยอมบางส่วน
เหตุสุดวิสัย (Force Majeure)	เหตุเกินกำลัง	เหตุการณ์ที่ป้องกันไม่ได้ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ เป็นต้น
หนี้ระงับ (Extinguished Obligation)	หนี้สิ้นสุด	หนี้หมดไปเมื่อได้ชำระครบตามที่ตกลงไว้ หรือมีกฎหมายให้ถือว่าสิ้นสุดแล้วต่อกัน

อา

ภาษากฎหมาย	คำแปลตรงตัว	ภาษาทั่วไปที่เข้าใจง่าย
ตกเป็นพับ	ถูกริบไปโดยเด็ดขาด	ถูกยึดเอาไปเป็นของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยสิ้นเชิงตามที่ตกลงกันได้ (เช่น ริบเงินมัดจำ)
เพิกถอน (Rescission)	ถอนออกไป	ยกเลิกสัญญาให้กลับไปเหมือนไม่เคยมี
สิทธิครอบครอง (Possessory Right)	สิทธิถือครอง	มีสิทธิใช้หรือครอบครอง แต่ยังไม่ใช่เจ้าของจริง
นิติกรรมอำพราง (Concealed Act)	การกระทำที่ซ่อนเร้น	ทำข้อตกลงอย่างหนึ่งไว้บังหน้า แต่แท้จริงตั้งใจทำอีกอย่างหนึ่ง
ภาระจำยอม (Servitude)	ภาระที่ต้องยอมให้ผู้อื่นใช้	ที่ดินแปลงหนึ่งต้องยอมให้เจ้าของอีกแปลงใช้บางส่วน เช่น ทางเดิน ผ่านที่ดิน การวางท่อระบายน้ำ การบดบังทัศนียภาพ
สิทธิเหนือพื้นดิน (Superficies)	สิทธิบนดิน	สิทธิปลูกสิ่งก่อสร้างบนที่ดินคนอื่น

อา

ภาษากฎหมาย	คำแปลตรงตัว	ภาษาทั่วไปที่เข้าใจง่าย
สังหาริมทรัพย์ (Movable Property)	ทรัพย์สินที่เคลื่อนย้ายได้	ทรัพย์สินที่ย้ายที่ได้ เช่น รถยนต์ เครื่องจักร เฟอร์นิเจอร์ เงินสด โตราศัพท์ เป็นต้น
อสังหาริมทรัพย์ (Immovable Property)	ทรัพย์สินที่เคลื่อนย้ายไม่ได้	ทรัพย์สินที่ติดกับที่ เช่น ที่ดิน บ้าน อาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างถาวร เป็นต้น
ครอบครองปรปักษ์ (Adverse Possession)	การครอบครองที่เป็นปรปักษ์	การครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นที่ดิน (อสังหาริมทรัพย์ - ครบ 10 ปี) หรือทรัพย์สินที่เคลื่อนย้ายได้ (สังหาริมทรัพย์ - ครบ 5 ปี) อย่างเปิดเผยและสงบต่อเนื่อง หากครบกำหนดตามกฎหมาย ผู้ครอบครองอาจได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น

A

b

n

r

บทที่ 5

ความยุติธรรมที่มาช้า

เรื่องที่ห้าคือเรื่องของ “พีแดง” ผู้หญิงวัยกลางคนที่ทำงานในร้านอาหาร และมีสถานะเป็นแม่ของลูกสองคน หลังจากที่หลายคนได้สอบถามข้อกังวลใจกับทนายแล้ว พีแดงค่อย ๆ ลูกขึ้น เธอพูดด้วยน้ำเสียงเรียบง่ายแต่แฝงความกังวล

“ทนายคะ เรื่องนี้ก็คงไม่ใช่แค่ของพีคนเดียว...” เธอเริ่มเล่าด้วยสีหน้าเหนื่อยล้า “เมื่อปีที่แล้ว พีฟ้องผู้รับเหมาที่จ้างมาซ่อมบ้าน เพราะเขาทิ้งงานไว้กลางคัน แต่ผ่านมาเกือบสองปีแล้ว คดีก็ยังไม่ไปถึงไหน ระหว่างนี้บ้านก็ยังซ่อมไม่เสร็จ พีต้องควักเงินจ่ายเพิ่มเอง ส่วนผู้รับเหมาคนนั้นก็หายตัวไป เหมือนที่กำลังรอความยุติธรรมที่ลอยอยู่ไกล ๆ รอจนใจหมดแรงไปทุกวัน”

เสียงของพีแดงทำให้ศาลาเงียบลง ทุกคนเหมือนรู้สึกตามไปด้วย คำถามจึงผุดขึ้นในใจของใครหลายคน **ความยุติธรรมที่มาช้าเกินไป มันยังเป็นความยุติธรรมอยู่หรือไม่**

ความยุติธรรมที่ต้องแลกด้วยเวลา

พี่แดงถามด้วยเสียงสั้น “คดีฟ้องกันไปแล้วทำไมมันถึงนานนัก ทั้งที่ทนายที่ว่าความให้ก็ยืนยันว่าทำทุกขั้นตอนครบถ้วน แต่ศาลก็ดูไม่มีทีท่าว่าจะตัดสิน พี่เสียเวลา เสียโอกาส ขาดทุนไปกับเรื่องนี้เยอะ เหมือนกฎหมายไม่เห็นใจคนธรรมดาที่ลำบากเลย”

ทนายหนุ่มหันมาสบตาพี่แดงพร้อมพยักหน้าช้า ๆ “ผมเข้าใจดีครับ คดีแพ่งบ้านเราเหมือนการเดินทางที่ยาวไกล ตั้งแต่เริ่มยื่นฟ้อง สืบพยาน ศาลชั้นต้นพิพากษา ต่อด้วยอุทธรณ์ ฎีกา จนถึงขั้นตอนบังคับคดี ทุกช่วงมีโอกาสสะดุดได้หมด กว่าจะเสร็จสิ้นก็อาจกินเวลาเป็นปี ๆ”

เขาอธิบายต่อด้วยน้ำเสียงจริงจัง “สำหรับคนที่ต้องการเรียกร้องความยุติธรรม ความล่าช้าแบบนี้ไม่ต่างจากต้นทุนที่มองไม่เห็น เพราะมันกัดกร่อนทั้งเวลา ทั้งเงิน และกำลังใจที่ต้องทุ่มลงไป ระหว่างที่รอคำตัดสิน บ้านยังซ่อมไม่เสร็จ แต่เงินก็ต้องควักออกมาเพิ่มเหมือนพี่แดงนี่แหละ”

ทนายหยุดไปครู่หนึ่ง ก่อนเสริมอีกด้านหนึ่งให้ทุกคนได้เห็นภาพ “แต่จริง ๆ แล้วฝั่งผู้รับเหมาก็เจ็บหนักเหมือนกันนะครับ สมมติทำงานเสร็จแล้ว แต่เจ้าของบ้านไม่ยอมจ่ายเงิน ผู้รับเหมาจำเป็นต้องฟ้องกลับเหมือนกัน กว่าศาลจะพิพากษา เขาก็ต้องรอเงินไปเป็นปี บางคนหมุนเงินไม่ทัน ขาดทุนยับจนต้องปิดกิจการไปก็มี”

ชาวบ้านคนหนึ่งพยักหน้าพร้อมพูดแทรกเบา ๆ “ใช่เลยคะ น้องชายพี่ก็เคยรับงานต่อเติม แต่โดนเจ้าของบ้านค้ำค่าจ้าง ต้องไปฟ้องศาล สุดท้ายรอจนกิจการเจ๊งไปเลย”

นายหันไปยิ้มบาง ๆ ก่อนพูดต่อ “นี่แหละครับปัญหาของความล่าช้าในศาล มันไม่ได้ทำร้ายแค่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ทำลายทั้งสองข้าง ทั้งคนที่ว่าจ้างและคนที่ทำงานจริง เวลาที่เสียไปไม่ใช่แค่ความสะดวกสบาย แต่มันหมายถึงการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ และบางครั้งก็หมายถึงความพังทลายของชีวิตทั้งครอบครัว”

เขามองรอบศาลาด้วยสายตาหนักแน่น “และอย่าลืมนะครับ ความล่าช้าไม่ได้เป็นกลางเลย คนที่มีทุนมากกว่ากลับใช้มันเป็นอาวุธได้ เขารู้ว่าตัวเองทนรอได้นาน ก็จ้างทนายมาคอยยื่นคำร้องเล็ก ๆ น้อย ๆ เข้าไปมาเพื่อประวิงเวลา บางครั้งก็อ้างเหตุเลือนลัด เช่น ขอเลื่อนเพราะลาป่วย หรือนำเอกสารมาเพิ่มเติมไม่สิ้นสุด วิธีเหล่านี้ทำให้คดีเดินช้าลงเรื่อย ๆ จนฝ่ายตรงข้ามที่ไม่มีเงินน้อยกว่าถูกบีบจนทนไม่ไหว สุดท้ายต้องยอมรับเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมหรือถอนตัวไปเอง”

บรรยากาศในศาลาเงียบกริบ หลายคนถอนหายใจพร้อมกัน ทุกคนเริ่มเข้าใจว่า “ต้นทุนแห่งการรอคอย” ไม่ได้หมายถึงตัวเลขเวลาเพียงอย่างเดียว แต่มันคือชีวิต โอกาส และความยุติธรรมที่สูญหายไปอย่างไม่มีวันได้คืน

นายหยุดนิดหนึ่งก่อนพูดต่อด้วยน้ำเสียงจริงจัง “แต่พอเป็นเรื่องธุรกิจใหญ่ ๆ เขาก็มีทางออกของเขา เวลาบริษัททะเลาะกัน เขามักจะไม่รอศาลไทย เพราะรู้ว่ากว่าจะตัดสินคดีได้ใช้เวลานาน คนกลุ่มนี้เลือกไปเคลียร์กันด้วยวิธีที่เรียกว่า *อนุญาโตตุลาการ* ไม่ต้องผ่านศาล และมั่นใจว่าจะได้คำตัดสินที่เร็วกว่าและชัดเจนกว่า”

พี่แดงขมวดคิ้วอย่างสงสัย “อนุญาโตตุลาการนี่คืออะไรคะ”

นายยิ้มเล็กน้อยแล้วอธิบาย “พูดง่าย ๆ มันคือการให้บุคคลที่สามที่ทุกฝ่ายยอมรับมาชี้ขาดข้อพิพาทแทนศาลครับ คำตัดสินก็มีผลบังคับเหมือนคำพิพากษา ต่างกันตรงที่ใช้เวลาสั้นกว่า ไม่ต้องลากหลายศาลให้ยืดเยื้อ เพียงแต่ค่าใช้จ่ายสูงและเหมาะกับคดีมูลค่ามาก ๆ จึงมักเห็นใช้กันในสัญญาการค้าหรือโครงการใหญ่ ๆ มากกว่าคดีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน”

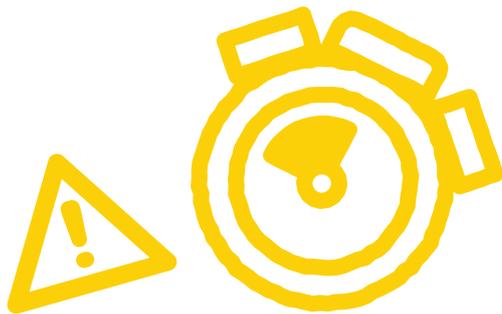
เขาหันมาทางชาวบ้านแล้วอธิบายเพิ่ม “สาเหตุหนึ่งเพราะกฎหมายของเราวางขั้นตอนไว้ซ้ำมาก การฟ้องศาลเป็นทางออกเดียวจึงกลายเป็นกับดักสำหรับคนรายได้น้อยที่สู้ต่อไม่ไหวจริง ๆ ทางออกคือเราต้องมี ‘ช่องทางอื่น’ ที่ทำให้คู่กรณีเคลียร์กันได้เร็วขึ้น ไม่ต้องรอนจนคดียืดเยื้อเป็นปี”

นายยกตัวอย่างให้เห็นภาพ “จริง ๆ ในคดีครอบครัว ศาลก็บังคับให้ต้องไกล่เกลี่ยกันอยู่แล้วครับ แต่ก็มีข้อยกเว้น เช่นเรื่องอำนาจปกครองบุตร กฎหมายกำหนดว่าต้องให้ศาลตัดสินเท่านั้น เพราะเป็นเรื่องอ่อนไหวและเกี่ยวกับสิทธิเด็ก ไม่สามารถตกลงกันเองได้”

เขาเสริมต่อ “ในทางปฏิบัติ ศาลไทยก็พยายามโน้มน้าวให้มีการไกล่เกลี่ยในคดีแพ่งหลายประเภท เช่น คดีผู้บริโภคหรือหนี้บัตรเครดิต เพื่อให้คู่กรณีตกลงกันได้เร็วขึ้น ตัวอย่างง่าย ๆ อย่างคนซื้อโทรศัพท์มือถือแล้วเครื่องมีปัญหา ถ้าไกล่เกลี่ยกันได้ตั้งแต่ต้น ร้านกับลูกค้าก็ตกลงชดเชยหรือเปลี่ยนเครื่องได้เลย ไม่ต้องเสียเวลาไปฟ้องศาล หรือกรณีสัญญาเช่าบ้านที่ผู้เช่าและผู้ให้เช่าทะเลาะกันเรื่องเงินประกัน ถ้ามีคนกลางช่วยพูดคุยก็ตกลงกันได้ทันที โดยไม่ต้องลากคดีให้ยืดเยื้อเป็นปี”

นายมองรอบศาลาแล้วพูดต่อ “แต่ก็มีเสียงวิจารณ์เหมือนกันครับว่า ถ้าไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ กลับยิ่งทำให้กระบวนการช้าลงไปอีก เพราะเสียเวลาไปหนึ่งรอบแล้วก็ยังต้องกลับมาสู้คดีกันต่อ”

เขาสรุปว่า “เพราะฉะนั้น ประเด็นสำคัญไม่ใช่ว่าจะมีหรือไม่มีการไกล่เกลี่ย แต่คือจะอย่างไรให้ระบบไกล่เกลี่ยมีคุณภาพ และจริงจังกพอที่จะช่วยคลี่คลายปัญหา ไม่ใช่เพิ่มขั้นตอนที่ยืดเวลาโดยไม่จำเป็น”

อนุญาโตตุลาการคืออะไร

อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) คือกระบวนการระงับข้อพิพาทที่ไม่ต้องไปศาล แต่ให้ “บุคคลที่สาม” หรือ “คณะอนุญาโต” ทำหน้าที่ตัดสินแทนศาลจะบังคับตามคำชี้ขาดนั้นเหมือนคำพิพากษาจริง

- มักใช้ในคดีการค้าระหว่างประเทศหรือสัญญามูลค่าสูง เช่น พลังงาน ก่อสร้าง การลงทุน เป็นต้น
- ผู้ทำสัญญามักตกลงกันไว้ล่วงหน้า ว่าถ้ามีข้อพิพาทจะไปใช้ อนุญาโตฯ แทนศาล
- ข้อดี คือ เร็วกว่า ไม่ต้องผ่านหลายศาล คำตัดสินใช้ได้ ในหลายประเทศ
- ข้อเสีย คือ ค่าใช้จ่ายสูงมาก ไม่เหมาะกับคดีเล็ก ๆ ของชาวบ้านทั่วไป

ค่าสินไหมที่รอไม่ไหว

ครูต่อมา พี่แดงเปลี่ยนประเด็นว่า “แล้วก็เรื่องประกันภัยค่ะ พี่เคยเคลมประกันอุบัติเหตุรถมอเตอร์ไซค์ ตอนแรกคิดว่าจะได้เงินมาช่วยค่าซ่อมเร็ว ๆ แต่กลับเจอชั้นตอนยืดเยื้อ บริษัทประกันขอเอกสารเพิ่มแทบทุกอย่าง ทั้งใบเสร็จค่าซ่อม ภาพถ่ายความเสียหาย ใบรับรองแพทย์ ส่งไปแล้วก็เงียบ รอเป็นเดือน ๆ จนรู้สึกเหมือนเขาตั้งใจอั้นไม่ยอมจ่ายเงินเลย”

นายพยักหน้าช้า ๆ แล้วตอบ “ใช่ครับ เรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่จริง ๆ บริษัทประกันส่วนมากมีทั้งเงินและความรู้กฎหมายเหนือกว่าผู้เอาประกัน เลยใช้กลวิธีประวิงเวลา ขอเอกสารเพิ่มไปเรื่อย ๆ หรือเงียบหาย เพื่อบีบให้คนที่เดือดร้อนต้องยอมตามเงื่อนไขที่ไม่แฟร์”

เขาอธิบายต่อ “ในกฎหมายไทยยังแทบไม่มีข้อกำหนดชัดเจนว่า บริษัทต้องจ่ายค่าสินไหมภายในกี่วัน บางทีผู้เอาประกันรอไปเรื่อย ๆ จนท้อ ทั้งที่จริงแล้วควรมีกฎบังคับ เช่น ให้ต้องพิจารณาเคลมภายใน 30 วัน หรือห้ามปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ปัจจุบันมีประกาศบางฉบับของหน่วยงานกำกับดูแล แต่ยังไม่ครอบคลุมพอ”

นายสรุปด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “หลายคนจึงเสนอว่า กฎหมายประกันภัยควรเขียนใหม่ให้ชัดไปเลยว่า บริษัทต้องจ่ายค่าสินไหมในเวลาที่กำหนด เพื่อไม่ให้คนที่กำลังเดือดร้อนต้องรอคอยอย่างไร้ความหวังอีกต่อไป”

ค่าสินไหมทดแทน

คือ เงินที่บริษัทประกันต้องจ่ายให้ผู้เอาประกัน เมื่อเกิดเหตุที่อยู่ในความคุ้มครอง เช่น อุบัติเหตุ ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือเสียชีวิต เป็นต้น เพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ให้ผู้เอาประกัน “กลับมาใกล้เคียงสภาพเดิม” ก่อนเกิดเหตุ

ปัญหาคือ ปัจจุบันกฎหมายไทยยังไม่กำหนดกรอบเวลาชัดเจนว่าต้องจ่ายภายในกี่วัน บริษัทบางแห่งใช้ช่องว่างนี้ประวิงเวลา อ้างเอกสารไม่ครบ หรือจ่ายน้อยกว่าที่ควร จึงมีการเสนอกันว่า ควรแก้กฎหมายให้ชัดเจน ต้องตัดสินเคลมภายใน 30 วัน และห้ามปฏิเสธการจ่ายโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เป็นต้น

มรดกที่รอวันปลดล็อก

พี่แดงยกมือถามขึ้นอีกครั้ง “แล้วเรื่องพินัยกรรมล่ะคะ ทนาย แม่ของเพื่อนพี่ทำพินัยกรรมไว้เรียบร้อยแล้ว แต่พอเขาเอาไปติดต่อเรื่องทรัพย์สินกลับถูกปฏิเสธ เจ้าหน้าที่บอกว่าต้องไปขอคำสั่งศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกมาก่อน ทั้ง ๆ ที่ในพินัยกรรมก็ระบุชัดแล้วว่า ใครจะได้ทรัพย์สิน มันทำไมยุ่งยากขนาดนี้คะ”

ทนายพยักหน้าด้วยสีหน้าหนักใจ “นี่ก็เป็นปัญหาใหญ่เหมือนกันครับ ตามหลักกฎหมาย พินัยกรรมควรเป็นคำสั่งสุดท้ายที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของผู้ตาย ถ้าทำถูกต้องตามรูปแบบแล้วหน่วยงานต่าง ๆ ก็ควรดำเนินการตามนั้นได้ทันที แม้ว่ากรมที่ดินจะเริ่มมีมาตรการผ่อนปรนเพื่ออำนวยความสะดวก แต่ในทางปฏิบัติ หลายสถาบันการเงิน โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ ยังคงปฏิเสธที่จะทำตามพินัยกรรมโดยตรง และบังคับให้ทายาทต้องไปขอคำสั่งศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกก่อน”

เขานั่งไปมองชาวบ้านที่นั่งฟัง แล้วเสริมว่า “จริง ๆ ก็มีหลายคนเล่าว่า พอไปถอนเงินของพ่อแม่ที่เสียชีวิต ทั้งที่มีพินัยกรรมกำหนดผู้รับชัดเจนแล้ว ธนาคารกลับไม่ยอมจ่าย บอกให้ไปศาลเสียก่อน กว่าจะได้คำสั่งมาก็เสียทั้งเวลาและเงิน ทั้งที่จริง ๆ ควรทำได้เลยถ้าพินัยกรรมสมบูรณ์”

เขาอธิบายซ้ำ ๆ ให้ทุกคนเข้าใจ “ขั้นตอนนี้สร้างภาระซ้ำซ้อนโดยไม่จำเป็น ทั้งเสียเวลา ทั้งเสียค่าใช้จ่าย ทั้งที่เจตนารมณ์ของกฎหมายมุ่งให้พินัยกรรมเป็นเครื่องมือที่เด็ดขาดอยู่แล้ว สาเหตุ

หนึ่งเพราะเจ้าหน้าที่ราชการกลัวความเสี่ยง ถ้าทำเรื่องไปแล้วเกิดมีทนายอีกคนมาโต้แย้งภายหลัง พวกเขาอาจถูกกล่าวหาว่าทำผิดหน้าที่ จึงเลือกผลักรถไปให้ศาลตัดสินแทน”

นายถอนหายใจเบา ๆ ก่อนพูดต่อ “ในแง่นี้ คำสั่งศาลจึงเหมือนเป็นกรรมธรรม์ประกันความเสี่ยงของเจ้าหน้าที่ ทำให้พวกเขาไม่ต้องรับผิดชอบอะไร แต่ประชาชนต้องเป็นฝ่ายแบกทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายเอาไว้แทน สุดท้ายระบบที่ควรอำนวยความสะดวกให้ประชาชนกลับกลายเป็นระบบที่ปกป้องตัวเองมากกว่า”

การบังคับคดีที่เชื่องช้า

พี่แดงนึกถึงเรื่องของเพื่อนบ้านจึงเล่าต่อ “แล้วก็มีอีกเคสจะไม่ใช่ของพี่ แต่เป็นของญาติห่าง ๆ เขาฟ้องคดีหนี้จนชนะแล้ว แต่กว่าจะได้เงินคืนก็ยังคงต้องเสียเวลายื่นเรื่องบังคับคดีอีกยาว ไหนจะค่าธรรมเนียม ค่าเดินเรื่อง กว่าศาลจะนัดตรวจยึดทรัพย์ก็ยืดเยื้อไปเรื่อย ๆ แถมยังต้องติดประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ทั้งที่สมัยนี้แทบไม่มีใครอ่านแล้ว สุดท้ายกว่าจะได้รถหรือบ้านคืนให้เจ้าหนี้ก็ลากไปเป็นปี”

นายตอบว่า “จริงครับ เรื่องนี้หลายคนบ่นกันมาก การบังคับคดีบ้านเรายังเต็มไปด้วยขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน ต้องรอคำสั่งศาลทีละชั้น ใช้เอกสารเป็นตั้ง ๆ ทั้งที่หลายอย่างไม่จำเป็นแล้ว ถาลดขั้นตอนเหล่านี้ได้ กระบวนการก็จะเร็วขึ้นมาก”

เขาอธิบายต่อ “เช่น ทุกวันนี้การบังคับจำนองบ้านหรือรถ

ยังต้องให้ศาลออกคำสั่งหลายครั้ง ทั้งที่ความจริงอาจทำได้ง่ายกว่า
นั้น บางประเทศใช้วิธีแจ้งเตือนผ่านช่องทางดิจิทัล อย่างอีเมล
หรือ SMS แทนการลงประกาศหนังสือพิมพ์ วิธีนี้ก็โปร่งใสและ
ทันสมัยกว่าเยอะ”

นายหันไปมองรอบศาลา “อีกอย่างหนึ่งคือ ขั้นตอน
การบังคับคดีหลังคำพิพากษา ทุกวันนี้คู่ความต้องยื่นเรื่องทั้งที่
กรมบังคับคดีและศาลซ้ำซ้อนกันไปมา ถ้าปรับให้ยื่นทีเดียวแล้ว
จบได้เลย จะช่วยลดภาระคนทั่วไปลงได้มาก”

เขาสรุปด้วยน้ำเสียงจริงจัง “พูดง่าย ๆ คือ การบังคับคดี
ไม่ควรกลายเป็นอุปสรรคใหม่หลังจากที่ชนะคดีแล้ว แต่ควรเป็น
ขั้นตอนสุดท้ายที่รวดเร็วและเป็นธรรมจริง ๆ”

เมื่อกฎหมายกำหนดวันหมดอายุ ของความยุติธรรม

พีแดงยกตัวอย่างอีก “ทางบ้านพีเคยมีปัญหาอะ ที่ดิน
ผืนหนึ่งถูกคนบุกรุกไป แต่เจ้าของไม่ทันรู้ตัว กว่าจะรู้จักเกิน 1 ปี
ไปแล้ว ศาลบอกว่าหมดสิทธิฟ้องตามกฎหมาย ทั้ง ๆ ที่ที่ดินก็ยัง
เป็นของเราอยู่ แบบนี้มันไม่ยุติธรรมเลยนะคะนาย”¹⁸

---

¹⁸ ป.พ.พ. มาตรา 1375 วรรคสอง บัญญัติว่า “การฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการ
ครอบครองนั้น ท่านว่าต้องฟ้องภายในปีหนึ่งนับแต่เวลาถูกแย่งการครอบครอง”

นายพัยกหน้าเห็นใจ “นี่แหละครับคือตัวอย่างของกฎหมายที่แข็งเกินไป กำหนดเวลาให้ฟ้องได้สั้นมาก ถ้าใครไม่รู้ตัวทันทีหรือรู้ช้าไปหน่อย ก็หมดสิทธิ์เรียกร้องทั้งที่ยังควรปกป้องได้”

เขาอธิบายต่อ “นักกฎหมายหลายคนเสนอว่าควรเปลี่ยนมาใช้หลักที่เรียกว่า *Discovery Rule* คือให้นับเวลาตั้งแต่วันที่ผู้เสียหาย ‘รู้ตัว’ ว่าสิทธิของตัวเองถูกละเมิด ไม่ใช่ นับตั้งแต่วันที่เหตุการณ์เกิดขึ้นทันที วิธีนี้จะช่วยไม่ให้เกิดคนจนหรือคนที่เข้าไม่ถึงข้อมูลถูกต้องสิทธิไปอย่างไม่เป็นธรรม”

นายหยุดเล็กน้อย ก่อนเสริมต่อ “อีกกรณีที่รุนแรงไม่แพ้กันก็คือเรื่องสินค้าที่มีความชำรุดบกพร่อง ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ฟ้องได้ภายใน 1 ปีเท่านั้น¹⁹ แต่ความเสียหายของสินค้าหลายประเภทกว่าจะปรากฏก็ใช้เวลานาน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีปัญหาภายใน หรือวัสดุก่อสร้างที่พังหลังใช้งานไปสักพัก แบบนี้ผู้บริโภคมักจะเสียสิทธิไปเพราะเกินกำหนดเวลา แต่ถ้าในสัญญาซื้อขายระบุชัดเจนว่าสินค้าต้องมีคุณภาพหรือใช้งานได้ตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้ ผู้ซื้อก็ยังสามารถฟ้องเรียกร้องตามสัญญาได้ ซึ่งอายุความจะยาวถึง 10 ปีเต็ม”

ทั้งนี้ อายุความ 1 ปี ใช้กับกรณีสิทธิครอบครองที่ดินที่ไม่มีโฉนด (มาตรา 1375) หากเป็นที่ดินที่มีโฉนดกรรมสิทธิ์ (น.ส. 4 จ.) เจ้าของยังมีสิทธิฟ้องขับไล่ได้ตลอดเวลา ไม่มีอายุความตัดสิทธิ

¹⁹ ป.พ.พ. มาตรา 474 บัญญัติว่า “ในข้อรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง”

เขาหยุดนิเทศหนึ่งก่อนยกตัวอย่าง “ลองคิดดูนะครับ สมมติใครซื้อบ้านแล้วโครงสร้างแตกร้าวเอาในปีที่ 3 หรือซื้อเครื่องจักรมูลค่าสูงที่ใช้งานได้ไม่ถึง 2 ปีก็พัง แบบนี้ถ้าฟ้องตามกฎหมายเรื่องความชำรุดทรุดครวมน่าก็หมดสิทธิไปแล้ว แต่ถ้ามีเงื่อนไขคุณภาพในสัญญา ก็ยังมีสิทธิฟ้องเรียกร้องได้ เพราะอายุความยาวกว่า”

เขาพูดด้วยน้ำเสียงจริงจัง “นี่คือความไม่ยืดหยุ่นของกฎหมายที่โหดร้ายที่สุดรูปแบบหนึ่ง เพราะทำให้คนซื้อของกลายเป็นฝ่ายเสียหายอย่างสิ้นเชิง ทั้งที่เขาไม่ผิดอะไรเลย หลายคนก็เสนอให้ยืดระยะเวลาอายุความสำหรับสินค้าชำรุดออกไป และให้นับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคคิดว่ามีปัญหาจริง ๆ ไม่ใช่บังคับให้หมดสิทธิภายใน 1 ปี แบบปัจจุบัน”

อายุความฟ้องคดีสินค้าชำรุด

- 1 ปี ฟ้องเรื่อง “ความชำรุดบกพร่อง” ทั่วไป เช่น ซื้อบ้านแล้วโครงสร้างแตกร้าวในปีที่ 3 หรือซื้อเครื่องจักรที่พังหลังใช้งานไป 2 ปี ถ้าอ้างแค่เรื่องสินค้าชำรุดโดยทั่วไปจะหมดสิทธิฟ้องเพราะเกิน 1 ปี (ป.พ.พ. มาตรา 474)
- 10 ปี ฟ้องตาม “สัญญาที่ระบุคุณภาพสินค้าไว้ชัดเจน” เช่น ในสัญญาซื้อขายบ้านมีระบุว่าการก่อสร้างต้องแข็งแรง 10 ปี หรือในสัญญาซื้อเครื่องจักรมีการรับประกันคุณภาพ ผู้ซื้อยังสามารถฟ้องเรียกร้องได้ภายใน 10 ปี (ป.พ.พ. มาตรา 193/30)

นายอสาหันไปมองทุกคนในศาลาแล้วกล่าวด้วยน้ำเสียงจริงจัง “ระบบกฎหมายบ้านเรายังช้าและแข็งเกินไป ถ้าจะปรับจริง ๆ ต้องเริ่มจากการเร่งรัดคดีในศาล ปรับกฎหมายให้สอดคล้องกับชีวิตจริงมากขึ้น และเปิดทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาที่ไม่ต้องไปศาลเสมอไป สิ่งที่ผมหมายถึงก็คือเรื่อง ADR”

พี่แดงขมวดคิ้ว “ADR คืออะไรคะ ?”

นายยิ้มบาง ๆ แล้วอธิบาย “ADR ย่อมาจาก Alternative Dispute Resolution หรือกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกครับ พุดง่าย ๆ ก็คือหาทางออกโดยไม่ต้องฟ้องศาล เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ย หรือการใช้อำนาจของอนุญาโตตุลาการให้ตัดสินแทน วิธีเหล่านี้ช่วยลดจำนวนคดีที่ต้องเข้าสู่ศาล ลดต้นทุนทั้งเวลาและเงิน และที่สำคัญคือทำให้คู่กรณีได้คำตอบเร็วขึ้น”

เขาหยุดเล็กน้อย ก่อนพูดต่อ “นอกจากระบบไกล่เกลี่ยหรืออนุญาโตตุลาการแล้ว บ้านเรายังมีแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูเยียวยา หรือ Restorative Justice ด้วยครับ แนวคิดนี้ต่างจากกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมที่เน้นการลงโทษผู้กระทำผิด แต่มุ่งเน้นการ ‘เยียวยา’ ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย ทั้งผู้เสียหาย ชุมชน และแม้แต่ผู้กระทำผิดเอง จุดสำคัญไม่ใช่การถามว่า จะลงโทษใครอย่างไร แต่ถามว่า จะแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างไร”

นายหันไปมองรอบศาลา พลังอธิบายต่อ “ตอนนี้ในหลายพื้นที่เริ่มมีหน่วยงานที่นำแนวคิดนี้มาใช้จริงแล้ว เช่น ศูนย์

ไกลเกลี่ยข้อพิพาทซึ่งมีผู้ไกลเกลี่ยที่เป็นกลางมาช่วยให้คู่กรณี
เจรจากันอย่างปลอดภัย หรือศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ดึงคนในท้องถิ่น
เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านของตัวเอง เช่น กรณี
เพื่อนบ้านทะเลาะกัน หรือช่วยดูแลคนที่เพิ่งพ้นโทษให้กลับสู่
สังคมได้ ส่วนศูนย์ดำรงธรรมก็ทำหน้าที่เป็นเหมือนประตูรับเรื่อง
ร้องทุกข์ของประชาชน แล้วส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
เพื่อให้เรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้อย่างถูกต้อง”

เขายังทำด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “ถ้าเรามีระบบแบบนี้
ทั่วถึงจริง ๆ ไม่ว่าจะ ADR หรือระบบยุติธรรมชุมชน คนอย่าง
พี่แดงก็คงไม่ต้องรอคอยความยุติธรรมที่ล่าช้าอีกต่อไป เพราะ
กฎหมายจะไม่ใช่กำแพง แต่เป็นสะพานที่พาไปสู่ความยุติธรรม
ที่เข้าถึงได้ เร็วขึ้น และเป็นธรรมมากขึ้น”

ความยุติธรรมทางเลือก

ความยุติธรรมทางเลือกเป็นแนวคิดที่พยายามทำให้ความยุติธรรมใกล้ตัวและรวดเร็วขึ้น โดยไม่ต้องรอศาลเพียงอย่างเดียว เช่น **การระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR)** ที่เปิดทางให้คู่กรณีหาข้อยุติผ่านการไกล่เกลี่ยหรืออนุญาโตตุลาการ ซึ่งช่วยลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และ **กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูเยียวยา (Restorative Justice)** ที่มุ่งแก้ไขและเยียวยาความเสียหาย แทนการลงโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในปัจจุบันหน่วยงานอย่างศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และศูนย์ดำรงธรรมต่างนำแนวคิดนี้มาใช้ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการแก้ปัญหาที่เป็นธรรมและรวดเร็วกว่าเดิม

บทสรุป

เรื่องราวของพีแดง ผู้หญิงธรรมดาที่ต้องรอคดีผู้รับเหมา ที่งานยืดเยื้อมานานเกือบ 2 ปี การเคลมประกันภัยที่ถูกประวิงเวลา ญาติของเธอที่แม่ชนะคดีแล้วก็ยังต้องติดอยู่ในชั้นตอน บังคับคดีไม่รู้จบ เพื่อนบ้านที่แม่มีพินัยกรรมชัดเจนก็ยังถูก บังคับให้ไปศาล หรือครอบครัวที่สูญเสียสิทธิในที่ดินเพียงเพราะ ไม่รู้ตัวว่าถูกบุกรุกภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ทั้งหมดนี้ สะท้อนชัดเจนว่า กระบวนการยุติธรรมไทยยังดำเนินไปอย่าง เชื่องช้า และในหลายกรณีก็แข็งตัวจนไม่ยืดหยุ่นพอที่จะตอบสนองต่อความเป็นจริงของชีวิตประชาชนได้

นี่ไม่ใช่เรื่องของพีแดงหรือญาติของเธอเพียงไม่กี่คน แต่คือ โครงสร้างของระบบกฎหมายทั้งระบบ ที่ทำให้เวลาและความล่าช้า กลายเป็น “ต้นทุนที่มองไม่เห็น” ซึ่งกัดกร่อนสิทธิ ความหวัง และ ทรัพยากรของประชาชน ขณะเดียวกันกลับกลายเป็นอาวุธที่ฝ่าย ที่มีทุนและอำนาจใช้เพื่อกดดันฝ่ายที่อ่อนแอกว่าให้ยอมจำนน

จากเวทีความคิดเห็นของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูก หยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

1. เร่งรัดคดีในศาล ด้วยการกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจน ในแต่ละชั้นตอน ลดความซ้ำซ้อนที่ไม่จำเป็น

2. ส่งเสริมกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) เช่น การไกล่เกลี่ยและอนุญาโตตุลาการ ให้เป็น “ทางเลือกพื้นฐาน” ก่อนเข้าสู่ศาล

3. ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับอายุความ ให้ยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีและผู้เสียหายไม่รู้ตัวทันทีว่าถูกละเมิดสิทธิ

4. นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ เพื่อลดความล่าช้า เช่น การแจ้งเอกสารผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ การเซ็นชื่อดิจิทัล และการเลิกบังคับประกาศในหนังสือพิมพ์

ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม จึงไม่ใช่แค่เรื่องของขั้นตอน แต่คือบทพิสูจน์ว่า กฎหมายไทยพร้อมหรือไม่ที่ยืนอยู่ข้างประชาชนจริง ๆ

บทที่ 6

ครอบครัวเปลี่ยนไป
แต่กฎหมายยังเหมือนเดิม

เรื่องที่หกเป็นเรื่องของ “พี่ชมพู่” หญิงวัยสี่สิบที่นั่งเงียบ มาตลอดจนกระทั่งบรรยากาศในศาลาสงบลง เธอค่อย ๆ ลูกขึ้น สีหน้าเต็มไปด้วยความอึดอัด น้ำเสียงสั้นเล็กน้อยเมื่อเอ่ยขึ้นว่า

“แม่ของพี่เพิ่งเสียไปเมื่อปีที่แล้วค่ะ หลายปีที่ผ่านมา พี่เป็นคนเดียวที่อยู่ดูแลแม่อย่างใกล้ชิด ส่วนพี่น้องคนอื่นแทบไม่เคยกลับมาเลย แต่พอถึงเวลาจะแบ่งมรดก กฎหมายกลับบอกว่า ลูกทุกคนได้เท่ากัน ไม่ว่าจะดูแลหรือไม่ดูแล...แบบนี้มันยุติธรรมแล้วหรือคะ”

กฎหมายอาจบอกว่า ทายาททุกคนมีสิทธิเท่ากัน แต่ในชีวิตจริง ความกตัญญูและการเสียสละกลับไม่ถูกนับรวม เสียงของพี่ชมพู่ทำให้ทั้งศาลาเงียบลง หลายคนก้มหน้าด้วยความเห็นใจ เพราะนี่ไม่ใช่แค่ปัญหาของเธอคนเดียว แต่เป็นความอึดอัดที่เกิดขึ้นกับหลายครอบครัว

คำถามของเธอทำให้หลายคนในศาลาสะอึกเงียบ เพราะทุกอย่างนั้นถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ มรดกต้องแบ่งให้

ทุกคนอย่างเท่าเทียม แต่ในความรู้สึกของผู้คนกลับยากที่จะเรียกว่า
'เป็นธรรม' ได้จริง

พินัยกรรมและการแบ่งมรดก

พี่ชัมพูเซ็ดน้ำตาเบา ๆ ก่อนจะเล่าต่อ “แม่เสียไปโดยไม่ได้
ทำพินัยกรรมอะไรเลยคะ ตอนนีพี่น้องก็ทะเลาะเรื่องแบ่งสมบัติ
ไม่มีใครยอมใคร พี่รู้สึกเหมือนติดอยู่กลางวงที่ไม่มีทางออกเลย...
นายพอจะแนะนำได้ไหมคะว่าควรทำอย่างไร”

นายพยกหน้าช้า ๆ “ปัญหานี้เจอบ่อยจริง ๆ ครับ ถ้าผู้ตาย
ไม่มีพินัยกรรม ทรัพย์สินก็ต้องตกทอดไปยังทายาทโดยธรรม
ตามลำดับ เริ่มจากลูกและพ่อแม่ ถัดไปจึงจะเป็นพี่น้องตามลำดับ
เพราะฉะนั้นสิทธิของแต่ละคนขึ้นอยู่กับว่าลำดับใดมีอยู่ ไม่ใช่ว่า
ทุกคนจะได้พร้อมกันทั้งหมดครับ”

เขาหยุดไปครู่หนึ่ง ก่อนพูดต่อ “ในทางปฏิบัติ ถ้าทายาทที่
มีสิทธิอยู่ในลำดับเดียวกันสามารถตกลงกันได้ ก็อาจแบ่งกันเอง
อย่างราบรื่น แต่บ่อยครั้งความจริงไม่เป็นแบบนั้น หลายครอบครัว
ทะเลาะกันจนต้องให้ศาลเข้ามาตั้งผู้จัดการมรดก กระบวนการนี้
แม้ค่าธรรมเนียมศาลจะไม่สูงนัก แต่กลับมีค่าใช้จ่ายอื่นตามมา
เช่น ค่าทนายความ ค่าเดินทางไปศาลหลายครั้ง รวมทั้งค่าเสีย
เวลาในการทำงาน อีกทั้งระหว่างที่เรื่องยังไม่เสร็จสิ้น ทรัพย์สิน
ก็ถูกแขวนไว้ ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ ผลก็คือเรื่องที่ควรจบง่าย ๆ

กลับกลายเป็นปัญหายืดเยื้อและสิ้นเปลืองไปมากกว่าที่ควรจะเป็นครับ”

ผู้หญิงอีกคนในศาลาก็พูดขึ้นว่า “บ้านของหนูก็เหมือนกันค่ะ แค่จัดการมรดกของพ่อก็เสียเวลาหลายปี ยังไม่รู้ว่าจะจบเมื่อไร”

ทนายหันไปพยักหน้ารับ ก่อนอธิบายต่อ “หลายครอบครัวก็พูดเหมือนกันครับว่า ควรจะมีวิธีจัดการมรดกที่ยืดหยุ่นกว่านี้ ความจริงแล้วกฎหมายก็เปิดช่องให้ทายาทตกลงกันเองได้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องไปถึงศาลทุกครั้ง เพียงแต่ในทางปฏิบัติ หลายคนยังไม่รู้จักช่องทางเหล่านี้ดีพอ หรือไม่มั่นใจว่ามีผลผูกพันจริง ทั้งที่ตอนนี้เรามีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกระจายอยู่ทั่วประเทศ ที่ช่วยเป็นเวทีกลางให้ญาติพี่น้องหาทางออกด้วยกันได้”²⁰

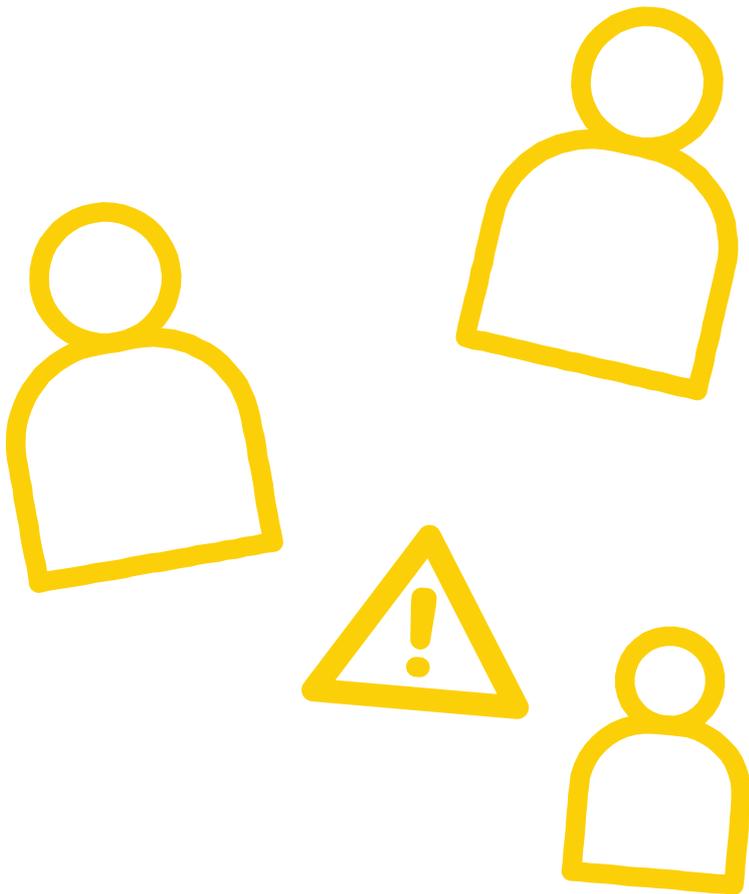
พี่ชมพู่ก้มหน้าลง มือบีบชายเสื้อแน่น ก่อนพูดด้วยเสียงแผ่ว “แต่สุดท้ายแล้ว... พี่ก็ต้องแบ่งมรดกให้ทุกคนอยู่ดีใช่ไหมคะ ต่อให้เป็นคนเดียวที่ดูแลแม่มาตลอด มันก็ไม่มีข้อยกเว้นอะไรเลย” น้ำเสียงของเธอเต็มไปด้วยความขมขื่นจนหลายคนในศาลาเงียบบังหน้าไปอีกครั้ง

---

²⁰ ป.พ.พ. มาตรา 1612 บัญญัติว่า “การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ”

ส่วนการทำสัญญาประนีประนอมยอมความเรื่องมรดก เป็นแนวปฏิบัติทางกฎหมายที่ทายาทสามารถตกลงแบ่งมรดกกันเองได้ โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร มีผลผูกพันตามสัญญาโดยไม่จำเป็นต้องให้ศาลมีคำพิพากษา และหากมีการไม่ปฏิบัติตามก็สามารถนำสัญญานั้นไปเป็นหลักฐานในศาลเพื่อบังคับคดีได้

นายทำสีหน้าหน้าใจ ก่อนตอบอย่างระมัดระวัง “ตามกฎหมายตอนนี้...ใช่ครับ มรดกต้องแบ่งให้ทายาททุกคนเท่า ๆ กัน จะมีข้อยกเว้นก็เฉพาะในบางกรณีที่มีกฎหมายกำหนดไว้ชัด แต่เรื่องการดูแลหรือเสียสละ ยังไม่ถูกนับรวมเป็นเกณฑ์ในการแบ่งมรดก”

ลำดับทายาทรับมรดก

ป.พ.พ. มาตรา 1629 กำหนดลำดับทายาทโดยธรรม (ผู้มีสิทธิรับมรดก) ไว้ชัดเจน โดยใช้หลัก “**ญาติสนิทตัดญาติห่าง**” (ถ้ามีลำดับที่ 1 แล้วลำดับที่ 3-6 จะไม่ได้รับ)

ทายาทที่เป็นญาติ (มี 6 ลำดับ อนึ่ง มาตรา 1630 วรรคสอง กำหนดให้ลำดับที่ 2 มีสิทธิรับมรดกพร้อมลำดับที่ 1) ได้แก่

ผู้สืบสันดาน
(ลูก, หลาน, เหลน)

บิดา มารดา

**พี่น้องร่วมบิดา
มารดาเดียวกัน**

**พี่น้องร่วมบิดา
หรือมารดาเดียวกัน**

ปู่ ย่า ตา ยาย

ลุง ป้า น้า อา

ทายาทอีกประเภทที่สำคัญคือ **คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่** ถือเป็นทายาทโดยธรรมเช่นกัน แต่สิทธิในการรับมรดกจะไม่ได้เท่ากันเสมอไป ขึ้นอยู่กับว่ามีทายาทในลำดับใดร่วมอยู่ คู่สมรสจะได้รับมรดกร่วมกับญาติในลำดับต่าง ๆ ตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนด

ข้อควรรู้ สิทธิของทายาทที่เป็นญาติเกิดขึ้นโดยสายเลือด ไม่ว่าในอดีตจะเคยดูแลเจ้ามรดกหรือไม่ก็ตาม

บาส ไรเตอร์หนุ่มที่นั่งฟังอยู่ก็เลยเงยหน้าขึ้นถามด้วยแทรก
ว่า “แล้วในทางกลับกันละหนาย... ถ้าพ่อแม่บางคนไม่เคยเลี้ยง
ลูกเลย แต่เมื่อลูกเสียก็ยังได้มรดกอยู่ดี ขณะที่คนที่เลี้ยงดูจริง ๆ
เช่น พ่อที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส หรือญาติที่เลี้ยงมาตลอด กลับ
‘ไม่มีสิทธิอะไรเลย แบบนี้มันถูกต้องแล้วหรือครับ’”

นายถอนหายใจเล็กน้อย ก่อนตอบด้วยน้ำเสียงจริงจัง
“นี่แหละครับที่หลายคนตั้งคำถาม กฎหมายบ้านเรายังบอกให้แบ่ง
มรดกตามสายเลือดเหมือนกันหมด โดยไม่สนใจว่า ใครเคยเลี้ยงดู
ใครดูแลหรือไม่ ผลก็คือคนที่ไม่เคยเหลียวแลกลับได้ส่วนแบ่ง
เท่ากับคนที่ทุ่มเทมาตลอด”

หลายคนในศาลามองหน้ากัน บ้างพยักหน้าเบา ๆ ราวกับ
เห็นด้วยกับคำถามของบาส นายจึงอธิบายต่อ “ปัจจุบันกฎหมาย
ก็ตัดสินทายาทไว้บางกรณีครับ เช่น ถ้ามีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า
ทายาทฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดก คน ๆ นั้นก็จะหมดสิทธิรับ
มรดกทันที แต่ก็มีแค่กรณีนี้เท่านั้น กฎหมายยังไม่ได้พูดถึงเรื่อง
การทอดทิ้งหรือไม่อุปการะเลย หลายคนก็เลยเสนอว่าควรเพิ่ม
เงื่อนไขพวกนี้เข้าไปด้วย อย่างน้อยคนที่ไม่เคยเลี้ยงดู ก็น่าจะ
‘ไม่ได้สิทธิเท่ากับคนที่ทุ่มเทดูแลจริง ๆ’”

ผู้ใหญ่บ้านที่นั่งฟังเงยมาตลอดเอ่ยขึ้นด้วยสีหน้าครุ่นคิด
“ฟังแล้วก็จริงนะหนาย... แต่หลายบ้านเขาก็บอกว่า ถ้ามีพินัยกรรม
ชัด ๆ ปัญหาพวกนี้ก็น่าจะไม่เกิด แล้วอย่างนั้นมันช่วยได้จริงไหม
ครับ หรือสุดท้ายก็ยังต้องผ่านศาลอยู่ดี แบบนั้นมันก็ซ้ำเหมือน
เดิมหรือเปล่า”

เหตุหมดสิทธิรับมรดก

แม้จะเป็นทายาทโดยธรรม แต่ก็อาจถูกจำกัดไม่ให้รับมรดกได้ หากมีพฤติกรรมร้ายแรงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งเรียกว่า “การถูกจำกัดมิให้รับมรดก” (ป.พ.พ. มาตรา 1606) เช่น

ฆ่าเจ้ามรดก

โดยถูกศาลพิพากษาว่าได้เจตนาฆ่า หรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกโดยมิชอบ

ฟ้องเท็จ

มีการฟ้องเจ้ามรดกหาว่าทำความผิดมีโทษประหารชีวิต และตนเองกลับต้องคำพิพากษาว่ามีความผิดฐานฟ้องเท็จ

ข่มขู่เรื่องพินัยกรรม

ได้ใช้กลฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เพิกถอน หรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรม

ปลอมพินัยกรรม

มีการปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมทั้งหมดหรือบางส่วน

ผลทางกฎหมาย ทายาทที่มีพฤติกรรมเหล่านี้จะถูกตัดสิทธิไม่ให้รับมรดก และผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกจำกัดนี้ จะสืบมรดกต่อไปเหมือนหนึ่งว่าทายาทนั้นตายไปแล้ว (ป.พ.พ. มาตรา 1607)

นายพยักหน้าช้า ๆ ก่อนตอบ “ใช่ครับ จริง ๆ แม้จะมี
พินัยกรรมที่ถูกต้องครบถ้วนแล้ว แต่เมื่อถึงเวลาก็ยังต้องให้ศาล
เข้ามาพิสูจน์และดำเนินการจัดการมรดกอยู่ดี กระบวนการก็ยัง
ใช้เวลานานไม่ต่างจากกรณีที่ไม่มีพินัยกรรมเลย หลายคนก็เลย
เสนอว่า ถ้ามีพินัยกรรมอยู่แล้ว ก็น่าจะทำให้ขั้นตอนคล่องตัวกว่านี้
อาจไม่จำเป็นต้องรอคำสั่งศาลทุกครั้ง แต่ให้นำพินัยกรรมนั้นไป
ดำเนินการแบ่งมรดกได้เลย”

พี่ชมพู่เอ่ยขึ้นมาเสียงสั้น “จริง ๆ ก่อนแม่จะเสีย แม่ก็
พยายามจะทำพินัยกรรมแล้วนะคะ แต่ท่านเขียนหนังสือด้วย
ลายมือทั้งฉบับไม่ไหว มือสั่นจนจับปากกาแทบไม่ได้ บ้านเราก็
ไม่มีคอมพิวเตอร์จะพิมพ์เป็นเอกสารก็ไม่ได้ ที่สำคัญ...แม่เองก็
ไม่มีใครที่ไว้ใจได้จะมาทำหน้าที่เป็นพยานตามกฎหมายให้ครบถ้วน
สุดท้ายเลยไม่ได้ทำอะไรเลย”

เธอหยุดไปครู่หนึ่งก่อนพูดทั้งน้ำตา “แม่เคยบอกชัดเจนว่า
จะยกให้พี่คนเดียว เพราะเป็นคนดูแลท่านมาตลอด แต่ก็ทำไม่ได้
จริง ๆ สุดท้ายสิ่งที่แม่พูดไว้ก็หายไปกับลมหายใจของท่าน ทำไม่
มันถึงไม่มีวิธีที่ง่ายกว่านี้เลยนะคะ ทุกอย่างต้องเป็นกระดาษ ต้อง
หาพยาน ต้องครบตามขั้นตอน...คนธรรมดาอย่างพี่จะทำได้ยังไง”

นายพยักหน้าช้า ๆ สีหน้าเต็มไปด้วยความเห็นใจ “ผม
เข้าใจครับว่า นี่เป็นเรื่องที่เจ็บปวดสำหรับหลายครอบครัวจริง ๆ
เพราะกฎหมายของเรายังไม่เปิดทางให้ทำพินัยกรรมได้ง่าย ๆ เลย
ปกติแล้วทุกอย่างยังต้องเป็นเอกสารกระดาษ ลงลายมือชื่อ และ

มีพยานครบถ้วนตามขั้นตอน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ใช้ไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นพินัยกรรมที่ผู้ทำเขียนด้วยลายมือของตนเองทั้งฉบับ แบบนั้นไม่ต้องมีพยานก็ถือว่าใช้ได้ แต่ในทางปฏิบัติ ผู้สูงอายุ จำนวนมากก็ไม่สามารถทำได้เพราะมือสั่น เขียนไม่ไหว หรือเขียน ยาว ๆ ไม่สะดวกอยู่ดี”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนพูดต่อ “หลายคนก็เลยเสนอว่า กฎหมายควรปรับให้ทันสมัยกว่านี้ เช่น อนุญาตให้ใช้ลายเซ็น อิเล็กทรอนิกส์ หรือแม้แต่ทำผ่านระบบออนไลน์ที่สามารถยืนยัน ตัวตนได้ บางแนวคิดถึงขั้นเสนอให้บันทึกเสียงหรือวิดีโอของผู้ทำ พินัยกรรมเป็นหลักฐานด้วย ถ้าทำได้แบบนี้ คนอย่างแม่ของ พี่ชมฟูก็คงไม่ต้องติดขัดจนทำตามความตั้งใจไม่ได้”

เสียงฮือฮาเล็กน้อยดังขึ้นจากชาวบ้าน หลายคนพยักหน้า เห็นด้วย เพราะรู้ว่าปัญหาเช่นนี้อาจเกิดขึ้นกับครอบครัวของพวกเขาเองเมื่อไรก็ได้

พี่ชมฟูที่ถามต่อว่า “แล้วในต่างประเทศเขามีอะไรแบบนี้ ใหม่คะนาย...เขาจัดการกันยังไง”

นายพยักหน้ารับ ก่อนอธิบาย “มีครับ หลายประเทศปรับ กฎหมายให้ทันสมัยกว่าเราเยอะแล้ว เช่น อนุญาตให้ทำพินัยกรรม แบบอิเล็กทรอนิกส์ได้เลย ใช้ลายเซ็นดิจิทัลแทนการลงชื่อบน กระดาษ หรือบางที่ก็อนุญาตให้พยานอยู่คนละที่ แต่ยืนยันตัวกัน ผ่านวิดีโอคอลแบบเรียลไทม์ได้ด้วย”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนเสริม “บางประเทศยังให้อำนาจศาล ยึดหยุ่นด้วยนะครับ คือถ้าเอกสารดิจิทัลใด ๆ แสดงเจตนาชัดเจน ว่าเป็นพินัยกรรม ศาลก็อาจรับรองได้ แม้มันจะไม่ได้ทำตาม ขั้นตอนเดิมทุกข้อก็ตาม”

บาสตาโตขึ้นมาด้วยความสงสัย “แล้วถ้าแค่ทำเป็นวิดีโอ เลยละครับทนาย แบบอัดไว้ว่าอยากยกให้ใคร จะใช้แทนพินัยกรรม ได้หรือเปล่า”

ทนายส่ายหน้าเบา ๆ “ยังไม่ได้ครับ ตอนนี้อย่างไม่มีประเทศไหน ที่ยอมรับ ‘ไฟล์วิดีโอเพียงอย่างเดียว’ เป็นพินัยกรรมที่สมบูรณ์ ได้ วิดีโอจะใช้เป็นหลักฐานเสริมเท่านั้น เพื่อช่วยยืนยันว่าผู้ทำ พินัยกรรมมีสติครบถ้วนและไม่ได้ถูกบังคับในตอนทำพินัยกรรม”

พินัยกรรมยุคดิจิทัล

พินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (E-Wills)

ทำในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล ใช้ลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ เช่น รัฐเนวาดา (สหรัฐฯ) อนุญาตเต็มรูปแบบตั้งแต่สร้าง จัดเก็บ ไปจนถึงลงชื่อ (Nevada Electronic Wills Statute [NRS Chapter 133])

พยานออนไลน์ (Remote Witnessing)

พยานไม่จำเป็นต้องอยู่ห้องเดียวกันกับผู้ทำพินัยกรรม โดยสามารถยืนยันตัวผ่านวิดีโอคอลได้ เช่น รัฐฟลอริดา และแอริโซนา (สหรัฐฯ) (Florida Statute §732.521-529, Arizona Revised Statutes §14-2501 et seq.)

ศาลตีความเอกสารยึดหยุ่น

ในบางแห่ง ศาลมีอำนาจรับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นพินัยกรรม หากเห็นว่าเป็นเจตนาจริง เช่น รัฐบริติชโคลัมเบีย (แคนาดา) (Wills, Estates and Succession Act (WESA) of British Columbia)

ข้อควรรู้ วิกิโอเพียงอย่างเดียวยังไม่ใช่พินัยกรรมที่สมบูรณ์ แต่ใช้เป็นหลักฐานประกอบชั้นดีได้

การหย่าและทรัพย์สินคู่สมรส

พี่ชมพู่เหมือนนีกอะไรขึ้นมาได้ เธอเงยหน้าขึ้นช้า ๆ “พี่เพิ่งนีกได้ค่ะ นอกจากพี่น้องแล้ว... พ่อก็มาขอแบ่งมรดกด้วยทั้งที่แยกกันอยู่กับแม่มานาน แม่เคยขอหย่า เขาก็ไม่ยอม สุดท้ายก็ต่างคนต่างอยู่แบบนี้เขามีสิทธิไหมคะ ?”

นายเม้มริมฝีปากนิดหนึ่งก่อนตอบตรง ๆ “ถ้าในทะเบียนยังเป็นสามีภรรยาอยู่นู่ ยังไม่มีการจดทะเบียนหย่า หรือคำพิพากษาศาลให้หย่า ถือว่ายังเป็นคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมายครับ เพราะฉะนั้นสิทธิของเขามีสองชั้น หนึ่ง แบ่ง ‘สินสมรส’ ครึ่งหนึ่งก่อน และสอง รับมรดกต่อในฐานะทายาทโดยธรรมของแม่”

พี่ชมพู่ขมวดคิ้ว “แล้วที่ไม่ได้อยู่ด้วยกันมาตั้งสิบกว่าปีละคะแบบนี้ยังไม่ถือว่าหย่าเหรอ”

นายสายหน้าเบา ๆ “ไม่ครับ การแยกกันอยู่เฉย ๆ ไม่ทำให้การสมรสสิ้นสุดโดยอัตโนมัติ ถ้าอยากให้สถานะสมรสสิ้นสุดจริง ๆ ต้องไปจดทะเบียนหย่าด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย หรือให้ศาลพิพากษาให้สมรสสิ้นสุดลงเพราะมีเหตุฟ้องหย่าเท่านั้นจริงอยู่ที่การแยกกันอยู่เป็นเวลานานก็ถือเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ แต่ถ้าไม่มีใครยื่นฟ้อง หรืออีกฝ่ายไม่ยินยอมจดทะเบียนหย่า สุดท้ายชื่อในทะเบียนก็ยังคงเป็นสามีภรรยาเหมือนเดิมครับ”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนพูดต่อ “ปัจจุบันกฎหมายกำหนดเหตุฟ้องหย่าไว้หลายกรณี เช่น แยกกันอยู่เกิน 3 ปี ฝ่ายใดฝ่าย

หนึ่งมีขู่ ละทิ้งร้างไม่อยู่กินด้วยกันเกิน 1 ปี ทำร้ายร่างกาย หรือ ประพฤติชั่วร้ายแรง แต่หลายคนมองว่า กฎหมายพวกนี้ยังไม่ สอดคล้องกับชีวิตคู่ในปัจจุบัน เพราะบางกรณีชีวิตสมรสมันพัง ไปนานแล้ว แต่ยังไม่เห็นเหตุทางกฎหมายให้เลิกกันได้ง่าย ๆ”

เขาเหลือบมองรอบศาลา ก่อนเสริม “ในหลายพื้นที่ก็มี เสียงเสนอให้เพิ่มเหตุฟ้องหย่าให้หลากหลายขึ้น เช่น กรณีที่คู่สมรส มีปัญหาสุขภาพจนเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ หรือไม่สามารถใช้ ชีวิตคู่ได้ตามปกติ ทั้งหมดนี้ไม่ใช่เพราะอยากเปิดช่องให้หย่า ง่ายขึ้น แต่เพื่อให้ศาลมีดุลพินิจพิจารณาจากชีวิตจริงของผู้คน มากกว่าตัวบทที่เขียนไว้นานแล้ว”

เขาหยุดไปครู่หนึ่ง ก่อนพูดต่อด้วยน้ำเสียงที่หนักแน่น “อีก ประเด็นหนึ่งที่หลายคนเสนอ คือกฎหมายยังตีกรอบแคบเกินไป เพราะเหตุฟ้องหย่าที่เขียนไว้ตอนนี้ เน้นเฉพาะการกระทำระหว่าง คู่สมรสต่อกัน เช่น การทำร้ายร่างกาย การทอดทิ้ง หรือการ ประพฤติชั่ว แต่ในชีวิตจริง ความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้เกิดแค่ ระหว่างสามีกับภรรยาเท่านั้น”

เขากวาดตามองรอบศาลา ก่อนอธิบายต่อ “มีหลายกรณีที่ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งถูกคนในครอบครัวของอีกฝ่ายทำร้าย เช่น พ่อตา ที่ใช้ความรุนแรงกับลูกเขย หรือภรรยาที่ต้องทนอยู่ในบ้านที่ถูก ถูกข่มขืนโดยญาติของสามี แต่กลับไม่สามารถใช้สิ่งเหล่านี้เป็น เหตุฟ้องหย่าได้โดยตรง เพราะกฎหมายไม่เขียนไว้ชัด ทั้งที่ใน ทางจิตใจและความปลอดภัย มันไม่ต่างจากการถูกกระทำโดย คู่สมรสเองเลยครับ”

เหตุแห่งการฟ้องหย่า

หากคู่สมรสตกลงหย่าโดยความยินยอมกันไม่ได้ ป.พ.พ. มาตรา 1516 ระบุว่า จะฟ้องหย่ากันได้ก็ต่อเมื่อมี “เหตุฟ้องหย่า” ที่กฎหมายกำหนด เช่น

มีชู้ เป็นชู้
(คู่สมรสมีชู้ หรือร่วมประเวณี กับผู้อื่นเป็นอาชฉิน)

ทอดทิ้ง
(จงใจละทิ้งร้าง ไม่อยู่กินด้วยกัน เกิน 1 ปี)

ทำร้าย
(ทำร้ายหรือกรมาน ร้างกายหรือจิตใจ)

ประพฤตชั่ว
(ประพฤตชั่วจนส่งผล ร้ายแรง ทำให้อยู่ ร่วมกันไม่ได้)

ถูกจำคุก
(ถูกจำคุกเกิน 1 ปี และทำให้อีกฝ่าย เดือดร้อน)

แยกกันอยู่
(แยกกันอยู่เพราะ ไม่อาจใช้ชีวิตคู่รวมกัน อย่างปกติสุขเกิน 3 ปี หรือแยกกันอยู่ตาม คำสั่งของศาลเกิน 3 ปี)

เสียงพิมพ์แม่แว่บดังขึ้นทั่วศาลา หลายคนส่ายหน้าช้า ๆ ด้วยความตกใจ บางคนถอนหายใจยาวอย่างเข้าใจ เพราะต่างก็รู้ว่าปัญหาภายในครอบครัวแบบนี้เกิดขึ้นบ่อยกว่าที่สังคมยอมรับ

พี่ชมพู่ส่ายหน้าเบา ๆ เหมือนยังไม่อยากเชื่อสิ่งที่ได้ยิน “แล้วอย่างนี้พี่ต้องแบ่งให้เขาครึ่งหนึ่งเลยหรือคะทนาย... ทั้งที่ตลอดสิบกว่าปีที่ผ่านมาแม่กับพ่อไม่ได้อยู่ด้วยกันเลย” น้ำเสียงของเธอสั้นเครือจนคนในศาลาต่างมองด้วยความเห็นใจ

ทนายหันไปมองพี่ชมพู่ ก่อนถามกลับอย่างระมัดระวัง “แล้วตอนพ่อแม่แต่งงานกัน ได้ทำ สัญญาก่อนสมรส ไว้บ้างไหมครับ”

พี่ชมพู่ส่ายหน้าทันที “ไม่มีหรอกค่ะ สมัยนั้นใครจะไปรู้เรื่องพวกนี้”

ทนายถอนหายใจเบา ๆ ก่อนอธิบาย “กฎหมายของเราเปิดโอกาสให้คู่สมรสทำสัญญาก่อนสมรสได้นะครับ เพื่อกำหนดวิธีจัดการทรัพย์สินระหว่างอยู่กินกัน สิ่งที่ทำได้ เช่น เขียนให้ชัดเจนว่า ก่อนสมรสฝ่ายใดมีทรัพย์สินอะไรบ้างเป็นสินส่วนตัว หรือแม้แต่กำหนดว่า ทรัพย์สินบางอย่างที่ได้มาระหว่างสมรสจะเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ต้องถือเป็นสินสมรสรวมกัน แต่ข้อจำกัดก็คือ ไม่สามารถเขียนล่วงหน้าได้ว่า หากหย่ากันแล้วจะแบ่งทรัพย์สินกันอย่างไร เรื่องนั้นกฎหมายยังไม่ยอมให้ทำครับ”

พี่ชมพู่ก้มหน้าลง น้ำเสียงสั้นเครืออีกครั้ง “บางทีแม่ก็คงอยากให้ทุกอย่างมันชัดเจนกว่านี้ จะได้ไม่ต้องทิ้งปัญหาไว้ให้ลูก ๆ ต้องมานั่งทะเลาะกัน... แต่กฎหมายก็ทำให้เรื่องง่าย ๆ กลายเป็นเรื่องยากเหลือเกิน”

สัญญาก่อนสมรส

เวลาทำสัญญา

ป.พ.พ. มาตรา 1465 ระบุว่า สัญญาก่อนสมรส คือ ข้อตกลงที่คู่สมรสทำขึ้น “ก่อน” ที่จะจดทะเบียนสมรส เพื่อจัดการเรื่องทรัพย์สินระหว่างกัน

จดแจ้ง

มาตรา 1466 กำหนดว่า สัญญาก่อนสมรสต้องจดแจ้งข้อตกลงกันไว้ในทะเบียนสมรสพร้อมกับการจดทะเบียนสมรส หรือทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สมรสและพยานอย่างน้อย 2 คน แบบไว้ท้ายทะเบียนสมรส และได้จดไว้ในทะเบียนสมรสพร้อมกับการจดทะเบียนสมรสว่าได้มีสัญญานั้นแนบไว้ มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ

สรุป สัญญาก่อนสมรสเป็นเครื่องมือวางแผนทางการเงินของคู่ชีวิต เพื่อสร้างความชัดเจนและลดปัญหาเรื่องทรัพย์สินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ทนายพยักหน้าเบา ๆ ก่อนตอบอย่างอ่อนโยน “ผมเข้าใจครับ ทุกวันนี้หลายครอบครัวก็เผชิญปัญหาแบบเดียวกัน กฎหมายเขียนขึ้นเพื่อกำหนดกรอบ แต่ชีวิตจริงมันซับซ้อนกว่านั้นเยอะ ถึงเวลาคงต้องปรับให้ยืดหยุ่นขึ้น ให้การแยกทางหรือการจัดการทรัพย์สินไม่กลายเป็นบาดแผลที่ทำร้ายกันซ้ำอีก”

พี่ชมพู่เงยหน้าขึ้น ดวงตาแดงก่ำ พลังามเสียงแผ่ว “ถ้ากฎหมายไม่เปลี่ยน... ครอบครัวอื่น ๆ ก็คงต้องเจ็บปวดเหมือนพี่อีกใช่ไหมคะ”

ศาลาเจียบกริบลงอีกครั้ง คำถามนั้นเหมือนแขวนอยู่กลางอากาศ ไม่มีใครกล้าตอบ แต่ทุกคนต่างก็รู้ว่าคำตอบอยู่ในใจของตนเองแล้ว

ใครคือผู้ปกครองที่แท้จริง

บาสยกมือขึ้นอีกครั้ง หลังจากเจียบฟังอยู่นาน สีหน้าเขาดูจริงจังยิ่งกว่าเดิม “ทนายครับ ของผมเองนี่แหละ แม่ทิ้งผมไปตั้งแต่เล็ก ผมอยู่กับพ่อมาตลอด พ่อเลี้ยงผมคนเดียวจนโต ถ้าวันหนึ่งผมเป็นอะไรไป พ่อจะมีสิทธิได้รับมรดกของผมไหมครับ หรือว่าต้องแบ่งให้แม่ที่ไม่เคยดูแลผมเลยด้วย”

ทนายหันมามองบาสแล้วถามเบา ๆ “ตอนพ่อกับแม่แต่งงานกัน ได้จดทะเบียนสมรสไว้หรือเปล่า ?”

บาสส่ายหน้าทันที “ไม่ได้จดครับ”

นายเจียบไปชั่วคราว สีน่านักใจอย่างเห็นได้ชัด ก่อนอธิบาย “นี่แหละครับคือปัญหาของกฎหมายเรา ปัจจุบันถือเอาเฉพาะ ‘ผู้ปกครองตามกฎหมาย’ เท่านั้น เช่น มารดาซึ่งเป็นผู้ปกครองโดยอัตโนมัติ หรือบิดาที่มีสถานะเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการสมรสกับมารดาในภายหลังจดทะเบียนรับรองบุตร หรือมีคำพิพากษาของศาลให้รับรองบุตรเท่านั้น เพราะฉะนั้น ต่อให้พ่อเลี้ยงดูลูกมาตลอด แต่ถ้าไม่มีสถานะทางกฎหมาย เขาก็ถูกนับว่าเป็นบุคคลภายนอก ไม่มีสิทธิอะไรเลย ในขณะที่บางคนที่ไม่เคยเลี้ยงดู หากมีสถานะทางทะเบียนสมรสกับแม่ กลับมีสิทธิเต็ม ๆ”

บาสกัมหน้าลง มือกำแน่นบนเข่า “งั้นก็แปลว่า ต่อให้พ่อเลี้ยงผมมาตลอด แต่ตามกฎหมาย เขาก็ไม่มีสิทธิอะไรเลยสินะครับ...” เสียงของเขาแผ่วลงจนแทบเป็นกระซิบ

นายสบตาเด็กหนุ่มด้วยแววตาเห็นใจ ก่อนพูดด้วยน้ำเสียงจริงจัง “ใช่ครับ นี่คือความต่างระหว่างความจริงในชีวิตกับตัวบทกฎหมาย หลายครอบครัวเลยต้องเจ็บปวดจากช่องว่างตรงนี้ แต่สิ่งที่ทำได้คือ หากพ่ออยากมีสิทธิในทางกฎหมาย ก็ควรไปจดทะเบียนรับรองบุตรเอาไว้ เพราะถ้าไม่มีขั้นตอนนี้ ถึงเลี้ยงดูกันมาตลอดชีวิต กฎหมายก็ยังถือว่าเป็นบุคคลภายนอกอยู่ดี”

เสียงซุบซิบแผ่ว ๆ ดังขึ้นทั่วศาลา บางคนถอนหายใจยาว บางคนส่ายหน้าอย่างขมขื่น ราวกับต่างก็มีบาดแผลใกล้เคียงกันในครอบครัวของตัวเอง

ผู้ปกครองตามกฎหมายคือใคร

ตาม ป.พ.พ. บรสม 5 ลักษณะ 2 หมวด 2 สรุปได้ว่า ผู้ที่จะถือว่าเป็น “ผู้ปกครองตามกฎหมาย” ของเด็กได้ ต้องเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ชัดเจน โดย**มารดา**จะได้สิทธิโดยอัตโนมัติเมื่อเด็กเกิด ส่วน**บิดา** ได้สิทธิเมื่อจดทะเบียนสมรสกับมารดา หรือจดทะเบียนรับรองบุตร หรือศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย สำหรับ**ผู้ปกครองอื่น** หรือบุคคลอื่นที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งให้มีอำนาจปกครองแทน (เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติ เป็นต้น)

สิ่งสำคัญคือ หากไม่มีการจดทะเบียนหรือคำพิพากษาของศาล บิดาที่เลี้ยงดูบุตรตามความเป็นจริงจะไม่ถือเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองตามกฎหมาย

บาสเหมือนนี่อะไรขึ้นมาได้ เขาเงยหน้าพูดด้วยน้ำเสียงจริงจัง “อ้าว...จริง ๆ แค่ตรวจ DNA ก็รู้แล้วว่าใครเป็นพ่อเป็นลูกกัน น่าจะเป็นหลักฐานได้นะครับนาย ถ้าไม่มีทะเบียนสมรสหรือไม่ได้จดทะเบียนบุตร พ่อก็ยังไม่มียุติธรรม ?”

นายถอนหายใจเบา ๆ ก่อนอธิบาย “ใช่ครับ ปัจจุบันกฎหมายไทยยังถือว่า เด็กเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของแม่เสมอ แต่สำหรับพ่อจะนับว่าเป็นบิดาตามกฎหมายก็ต่อเมื่อมีการจดทะเบียนสมรสกับแม่ จดทะเบียนรับรองบุตร หรือมีคำพิพากษาศาลเท่านั้น ถึงแม้ผลตรวจ DNA จะยืนยันชัดเจนว่ามีสายเลือดสัมพันธ์กัน แต่ถ้าไม่ได้ผ่านกระบวนการเหล่านี้ พ่อก็ไม่มีสิทธิในทางกฎหมาย”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนพูดต่อ “ปัญหาคือสิ่งนี้ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมอย่างมาก หลายครอบครัวที่พ่อเลี้ยงดูลูกมาตลอด กลับไม่มีสิทธิอะไรเลยแม้แต่จะเรียกค่าสินไหมหากลูกเสียชีวิต ในทางกลับกัน ลูกที่เป็น ‘บุตรนอกกฎหมาย’ ก็ไม่อาจเรียกร้องสิทธิได้ หากพ่อที่เลี้ยงดูมาตลอดถูกทำร้ายจนเสียชีวิต และยังมีเรื่องอายุความในการจัดการมรดกที่ทำให้บางคนเพิ่งรู้ความจริงช้าเกินไปจนหมดสิทธิในมรดก ทั้งหมดนี้สะท้อนว่ากฎหมายยังตามไม่ทันความเป็นจริงและเทคโนโลยีที่เรามีแล้ว”

เขากล่าวต่อว่า “จริง ๆ ตอนนี้ผลตรวจ DNA ก็ใช้เป็นหลักฐานได้แล้วครับ แต่ต้องผ่านกระบวนการศาล ไม่ใช่เพียงแค่ไปจดทะเบียนที่สำนักงานทะเบียน ความเห็นที่หลายคนเสนอจึงอยู่ที่ว่าควรเปิดทางให้ทำได้ง่ายขึ้น โดยให้สำนักงานทะเบียน

รับรองผลตรวจ DNA ได้โดยตรง เพื่อลดภาระของครอบครัวและศาล อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ก็มีข้อถกเถียงกันอยู่ เพราะถ้าบุตรเสียชีวิตไปแล้ว แต่บิดาซึ่งไม่เคยรับรองตามกฎหมายมาก่อนเพิ่งมายื่นตรวจ DNA เพื่อจะเอามรดก อาจถูกมองว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่เพื่อปกป้องสิทธิของบุตร ดังนั้น กฎหมายใหม่จึงต้องวางหลักให้รอบคอบ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต”

พี่ชมพู่ที่นั่งฟังมาตลอดเหมือนคิดอะไรต่อขึ้นมาก เธอหันไปถามด้วยน้ำเสียงจริงจัง “แล้วถ้าเป็นกรณีหลังหย่าล่ะคะนาย... พี่เคยได้ยินมาว่า ศาลจะให้อำนาจปกครองแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่บางทีคนที่ได้สิทธิอาจไม่ใช่คนที่เลี้ยงเด็กจริง ๆ เราไม่มีระบบให้พ่อแม่เลี้ยงดูร่วมกันเหมือนบางประเทศเลยหรือคะ แล้วถ้าฝ่ายที่ได้สิทธิสุดท้ายดูแลเด็กต่อไม่ไหว จะทำอย่างไร ?”

นายพยักหน้ารับ ก่อนอธิบาย “ถูกต้องครับ ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ศาลมอบอำนาจปกครองแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ศาลก็จะพิจารณาว่า ใครดูแลเหมาะสมกว่า เช่น ถ้าเด็กยังเล็กก็มักให้แม่เป็นผู้ปกครองหลัก แต่กฎหมายของเราไม่ได้เปิดช่องให้พ่อแม่เลี้ยงดูร่วมกันเหมือนที่บางประเทศทำได้”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนเสริม “หลายคนเลยเสนอว่าควรปรับปรุงเรื่องนี้ ให้ศาลมองจากสภาพความจริงของครอบครัว ไม่ใช่แค่ตัวบทกฎหมายอย่างเดียว บางบ้านพ่อแม่แยกกัน แต่ยังพร้อมช่วยกันเลี้ยงลูก ก็น่าจะเปิดโอกาสให้ใช้อำนาจปกครองร่วมกันได้ หรืออย่างน้อย การตัดสินใจเรื่องสำคัญของเด็ก เช่น

การศึกษา การรักษาพยาบาล ควรเป็นเรื่องที่พ่อแม่ทั้งสองฝ่าย ต้องร่วมกันกำหนด เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กจริง ๆ”²¹

พี่ชมพู่พยักหน้าช้า ๆ สีหน้าเหมือนกำลังคิดตาม “ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ก็คงดีนะคะ เด็กจะได้ไม่รู้สึกว่าจะต้องสูญเสียพ่อ หรือแม่ไปข้างหนึ่ง แต่ยังคงมีทั้งสองคนอยู่ในชีวิตของเขา”

บรรยากาศในศาลาเต็มไปด้วยความเงียบ ทุกคนต่างเหมือน ย้อนกลับไปคิดถึงครอบครัวของตัวเองว่า ในที่สุดแล้ว...ใครกันที่ได้ ประโยชน์สูงสุดจากกฎหมายเรื่องนี้ เด็ก หรือว่าผู้ใหญ่

เมื่อกฎหมายไม่กันสังคมที่เปลี่ยนไป

บาสยกมือขึ้นอีกครั้งด้วยความสงสัย “นายครับ อีกเรื่องหนึ่ง ผมติดตามข่าวเรื่องสมรสเท่าเทียม²² มาตลอดนะครับ ดีใจที่คู่รัก เพศเดียวกันเขามีสิทธิแต่งงานได้เหมือนคนทั่วไป แต่ผมสงสัย

---

²¹ ป.พ.พ. มาตรา 1520 บัญญัติว่า “ในกรณีหย่าโดยความยินยอม ให้คู่สมรส ทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ถ้ามิได้ ตกลงกันหรือตกลงกันไม่ได้ ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด

“ในกรณีหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ให้ศาลซึ่งพิจารณาคดีฟ้องหย่านั้นชี้ขาด ด้วยว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ในการพิจารณาชี้ขาดถ้าศาล เห็นว่ามีเหตุที่จะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสนั้นได้ตามมาตรา 1582 ศาลจะ ถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสและสั่งให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นสำคัญ”

อยู่ว่า...ในกฎหมายยังเขียนเรื่อง 'ของหมั้น' ไว้แบบเดิมใช่ไหมครับ
ว่า จะต้องมี 'ผู้หมั้น' เป็นฝ่ายให้ทรัพย์สิน และอีกฝ่ายเป็น 'ผู้รับหมั้น'
แล้วถ้าเป็นคู่ชาย-ชาย หรือหญิง-หญิง แบบนี้เขาจะหมั้นกัน
อย่างไร กฎหมายจะตีความว่าอย่างไรครับ”

ทนายพยักหน้ารับ ก่อนพูดด้วยน้ำเสียงเรียบแต่ชัด “เป็น
คำถามที่น่าสนใจมากครับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงนี้ที่หลายคน
อาจยังไม่รู้ว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียมเพิ่งมีผลบังคับใช้ในช่วง
ต้นปี 2568 ที่ผ่านมา กฎหมายฉบับนี้เปลี่ยนหลักการเดิมไป
อย่างสิ้นเชิงเลย จากเดิมที่จำกัดการหมั้นไว้เฉพาะระหว่างชาย
กับหญิง ตอนนี้เปิดกว้างแล้วครับให้บุคคลสองคน ไม่ว่าจะเพศใด
ก็สามารถหมั้นกันได้”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนอธิบายต่อ “ตัวกฎหมายใหม่ก็เลย
ใช้คำกลาง ๆ ว่า *ผู้หมั้น* หมายถึงฝ่ายที่ให้ของหมั้น และ *ผู้รับหมั้น*
หมายถึงฝ่ายที่รับของหมั้น เมื่อมีการส่งมอบของหมั้นกันแล้ว
การหมั้นก็ถือว่าสมบูรณ์ตามกฎหมายทันที นี่ถือเป็นการ
เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เพราะกฎหมายฉบับเก่าเขียนโดยยึดภาพ
ของชายเป็นผู้ให้ และหญิงเป็นผู้รับ แต่ตอนนี้เราได้ก้าวข้ามกรอบ
แบบนั้นไปแล้วครับ”²³

---

²² พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24)
พ.ศ. 2567 หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียม

²³ ป.พ.พ. มาตรา 1437 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การหมั้นจะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายผู้หมั้น

เขาพูดต่อว่า “ส่วนประเด็นที่น่าคิดต่อไปก็คือ ในเมื่อกฎหมายเปิดกว้างให้คนทุกเพศสามารถหมั้นกันได้แล้ว ถ้าคู่รักเพศเดียวกัน แลกของหมั้นกันทั้งสองฝ่าย แล้วต่อมามีฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา ศาลจะพิจารณาอย่างไรว่าใครคือผู้หมั้น ใครคือผู้รับหมั้น เพราะตัวบทไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน คงต้องดูเจตนาของทั้งสองฝ่ายเป็นกรณี ๆ ไป ซึ่งตรงนี้แหละครับ ที่จะกลายเป็นโจทย์ทางกฎหมายใหม่ในยุคแห่งความเสมอภาค ว่าศาลไทยจะวางแนวทางไว้อย่างไรต่อไป”

เมื่อได้ยินคำตอบนี้ หลายคนถึงกับอึ้งไปชั่วครู่ เพราะไม่เคยคิดมาก่อนว่าเรื่อง “ของหมั้น” จะกลายเป็นประเด็นตามมาหลังสมรสเท่าเทียม เสียงซุบซิบดั่งขึ้นประปราย บางคนหันไปกระซิบกันเบา ๆ “เออ จริงด้วยนะ ไม่เคยคิดเลยว่าจะมีปัญหาแบบนี้” บาสเองก็มองตามด้วยสีหน้าครุ่นคิด เขาเหมือนเพิ่งตระหนักว่า แม้กฎหมายจะเปลี่ยน แต่รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ อาจยังไม่ทันตามชีวิตจริง

นายทอดสายตามองผู้คนในศาลา ก่อนสรุปด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “นี่แหละครับที่ทำให้หลายฝ่ายเสนอว่า การปฏิรูปกฎหมายครอบครัวไม่ควรหยุดแค่การแก้หลักการใหญ่ เช่น การเปิดให้สมรสเท่าเทียม แต่ต้องลงลึกไปถึงถ้อยคำและนิยามใน

ได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่ผู้รับหมั้นเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับผู้รับหมั้นนั้น”

รายละเอียดด้วย เพื่อให้รองรับทุกรูปแบบความสัมพันธ์จริง ๆ ไม่อย่างนั้นคู่รักเพศเดียวกันที่ควรจะได้ความเท่าเทียม กลับอาจถูกกฎหมายสร้างความไม่แน่นอนซ้ำอีก”

นายทอดสายตามองไปรอบศาลา ก่อนพูดต่อ “ที่จริงแล้ว ปัญหาของกฎหมายครอบครัวในบ้านเรา ไม่ได้มีแค่เรื่องความทันสมัยหรือการปรับให้เท่าทันสังคมนะครับ ยังมีอีกมิติที่สำคัญมาก คือความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนอธิบาย “สำหรับพี่น้องมุสลิมในพื้นที่เหล่านั้น กฎหมายไทยกำหนดให้ใช้กฎหมายอิสลามในเรื่องครอบครัวและมรดกแทนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เจตนาของกฎหมายฉบับนั้นก็เพื่อเคารพต่ออัตลักษณ์และความเชื่อของพี่น้องมุสลิม แต่ในทางปฏิบัติกลับก่อให้เกิดความท้าทายหลายอย่าง เช่น การตีความที่มักให้ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง หรือการแบ่งมรดกที่ไม่เป็นธรรมต่อทายาทสตรี”

เสียงฮือฮาเล็กน้อยดังขึ้นในศาลา บางคนหันไปคุยกันเงิบ ๆ เมื่อได้ยินสิ่งที่ทนายเล่า เขาจึงพูดเสริมว่า “ยิ่งไปกว่านั้น กฎหมายนี้ใช้บังคับเฉพาะในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เกิดคำถามสำคัญสองด้าน บางคนก็มองว่า มันเป็นความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ เพราะพี่น้องมุสลิมที่อยู่นอกสี่จังหวัดกลับไม่ได้รับสิทธิใช้กฎหมายเดียวกัน ขณะที่อีกด้านหนึ่ง หลายเสียงก็วิจารณ์ว่า ตัวกฎหมายเองยังไม่เท่าเทียมในแง่สิทธิของผู้หญิงอยู่ดี คำถามก็คือ

สมรสเท่าเทียม

กฎหมายสมรสเท่าเทียม ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2567 และมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 120 วัน นับแต่วันประกาศฯ โดยสาระสำคัญคือ

มีการเปลี่ยนถ้อยคำ

แก้ไขคำว่า “สามี-ภรรยา” เป็น “**คู่สมรส**” และ “ชาย-หญิง” เป็น “**บุคคล**”

รับรองสิทธิสมรส

บุคคลสองคน ไม่ว่าจะเพศใด สามารถจดทะเบียนสมรสกันได้อย่างเสมอภาค

สิทธิเท่าเทียม

คู่สมรสทุกคู่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเท่ากันทุกประการ เช่น การจัดการสินสมรส การรับมรดก การรับบุตรบุญธรรม และอำนาจปกครองบุตร

ข้อสังเกต แม้กฎหมายหลักจะแก้ไขแล้ว แต่บทบัญญัติย่อยบางเรื่อง เช่น การหมั้น หรือถ้อยคำที่ยังใช้คำว่า “ชาย-หญิง” อาจต้องรอการปรับแก้ต่อไปเพื่อความสอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์

เราควร ‘ขยาย’ ขอบเขตกฎหมายนี้ให้ครอบคลุม หรือกลับกัน...
ควร ‘ทบทวน’ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำภายในตัวบทเอง นี่คือโจทย์
ยากที่สังคมไทยยังต้องหาคำตอบร่วมกัน”

ศาลาเจียบลงอีกครั้ง บรรยากาศเต็มไปด้วยความครุ่นคิด
ราวกับทุกคนต่างก็รู้ดีว่า คำตอบสำหรับปัญหานี้ไม่ง่ายเลย

บทสรุป

เรื่องราวของ “พี่ซมฟู” ที่ดูแลแม่เพียงลำพังแต่กลับต้อง
แบ่งมรดกเท่า ๆ กันกับพี่น้องที่ไม่เคยกลับมา เรื่องของ “บาส”
เด็กหนุ่มที่สงสัยว่าพ่อผู้เลี้ยงดูเขามาตลอดจะไม่มีสิทธิใด ๆ เพียง
เพราะไม่ได้จดทะเบียนสมรส หรือแม้แต่คำถามถึงคู่รักเพศเดียวกัน
ที่เพิ่งได้สิทธิสมรส แต่ยังคงติดอยู่กับถ้อยคำเก่าในกฎหมายว่าด้วย
“ของหมั้น” ล้วนสะท้อนภาพเดียวกัน คือความทุกข์ที่เกิดจาก
กฎหมายครอบครัวยังยึดติดกับสถานะทางทะเบียนมากกว่า
ความเป็นจริงของความสัมพันธ์และการดูแลกันในชีวิตจริง

ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเสียง
สะท้อนที่ปรากฏชัดแล้วซ้ำเล่าจากครอบครัวไทยหลากหลาย
รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวดั้งเดิม ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว
ครอบครัวข้ามเพศ หรือครอบครัวมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ที่
ต้องอยู่กับกฎหมายพิเศษ เสียงเหล่านี้ต่างชี้ไปในทิศทางเดียวกัน
ว่าถึงเวลาแล้วที่กฎหมายครอบครัวไทยจะต้องเปลี่ยน

จากเวทีความคิดเห็นของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูก
หยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

1. ให้คุณค่ากับการดูแล โดยเปิดช่องให้ผู้ที่ถูกประเลียงดู
กันจริง ไม่ว่าจะเป็นลูกที่ดูแลพ่อแม่ หรือพ่อที่เลี้ยงลูกโดยลำพัง
ได้รับสิทธิในมรดกอย่างเป็นทางการ

2. ทันต่อเทคโนโลยี โดยยอมรับผลตรวจ DNA หรือ
หลักฐานทางวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ในการรับรองบุตร และรองรับ
พินัยกรรมดิจิทัล เพื่อลดขั้นตอนศาลที่ซับซ้อน

3. เคารพความหลากหลาย โดยแก้ถ้อยคำและนิยามที่ยัง
ผูกติดกับความสัมพันธ์แบบชาย-หญิง ปรับให้รองรับครอบครัว
เพศเดียวกัน รวมถึงหาจุดสมดุลระหว่างกฎหมายแห่งชาติและ
จารีตท้องถิ่น เพื่อไม่ให้เกิดสภาพ “สองมาตรฐาน” ในสังคม

4. ทำให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้ โดยลดการใช้ถ้อยคำทาง
กฎหมายที่ซับซ้อน และจัดทำคู่มือหรือแบบฟอร์มที่ประชาชน
ทั่วไปอ่านเข้าใจได้จริง เพื่อไม่ให้ประชาชนรู้สึกว่าการกฎหมายเป็น
กำแพงที่ขวางกั้นระหว่างพวกเขากับสิทธิของตนเอง

5. สร้างกลไกการไกล่เกลี่ย โดยเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้
ครอบครัวสามารถหาทางออกร่วมกันก่อน ไม่ต้องปล่อยให้ความ
ขัดแย้งบานปลายไปสู่การฟ้องร้องที่กินเวลานานและสร้างบาดแผล
ทางความสัมพันธ์

ทั้งหมดนี้ไม่ใช่แค่การแก้ไขถ้อยคำทางกฎหมาย แต่คือการ
เปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากกฎหมายที่ใช้ทะเบียนสมรสและสายเลือด

เป็นตัวตัดสินทุกอย่าง ไปสู่กฎหมายที่เห็นคุณค่าของความผูกพัน การดูแลและความเป็นจริงของชีวิตเพื่อให้กฎหมายกลับมาทำหน้าที่ปกป้องสายใยครอบครัว ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด

ภาค 3

ป.พ.พ.
กับโลกดิจิทัล

บทที่ 7

กฎหมายไม่ทัน
การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล

ในคืนนั้น ศาลาอเนกประสงค์ยังคงเต็มไปด้วยเสียงพูดคุย ผู้คนผลัดกันลุกขึ้นเล่าเรื่องที่กระทบกับชีวิตจริงของตนเอง ประเด็นต่าง ๆ ไหลเรียงมาตั้งแต่ไรเดอร์หนุ่มอย่าง “บาส” ที่ถูกควบคุมด้วยแอปพลิเคชันหรือ AI แทนเจ้านาย (บทที่ 2) “ต้น” ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพที่ต้องวิ่งหาหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเพื่อลงประกาศจดทะเบียนบริษัท ทั้งที่สื่อแบบนั้นแทบไม่เหลืออยู่แล้ว (บทที่ 3) “ลุงวิทยา” ครูเก่าที่สะดุดกับถ้อยคำกฎหมายอย่าง “โมฆะ-โมฆียะ” จนรู้สึกเหมือนถูกกีดกันออกจากสิทธิของตน (บทที่ 4) ไปจนถึง “พีแดง” ที่ต้องรอคอยคดีและการเคลมประกันอย่างไม่รู้จบ (บทที่ 5)

กระทั่งถึงเรื่องของ “พีชมพู” ที่อยากทำพินัยกรรมให้ลูกหลาน แต่กฎหมายยังไม่เปิดช่องสำหรับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (บทที่ 6) ทุกเรื่องสะท้อนภาพเดียวกันว่า กฎหมายไทยที่ออกแบบมาเมื่อร้อยปีก่อน กำลังตามไม่ทันโลกที่เปลี่ยนเร็วเกินคาด

คำคืนนี้เอง บทสนทนาเริ่มเบนเข้าสู่ปัญหาชุดใหม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันบนหน้าจอโทรศัพท์ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายออนไลน์ ที่กฎหมายยังไม่รู้จัก การใช้สินทรัพย์ดิจิทัลที่ไร้สถานะชัดเจน หรือการพูดถึงสัญญาอัจฉริยะและปัญญาประดิษฐ์ที่อาจกำลังเปลี่ยนโฉมหน้ากฎหมายในวันข้างหน้า คำถามใหญ่คือ เราจะปล่อยให้กฎหมายร้อยปีเป็น “สมอถ่วง” โลกดิจิทัลต่อไป หรือจะกล้าปรับให้มันก้าวไปพร้อมกับชีวิตจริงของผู้คน

การซื้อขายออนไลน์ที่ไร้กติกาชัดเจน

ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ “พลอย” หญิงสาววัย ยี่สิบปลาย ๆ ที่ขายเสื้อผ้าผ่านไลฟ์สดบนมือถือก็ลุกขึ้นเล่า ประสบการณ์ของตัวเองด้วยน้ำเสียงแฝงความเหนื่อยใจ

“ลูกค้าหักมาสั่งเสื้อ บางคนก็พิมพ์ ‘เอฟ’ หรือ ‘CF’²⁴ กัน เต็มไปหมด แต่พอถึงตอนส่งของ กลับบอกไม่เคยกดสั่งจริง หรือ บางรายก็ปฏิเสธไม่รับของ ทั้งที่เราก็ตัดสินใจส่งไปแล้ว สุดท้ายใครกันแน่ที่ต้องรับผิดชอบ กฎหมายช่วยอะไรเราได้บ้างไหมคะ ?”

---

²⁴ คำว่า ‘เอฟ’ ‘F’ หรือ ‘CF’ มาจากคำว่า Confirm หมายถึงการยืนยันสั่งซื้อสินค้า ซึ่งนิยมใช้ในไลฟ์สดขายของออนไลน์ เช่น พิมพ์ “CF เสื้อขาว 1 ตัว” เพื่อแสดงเจตนาซื้อสินค้าอย่างไม่เป็นทางการ

เธอหยุดไปครู่หนึ่งก่อนเล่าต่อ “บางทีก็มีเคสที่ลูกค้าพิมพ์ ‘CF’ จองไว้ แต่พอเราแพ็กของเสร็จ กลับมาทักใหม่ว่า ‘ขอยกเลิก CF นะคะ’ แบบนี้เราก็เสียเวลา เสียโอกาสขายของให้คนอื่น แถมยังไม่รู้ด้วยว่ากฎหมายจะถือว่าเขาตกลงซื้อไปแล้วหรือยัง”

นายที่นั่งอยู่หัวแถวขยับตัว พยักหน้าอย่างเข้าใจ “นี่คือปัญหาใหญ่ของการซื้อขายออนไลน์ครับ กฎหมายแพ่งของเราแยกยึดหลักแบบดั้งเดิมที่ว่าต้องมี ‘คำเสนอ’ กับ ‘คำสนอง’ ชัดเจน แต่การพิมพ์ ‘CF’ ในไลฟ์สด กฎหมายยังไม่เคยตีความแน่ว่าจะนับเป็น ‘คำสนอง’ ที่มีผลผูกพันหรือไม่ กรณีที่ลูกค้ายกเลิกที่หลัง จึงกลายเป็นช่องว่างทางกฎหมายจริง ๆ”

พลอยถอนหายใจเบา ๆ ก่อนพูดต่อ “แล้วถ้าส่งของไปแต่ระหว่างทางเสียหาย ผู้ซื้อกลับบอกว่าไม่เอา ของเสียแบบนี้ก็กลายเป็นความรับผิดชอบของผู้ซื้อทันที ทั้งที่เขายังไม่เคยเห็นของจริงด้วยซ้ำ แถมบางครั้งก็จ่ายแบบเก็บเงินปลายทางอีก แบบนี้มันยังทำให้คนซื้อเสียเปรียบเต็ม ๆ”

นายยกไม้ชี้อธิบาย “ถ้าเทียบกับต่างประเทศ เขามีกฎชัดเจนกว่านี้เยอะครับ อย่างในสหภาพยุโรป มี ‘ข้อบังคับว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค’ (Consumer Rights Directive) ที่กำหนดเลยว่า ผู้บริโภคมีสิทธิถอนการซื้อหรือยกเลิกสัญญาภายใน 14 วัน โดยไม่ต้องให้เหตุผล เรียกว่ามีช่วงเวลาคิดใหม่ได้ แม้จะกดสั่งซื้อไปแล้วก็ยังคืนได้ ส่วนสหรัฐฯ เองก็มีข้อบังคับจากคณะกรรมการการค้า (FTC) ที่บังคับให้ผู้ขายออนไลน์ต้องเปิดเผยเงื่อนไข

การคืนหรือยกเลิกอย่างชัดเจน หากไม่ทำถือว่าผิดกฎหมาย”

เขาหยุดเล็กน้อยก่อนหันกลับมา “ของไทย แม้ ป.พ.พ. จะไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้เลย แต่กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคได้กำหนดสิทธิไว้ว่า ผู้ซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาภายใน 7 วัน นับแต่ได้รับสินค้า โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม เพียงแต่ในทางปฏิบัติ คนส่วนใหญ่ไม่รู้สิทธิของตัวเอง และยังไม่ชัดเจนว่า การพิมพ์ ‘CF’ ในไลฟ์สดศาลจะมองว่าเป็นคำสนองที่ผูกพันจริง หรือเป็นเพียงการแสดง ความสนใจเท่านั้น”

CF
CC

“CF” แล้ว “CC” ได้ไหม

CF
CC

การกด “CF” (Confirm) สินค้าในไลฟ์สดอย่างรวดเร็ว แล้วเปลี่ยนใจ
อยาก “CC” (Cancel) ภายหลัง ทำได้หรือไม่

สหภาพยุโรป (EU)

สามารถคืนของได้ใน 14 วัน โดยมีกฎหมาย Cooling-off period ที่ให้สิทธิผู้บริโภคก่อนการซื้อภายใน 14 วัน ผู้ซื้อสามารถยกเลิกสัญญาหรือคืนสินค้าได้โดยไม่ต้องให้เหตุผลใดๆ เพื่อป้องกันการตัดสินใจที่เร่งรีบ ให้ความคุ้มครองได้โดยตรง (EU Consumer Rights Directive 2011/83/EU)

สหรัฐอเมริกา

คณะกรรมการการค้า (FTC) กำหนดให้ร้านค้าต้องเปิดเผยข้อขัดเจนกล่าวคือ ผู้ขายต้องบอกเงื่อนไขการคืน-ยกเลิกอย่างโปร่งใส หากไม่ทำถือว่าผิดกฎหมาย (The FTC’s Mail, Internet, or Telephone Order Merchandise Rule)

CF
CC

ไทย

ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (มาตรา 33) ระบุให้
ผู้ซื้อสามารถยกเลิกสัญญาได้ภายใน 7 วัน หลังได้รับสินค้า
เพียงแจ้งผู้ขาย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ สถานะ “CF” ศาล
ยังไม่เคยวินิจฉัยชัดเจนว่า “CF” ถือเป็นการทำสัญญาที่ผูกพัน
ทันที หรือแค่การแสดงความสนใจและคนส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่า
ตนเองมีสิทธิยกเลิกใน 7 วัน

การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่ยังคลุมเครือ

พลอยเล่าต่อด้วยน้ำเสียงจริงจังขึ้น “นอกจากเรื่องลูกค้า ยกเลิกเอฟแล้วนะคะ อีกปัญหาคือเวลาขายของออนไลน์ เราต้องเก็บชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรลูกค้าไว้ส่งของ แต่บางครั้งบริษัทขนส่ง หรือแพลตฟอร์มกลับเอาข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ทำการตลาดต่อ โทรมาขายบัตรเครดิตบ้าง ส่งข้อความโปรโมชันบ้าง ทั้งที่เราไม่เคยยินยอมให้ใช้แบบนั้นเลย แบบนี้มันเข้าข่ายละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลไหมคะ ?”

ทันทีที่เธอพูดจบ เสียงฮือฮาดังขึ้นรอบศาลา บางคนอุทานเสียงดัง “อ้าว ! เขาเอาข้อมูลเราไปใช้ต่อด้วยเหรอ ?” อีกคนถามต่อด้วยน้ำเสียงกังวล “แล้วแบบนี้มันไม่อันตรายเหรอ ข้อมูลเราไปอยู่ในมือใครก็ไม่รู้ !”

หลายคนพยักหน้าแรง ๆ บางคนถึงกับก้มดูโทรศัพท์ที่ในมือ เหมือนจะนึกถึงข้อความขายของที่เคยได้รับโดยไม่รู้ที่มา

นายชัยบตั๋วขึ้นพูดด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “ปัญหานี้สำคัญมากครับ บ้านเราเพิ่งมี พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) ที่เริ่มบังคับใช้ไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่เคยเขียนถึงเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลเลย เวลาเกิดการละเมิด เราจึงไม่รู้ว่าจะเรียกค่าสินไหมได้ตามหลักใด”

เขาเสริมต่อ “ในสหภาพยุโรปมีกฎหมาย **GDPR** ที่เข้มงวดมาก ใครเอาข้อมูลลูกค้าไปใช้โดยไม่ได้ยินยอมอาจถูกปรับเป็นพันล้านบาท แต่ของไทย แม้จะมีกฎหมาย PDPA แล้ว การบังคับใช้จริงก็ยังไม่แข็งแรง บทลงโทษยังไม่เข้ม แนวทางเยียวยาก็ไม่ชัดเจน สุดท้ายประชาชนก็ยังไม่รู้ว่าจะปกป้องสิทธิของตัวเองได้จริงหรือเปล่า”

พลอยถอนหายใจเบา ๆ “นั่นแปลว่า ถึงเราจะรู้ว่าข้อมูลลูกค้าถูกเอาไปใช้ต่อ เราก็แทบไม่มีทางทำอะไรได้เลยใช่ไหมคะ ?”

นายสบตาเธอแล้วพยักหน้า “ก็ยังเป็นอย่างนั้นครับ เพราะ ป.พ.พ. ของเรายังไม่เห็นข้อมูลเป็น ‘ทรัพย์สิน’ ที่ต้องคุ้มครองอย่างจริงจังเหมือนต่างประเทศ”

PDPA

VS

GDPR

ประเทศไทยใช้ **PDPA** (พ.ร.บ. คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562) ในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น สิทธิขอลบ-แก้ไข-เพิกถอนความยินยอม แต่ในทางปฏิบัตินั้น การบังคับใช้ยังมีปัญหา บทลงโทษไม่เข้มเยียวยาผู้เสียหายไม่ชัด

ส่วนสหภาพยุโรปใช้ **GDPR** (General Data Protection Regulation, 2016) ซึ่งกฎหมายเข้มงวดอย่างยิ่ง โดยเจ้าของข้อมูลมี “สิทธิที่จะถูกลืม” (Right to be forgotten) คือ สามารถขอลบข้อมูลส่วนตัวออกจากระบบของผู้ให้บริการได้อย่างถาวร และ “สิทธิในการโอนย้ายข้อมูล” (Data Portability) โดยขอให้ผู้ให้บริการส่งข้อมูลของเราไปยังผู้ให้บริการรายอื่นได้

ทั้งนี้ มีบทลงโทษสูงถึงปรับได้ถึง 20 ล้านยูโร หรือ 4% ของรายได้ ซึ่งทำให้บริษัททั่วโลกต้องปรับมาตรฐานจริงจัง

ลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ที่ศาลยังลังเล

พลอยเงยหน้าขึ้นเล่าอีกประสบการณ์หนึ่ง “หนูเคยทำสัญญาเช่าพื้นที่ร้านผ่านแอปฯ เขาให้เซ็นในมือถือ เป็นลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ ตอนนั้นก็เซ็นไป แต่พอคิดทีหลังเริ่มไม่แน่ใจ ถ้าเกิดมีปัญหาขึ้นมา ศาลจะยอมรับไหมคะว่ามันเป็นสัญญาจริง”

เสียงคนในศาลาตั้งตามมาทันที “เออ จริงของน้องนะ... ถ้าเป็นแค่ขีด ๆ ในมือถือจะนับได้จริงหรือ”

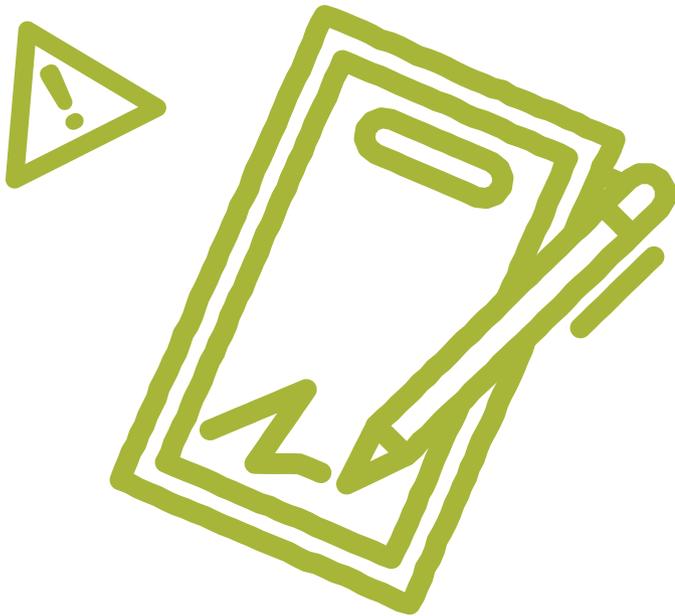
นายพยักหน้าอธิบาย “กฎหมายไทยเองก็มีการรับรองครบตั้งแต่ พ.ร.บ. รุกระกรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 9 กำหนดว่า ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ ‘น่าเชื่อถือ’ ย่อมมีผลตามกฎหมายเหมือนการเซ็นจริง เพียงแต่คำว่า ‘น่าเชื่อถือ’ ยังเป็นเรื่องที่ศาลต้องพิจารณา เช่น ต้องมีหลักฐานประกอบว่าเป็นเจ้าตัวเซ็นจริง ไม่ใช่ใครหยิบมือถือมาเซ็นแทน จึงมักต้องใช้ OTP หรือระบบยืนยันตัวตนมาพิสูจน์เพิ่ม”

เขาหยุดเล็กน้อยก่อนพูดต่อ “ต่างประเทศหลายแห่งไปไกลแล้วครับ สหรัฐอเมริกามีกฎหมาย ESIGN Act ที่รับรองลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์มาตั้งแต่ปี 2000 ศาลก็ยอมรับชัดเจนว่า สัญญาออนไลน์ใช้ได้จริง ยุโรปเองก็มีกฎ eIDAS Regulation ที่แบ่งระดับลายเซ็นตั้งแต่แบบง่ายไปจนถึงแบบที่รัฐรับรองว่าเทียบเท่าลายเซ็นจริง ส่วนสิงคโปร์ก็ใช้กฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่ปลายยุค 90 ทำให้ผู้ประกอบการมั่นใจเต็มร้อยว่าลายเซ็นดิจิทัลมีผลแน่นอน”

นายหันกลับมามองพลอย “แต่ไทยเรายังอยู่ตรงกลาง
ใช้ได้ตามหลักการ แต่เวลาเข้าสู่ศาลยังต้องลุ้นว่าจะถูกตีความ
อย่างไร นี่จึงเป็นอีกประเด็นที่ต้องหาคำตอบใหม่ให้ชัดเจนครับ”

พลอยพยักหน้าเบา ๆ “แสดงว่ามั่นใจก็ใช้ได้ แต่ยังไม่มั่นใจ
เต็มร้อยสินะคะ”

นายยิ้มก่อนตอบว่า “ใช่ครับ กฎหมายไทยรับรองแล้ว
แต่เวลาขึ้นศาลก็ยังต้องลุ้นว่าศาลจะตีความอย่างไร สุดท้ายคำตอบ
ก็อยู่ที่การพัฒนากฎหมายและแนวทางปฏิบัติในอนาคต”

ลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ (e-Signature)

สหรัฐอเมริกา

ESIGN Act (2000) รับรอง e-Signature มีผลทางกฎหมายเท่าลายเซ็นจริง (เว้นบางกรณี เช่น ภาษีกรรม) ตายอมรับกว้างขวาง แพลตฟอร์ม DocuSign ใช้เป็นมาตรฐาน

สหภาพยุโรป

eIDAS Regulation (2016) มีการรับรองแบ่ง 3 ระดับ ได้แก่ 1. Simple หรือ พิมพ์ชื่อ/วาดลายเซ็น 2. Advanced หรือ มีการยืนยันตัวตน (OTP ฯลฯ) 3. Qualified หรือ การยอมรับผ่านผู้ให้บริการที่รัฐรับรองซึ่งจะเทียบเท่าลายเซ็นจริงแน่นอน

สิงคโปร์

ETA (1998) รับรอง e-Signature เต็มรูปแบบ หากมีกระบวนการยืนยันตัวตนที่น่าเชื่อถือ

ไทย

พ.ร.บ. ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ในมาตรา 9 ระบุให้ e-Signature ที่ “น่าเชื่อถือ” มีผลทางกฎหมาย โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- ก. ยืนยันตัวบุคคลได้ เช่น มีระบบ OTP, PIN, หรือ KYC (ยืนยันบัตรประชาชนหรือข้อมูลอื่น) เป็นต้น
- ข. ควบคุมโดยผู้ลงนาม คนอื่นไม่สามารถเข้ามาใช้แทนได้ง่าย (ต้องผ่านอุปกรณ์/รหัสที่เจ้าของถืออยู่จริง)
- ค. ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าข้อมูลหลังลงลายเซ็นถูกแก้ไข จะมีหลักฐานให้เห็น (integrity)
- ง. มีระบบบันทึกหรือ log ที่แสดงเวลาที่เซ็น IP address หรือหลักฐานดิจิทัลอื่น ๆ เพื่อใช้ในศาล

ทั้งนี้ การะการพิสูจน์ยังเป็นเรื่องท้าทายในทางปฏิบัติ

สินทรัพย์ดิจิทัลที่กฎหมายไม่รู้จัก

หลังจากฟังพลอยเล่าจบ “ต้น” นักธุรกิจหนุ่มก็ยกมือขึ้นบ่น น้ำเสียงจริงจัง “ของแบบนี้ไม่ได้เกี่ยวกับ CF หรือ PDPA แล้วจะครบทนาย แต่เจออีกเรื่องตรง ๆ เลยคือ คริปโทกับ NFT”

ทันใดนั้น ชาวบ้านคนหนึ่งยกมือถามเสียงดัง “เอ๊ะ คริปโทนี้มันคืออะไรเธอ ใช้แทนเงินได้จริงหรือ”

ทนายหันไปอธิบาย “คริปโทเคอร์เรนซี เช่น บิตคอยน์ หรืออีเธอเรียม ก็คือเงินดิจิทัลครับ เก็บอยู่ในระบบบล็อกเชน ไม่มีเหรียญจริง ๆ แต่ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้ทั่วโลก ส่วน NFT หรือโทเคนดิจิทัล ก็คือเหมือนใบรับรองความเป็นเจ้าของไฟล์บางอย่าง เช่น ภาพ เพลง หรือตัววิเวนตีในโลกออนไลน์”

เสียงฮือฮาเล็ก ๆ ดังขึ้น หลายคนพยักหน้าเหมือนจะเริ่มเข้าใจ ก่อนมีเสียงถามต่อ “ถ้ามันอยู่ในมือถือ มันจะถือว่าเป็นของจริงได้อย่างไร ?”

ทนายยิ้มแล้วตอบ “ของพวกนี้มีมูลค่าจริงในตลาดครับ เพียงแต่กฎหมายไทยยังไม่ชัดว่าจะนับเป็น ‘ทรัพย์สิน’ ตาม ป.พ.พ. หรือไม่”

คริปโท กับ NFT คืออะไร

คริปโทเคอร์เรนซี (Cryptocurrency)

คือ เงินดิจิทัลที่สร้างและเคลื่อนไหวอยู่บนระบบบล็อกเชน เช่น บิตคอยน์ (Bitcoin) และอีเธอเรียม (Ethereum) จุดเด่นคือสามารถโอนหรือใช้ชำระค่าสินค้าได้โดยไม่ต้องผ่านธนาคาร อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยกฎหมายยังไม่ถือว่าคริปโทเป็น “เงิน” อย่างเป็นทางการ แต่กำหนดให้เป็น ‘สินทรัพย์ดิจิทัล’ ภายใต้ พ.ร.ก. การประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ทั้งนี้ การใช้คริปโทเพื่อชำระค่าสินค้านั้นยังมีข้อจำกัดและราคามีความผันผวนสูง

โทเคนดิจิทัล (NFT : Non-Fungible Token)

คือ สินทรัพย์ดิจิทัลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ อันไม่สามารถทดแทนกันได้ เช่น ภาพดิจิทัล เพลง คลิปวิดีโอ หรือแม้แต่บัตรเข้าชมในรูปแบบดิจิทัล NFT ทำหน้าที่เป็น “ใบรับรองความเป็นเจ้าของ” ในโลกออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายไทยยังไม่ชัดเจนว่า NFT จะถูกนับเป็น “ทรัพย์สิน” ตาม ป.พ.พ. หรือไม่ ทำให้เวลาซื้อขายพิพาทยังต้องอาศัยการตีความของศาลเป็นกรณีไป

ต้นรีบเสริมทันที “ธุรกิจแพลตฟอร์มที่ผมทำ เริ่มมีลูกค้า บางรายอยากจ่ายเป็นบิตคอยน์หรือ NFT ซึ่งผมก็งงว่าจะรับยังไงดี ของพวกนี้มันซื้อขายได้ก็จริง แต่ถ้าเกิดมีปัญหา ผมไม่รู้เลยว่าจะไปฟ้องบังคับสิทธิ์ได้ไหม”

ชายสูงวัยด้านหลังถามขึ้นด้วยน้ำเสียงจริงจัง “แล้วถ้าเกิดเราตายไป ของพวกนี้มันส่งต่อให้ลูกหลานได้หรือเปล่า”

ต้นถอนหายใจเบา ๆ ก่อนตอบ “นั่นแหละครับที่ผมกลัวที่สุด เพราะแม้จะมีมูลค่า แต่ผมไม่รู้ว่าจะกฎหมายบ้านเราจะมองยังไง”

ทนายจึงเสริมขึ้นมา “ถ้าไม่ถูกนับว่าเป็น ‘ทรัพย์สิน’ ตาม ป.พ.พ. ก็จะไม่สามารถใช้เป็นหลักประกัน หรือส่งต่อเป็นมรดกได้เหมือนบ้านหรือที่ดินครับ”

ต้นทำท่าครุ่นคิดอยู่ครู่หนึ่งก่อนเอ่ยต่อ “จริง ๆ เรื่องนี้ผมไม่ได้เจอเองหรอกครับ แต่เพื่อนผมที่ทำสตาร์ทอัพอยู่กรุงเทพฯ เล่าให้ฟัง เขาบอกว่าเวลาไปคุยกับนักลงทุนต่างชาติ สิ่งที่ถูกถามตลอดคือ บริษัทมีรายงาน ESG ไหม เพราะที่ยุโรปหรืออเมริกา เขาบังคับให้บริษัทต้องรายงานทุกปี แล้วถ้าปล่อยก๊วชเกินก็ต้องซื้อคาร์บอนเครดิตมาชดเชย แต่ของไทยยังไม่มียระบบกฎหมายรองรับเลย”

เสียงหนึ่งจากชาวบ้านดังขึ้นด้วยความสงสัย “เอ๊ะ...แล้วไอ้คาร์บอนเครดิตกับ ESG นี่มันคืออะไรเหอ ฟังแล้วงง ๆ”

ต้นหันไปอธิบายอย่างใจเย็น “คาร์บอนเครดิตจริง ๆ แล้วไม่ใช่โควตาครับ แต่เป็นสิทธิที่เกิดจากโครงการที่ช่วยลดการ

ปล่อยคาร์บอน เช่น การปลูกป่าหรือการใช้พลังงานสะอาด แล้วนำไปขึ้นทะเบียนในระบบที่เรียกว่า Registry (ทะเบียนคาร์บอน) เพื่อให้สามารถขายให้กับบริษัทอื่นที่ต้องการชดเชยการปล่อยก๊าซของตัวเองได้”

เขาหยุดครุ่นหนึ่งก่อนอธิบายต่อ “ส่วนระบบควบคุมคาร์บอนที่ต่างประเทศใช้มีอยู่ 2 แบบ แบบแรกคือ Cap and Trade หรือการจำกัดและซื้อขายได้ โดยรัฐจะตั้งเพดานการปล่อยก๊าซไว้ ถ้าใครจะปล่อยเกินก็ต้องซื้อโควตาจากคนที่ปล่อยน้อยกว่า ส่วนอีกแบบคือ Carbon Pricing หรือการกำหนดราคาคาร์บอนที่เก็บภาษีตามปริมาณคาร์บอนที่ปล่อย โดยบางประเทศเปิดให้เอาคาร์บอนเครดิตมาหักลดภาษีได้”

ต้นยิ้มบาง ๆ แล้วเสริมต่อ “ส่วน ESG ก็เป็นมาตรฐานที่นักลงทุนใช้ประเมินว่าบริษัททำธุรกิจอย่างไรรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาลใหม่ โดยเฉพาะบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ที่ตอนนี้ถูกบังคับให้ต้องทำรายงาน ESG ทุกปีเพื่อเปิดเผยต่อผู้ถือหุ้นและนักลงทุนต่างประเทศ”

เขาหยุดเล็กน้อยก่อนสรุป “ต่างประเทศเขามีกติกาชัดเจนและตลาดคาร์บอนที่เข้มแข็ง ทำให้บริษัทที่มีโครงการลดคาร์บอนจริงได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ส่วนไทยเรายังอยู่แค่ขั้นเริ่มต้น กฎหมายและระบบยังไม่รองรับเต็มที่ เลยทำให้บริษัทไทยเสียเปรียบเวลาต้องหาทุนจากนักลงทุนต่างชาติครับ”

นายยกมืออธิบาย “ประเด็นนี้สำคัญมากครับ ป.พ.พ. ที่เขียนเมื่อนานมาแล้ว เขารู้จักแต่ทรัพย์สินที่จับต้องได้ เช่น บ้าน ที่ดิน รถยนต์ เรื่องบิตคอยน์ NFT หรือคาร์บอนเครดิตสมัยนั้น ยังไม่เกิดขึ้นเลย มันก็ไม่แปลกที่ในกฎหมายดั้งเดิมจะไม่มีนิยามรองรับ”

เขาหยุดครู่หนึ่งแล้วกล่าวต่อ “ต่างประเทศบางแห่งเริ่มแก้ปัญหานี้ไปแล้ว อย่างญี่ปุ่นก็กำหนดชัดว่า คริปโทเป็นทรัพย์สินซื้อขายและใช้เป็นหลักประกันได้ ส่วนสหภาพยุโรปก็มีกฎหมาย ESG และระบบซื้อขายคาร์บอนเครดิตที่เข้มแข็งในระดับภูมิภาค บ้านเราอาจต้องมานั่งคุยกันใหม่ว่าจะออกแบบกฎหมายยังไงให้ชัด ไม่อย่างนั้นเวลามีข้อพิพาทจริง ศาลก็ยังคงตีความจากตัวบทเดิม ซึ่งไม่ได้เขียนถึงพวกนี้เลย”

บรรยากาศในศาลาเงียบลง หลายคนพยักหน้าอย่างเข้าใจ เพราะเห็นตรงกันว่าประเด็นดิจิทัลเหล่านี้เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้น และถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยต้องหาคำตอบใหม่ร่วมกัน

ESG กับคาร์บอนเครดิต

ESG (Environment, Social, Governance) คือ กรอบที่นักลงทุนทั่วโลกใช้ประเมินว่า บริษัทดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนเพียงใด โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สังคม และการกำกับดูแลกิจการ บริษัทที่จัดทำรายงาน ESG อย่างโปร่งใสจะได้เปรียบในการเข้าถึงเงินทุนจากต่างชาติ ตรงกันข้าม บริษัทที่ไม่เปิดเผยข้อมูลเหล่านี้มักถูกมองว่ามีความเสี่ยงและไม่น่าลงทุน ปัจจุบันบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของไทยทุกแห่งถูกบังคับให้จัดทำรายงาน ESG แล้วเช่นกัน เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ส่วน **คาร์บอนเครดิต (Carbon Credit)** คือ “สิทธิจากการลดหรือดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์” เช่น จากโครงการปลูกป่า ใช้พลังงานสะอาด หรือจัดการของเสีย เมื่อโครงการเหล่านี้ขึ้นทะเบียนในระบบทะเบียนคาร์บอน (Carbon Registry) จะได้รับเครดิต 1 หน่วย ต่อการลดก๊าซ 1 ตัน ซึ่งสามารถขายให้กับบริษัทที่ต้องการชดเชยการปล่อยคาร์บอนได้ ทั้งนี้ ระบบควบคุมการปล่อยก๊าซในต่างประเทศมีอยู่ 2 แนวทางหลักได้แก่

1. Cap and Trade คือการที่รัฐตั้งเพดาน (Cap) การปล่อยก๊าซของประเทศหรือภาคธุรกิจไว้ ถ้าใครปล่อยเกินต้องซื้อสิทธิ (Trade) จากบริษัทที่ปล่อยต่ำกว่า ระบบนี้ใช้ในสหภาพยุโรปภายใต้ EU Emissions Trading System (EU ETS) ซึ่งเป็นตลาดคาร์บอนที่ใหญ่ที่สุดในโลก และมีบทลงโทษสูงสำหรับผู้ฝ่าฝืน

2. Carbon Pricing คือการที่รัฐกำหนดราคาหรือเก็บภาษีตามปริมาณคาร์บอนที่ปล่อย โดยบางประเทศอนุญาตให้นำคาร์บอนเครดิตมาหักภาษีได้

สัญญาอัจฉริยะที่ติดขัดในโลกความจริง (Smart Contract)

ต้นวันจิงหะเล็กน้อย ก่อนยกตัวอย่างอีกเรื่อง “เมื่อไม่นานมานี้ผมไปเจองานเสวนาของกลุ่มสตาร์ทอัพ มีคนพูดถึง Smart Contract หรือสัญญาอัจฉริยะกันเยอะมากครับ ฟังดูน่าสนใจ เพราะมันคือการเขียนโค้ดไว้บนบล็อกเชน กำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ แล้วระบบจะทำงานเองอัตโนมัติ เช่น ถ้าโอนเงินครบ สัญญาก็จะปล่อยสิทธิการใช้บริการทันที”

เขาขยับตัวเล็กน้อยแล้วพูดต่อ “แต่พอเอาเข้าจริง มันไม่ได้ง่ายขนาดนั้น เพื่อนผมเคยลองใช้ Smart Contract ขายคอนเทนต์ดิจิทัล ปรากฏว่าโค้ดมีบั๊ก (bug) คนที่จ่ายเงินแล้วกลับเข้าใช้ไม่ได้ ส่วนคนที่ยังไม่จ่ายดันหลุดเข้าไปได้ฟรี ๆ จะไปบังคับตามกฎหมายก็ไม่ว่าจะรู้จะใช้มาตราไหน”

ชาวบ้านคนหนึ่งเกาหัวพลาถามเสียงดัง “อ้าว...แล้วแบบนี้มันนับเป็นสัญญาจริง ๆ เหมือนเวลาเราเซ็นกระดาษหรือเปล่าครับ”

นายรับคำถามทันที “นี่แหละครับคือปัญหาใหญ่ ป.พ.พ. ของเรอบอกว่าสัญญาจะมีผลก็ต่อเมื่อมีการแสดงเจตนาตกลงกัน แต่พอเป็น Smart Contract มันไม่ใช่คำพูดหรือกระดาษ แต่เป็นโค้ดที่รันอัตโนมัติ ก็เลยยังไม่ชัดว่าจะนับเป็นสัญญาตามกฎหมายหรือไม่”

เขาหยุดเล็กน้อยก่อนอธิบายต่อ “บางประเทศเริ่มเคลื่อนไหวแล้ว อย่างบางรัฐในสหรัฐฯ เช่น เวอร์มอนต์ เขียนกฎหมายรองรับว่า Smart Contract มีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่าสัญญาทั่วไป แต่ไทยเรายังไม่มีคำตอบ จะถือว่าบังคับใช้ได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับศาลตีความอีกที”

ต้นถอนหายใจเบา ๆ “สุดท้ายคนทำธุรกิจอย่างพวกผมก็ไม่มั่นใจว่าจะกล้าใช้ของพวกนี้แค่ไหน ถ้าเกิดข้อผิดพลาดขึ้นมากฎหมายก็ยังไม่มียางออกที่ชัดเจน”

Smart Contract

สัญญาอัจฉริยะ (Smart Contract) คือ สัญญาที่ไม่ได้อยู่ในกระดาษ แต่เป็นโค้ดที่รันอยู่บนบล็อกเชน เช่น เมื่อผู้ซื้อโอนเงิน ระบบก็จะโอนทรัพย์สินดิจิทัลให้โดยอัตโนมัติ ไม่มีคนกลางมานั่งตรวจเช็ค ทุกอย่างเกิดขึ้นตามเงื่อนไขที่เขียนไว้ล่วงหน้าเหมือนเครื่องจักรที่ทำงานเองอย่างไรก็ตาม คำถามใหญ่คือ “โค้ด” แบบนี้จะถือว่าเป็น “สัญญา” ตามกฎหมายจริงหรือไม่ เพราะ ป.พ.พ. ของไทยยังยึดกับแนวคิดการแสดงเจตนาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษร

ในต่างประเทศบางแห่ง เช่น รัฐแอริโซนาและเวอร์มอนต์ในสหรัฐอเมริกา ได้มีกฎหมายรับรองว่า Smart Contract บนบล็อกเชนสามารถมีผลทางกฎหมายได้เช่นเดียวกับสัญญาทั่วไป ซึ่งช่วยให้ผู้ประกอบการมั่นใจว่า หากเกิดข้อพิพาท ศาลจะไม่ปฏิเสธความเป็น “สัญญา” เพียงเพราะมันถูกเขียนเป็นโค้ดแทนที่จะเป็นถ้อยคำ

ประกันภัยไซเบอร์และ AI ที่ยังไม่มีคำตอบ

ต้นเปลี่ยนเรื่องเล่าด้วยน้ำเสียงจริงจังขึ้น “ช่วงก่อนผมคิดอยากทำประกันภัยไซเบอร์ให้บริษัทนะครับ เมื่อถูกแฉักข้อมูลหรือโดนเรียกค่าไถ่ แต่พอสอบถามบริษัทประกัน กลับไม่มีใครเสนอกรมธรรม์แบบนี้ให้เลยมีแต่ประกันแบบเก่า ๆ ไฟไหม้ น้ำท่วม รถชนเท่านั้นเอง”

เขาหัวเราะเบา ๆ อย่างขมขื่น “ผมก็เลยไม่รู้ว่าจะป้องกันความเสี่ยงดิจิทัลยังไง นี่ถ้าโดนโจมตีจริง ๆ ก็คงต้องรับผิดชอบเองทั้งหมด”

เขาเสริมต่อ “เพื่อนผมอีกคนก็เจอปัญหากับการ**เคลมประกันรถยนต์** บริษัทใช้ระบบ AI ประเมินความเสียหาย ผลออกมาคือปฏิเสธไม่จ่าย อ้างว่ารถติดตั้งอุปกรณ์ผิดมาตรฐาน ทั้งที่เจ้าตัวไม่เคยรู้เรื่องมาก่อน ยิ่งถามว่า AI ใช้เกณฑ์อะไรตัดสินก็ไม่มีใครอธิบายได้ จะโต้แย้งก็ไม่รู้ต้องเริ่มจากตรงไหน”

ชาวบ้านที่นั่งฟังทำหน้าง “อ้าว...ถ้าแบบนี้เราก็ดอนระบบตัดสินไปเลยสิ แล้วคนธรรมดาจะไปเถียงกับคอมพิวเตอร์ยังไง ?”

นายพยักหน้า “ถูกต้องครับ ปัญหาคือ ป.พ.พ. ของเราเขียนกว้าง ๆ แค่มวดสัญญาประกันภัย ไม่เคยพูดถึงความเสี่ยงจากโลกไซเบอร์หรือการใช้ AI ในการตัดสินใจเลย ขณะที่ต่างประเทศเขาเริ่มขยับไปไกลแล้วนะครับ อย่างสหภาพยุโรปมีกฎหมาย AI Act และหน่วยงานกำกับประกันอย่าง EIOPA

ก็กำหนดแนวทางให้บริษัทประกันต้องจัดการความเสี่ยงของ AI อย่างโปร่งใส ตรวจสอบย้อนกลับได้ และไม่เลือกปฏิบัติ ส่วนสหรัฐอเมริกาก็มีสมาคม NAIC ที่ออกคู่มือให้บริษัทประกันเปิดเผยวิธีใช้ AI และตั้งระบบกำกับดูแลภายในที่ชัดเจน”

เขาหยุดเล็กน้อยก่อนสรุป “แต่บ้านเรายังไม่มีอะไรแบบนั้น เลยครับ นี่จึงเป็นสัญญาณภาคกฎหมายชัด ๆ ถ้าไม่รีบหาทาง กำหนดแนวทางรองรับ วันหนึ่งอาจกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่กระทบ ทั้งธุรกิจและประชาชนทั่วไป”

ประกันภัยไซเบอร์และ AI

โลกดิจิทัลทำให้ความเสี่ยงใหม่ ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการถูกแฮ็กข้อมูล การเรียกค่าไถ่ทางไซเบอร์ หรือการใช้ AI ตัดสินใจเคลมประกันแทนมนุษย์ สิ่งเหล่านี้กฎหมายไทยยังไม่มีคำตอบ เพราะ ป.พ.พ. พูดยังเพียงประกันภัยแบบดั้งเดิม เช่น ไฟไหม้หรือรถชน แต่ไม่ได้แตะความเสี่ยงไซเบอร์เลย

ในต่างประเทศ สหภาพยุโรปออก AI Act และให้องค์กรกำกับอย่าง **EIOPA** (European Insurance & Occupational Pensions Authority) ออก “Opinion on AI governance and risk management” ที่ให้แนวทางกับอุตสาหกรรมประกันเกี่ยวกับการใช้ AI เช่น การกำกับดูแลข้อมูล ความเป็นธรรม การคงหลักฐาน การตรวจสอบย้อนหลัง ฯลฯ

ขณะที่สหรัฐฯ มี **NAIC** (National Association of Insurance Commissioners) ก็ออกโมเดลแนวทาง “Use of Artificial Intelligence Systems by Insurers” จัดทำคู่มือบังคับให้บริษัทประกันเปิดเผยการใช้ AI และตั้งระบบกำกับดูแลภายในอย่างชัดเจน

โหนดดิจิทัล

ลุงมนัสที่นั่งฟังเงิบมาตลอดค่อย ๆ ยกมือขึ้น เสียงแหบแต่อบอุ่นดังไปทั่วศาลา “ผมขอพูดบ้างนะครับ เรื่องที่ดินนี่มันใกล้ตัวผมที่สุดแล้ว ทุกวันนี้เวลาจะทำสัญญาเช่าซื้อหรือขายฝาก เขายังเอาโฉนดกระดาษมาโชว์กันอยู่เลย แต่ผมก็ได้ยินข่าวว่าเดี๋ยวนี้มีอะไรที่เขาเรียกกันว่า ‘โหนดดิจิทัล’ หรือ ‘โทเคน’ เอามาแทนโฉนดได้จริงหรือเปล่า”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนถอนหายใจ “ผมอยู่กับโฉนดกระดาษมาตลอดชีวิต มันคือหลักฐานสิทธิที่จับต้องได้ แต่พอพูดถึงโทเคนดิจิทัล ผมก็ไม่แน่ใจว่ามันน่าเชื่อถือขนาดไหน แล้วถ้าเกิดผมตายไปวันหนึ่งลูกหลานจะถือโทเคนไปยืนยันสิทธิในศาลได้จริงหรือเปล่า”

บรรยากาศในศาลาเงิบลงทันที หลายคนหันไปมองนายอย่างรอคำตอบ

นายพยักหน้าอย่างเข้าใจ “ลุงถามได้ตรงใจใครหลายคนเลยครับ ตอนนี่ ป.พ.พ. ของเราเขียนไว้ชัดเจนแค่ทรัพย์สินแบบเดิม ๆ เช่น บ้าน ที่ดิน รถยนต์ แต่ยังไม่มีการว่าโทเคนหรือโหนดดิจิทัล กฎหมายพิเศษบางฉบับอาจพยายามทดลอง เช่น ให้ใช้บล็อกเชนเก็บข้อมูลสิทธิที่ดิน แต่สุดท้ายเวลาเกิดข้อพิพาทจริงศาลก็ยังคงต้องกลับมาตีความตาม ป.พ.พ. ซึ่งไม่มีบทบัญญัติรองรับ”

เขาเสริมต่อ “บางประเทศเริ่มทดลองแล้ว อย่างเอสโตเนียและสวีเดน ก็มีโครงการใช้บล็อกเชนเก็บข้อมูลโฉนดที่ดินจริง

ส่วนญี่ปุ่นก็ยอมรับให้โทเคนดิจิทัลบางประเภทเป็นทรัพย์สินที่ซื้อขายและใช้เป็นหลักประกันได้ แต่บ้านเราเองยังอยู่ในขั้นถกเถียงว่าจะเดินไปทางไหน”

ลุงมนัสพยักหน้าเบา ๆ สายตาเต็มไปด้วยความกังวล “ผมก็แค่อยากมั่นใจว่า วันหนึ่งลูกหลานผมจะไม่เสียสิทธิในที่ดิน เพราะกฎหมายมันวิ่งแต่ตามไม่ทันโลกเท่านั้นเอง”

เสียงฮือฮาเบา ๆ ดังขึ้นในศาลา ทุกคนต่างรู้สึกได้ว่าเรื่องนี้ไม่ใช่แค่ความกังวลของลุงมนัสคนเดียว แต่เป็นโจทย์ใหญ่ที่ทั้งประเทศต้องหาคำตอบ

โฉนดดิจิทัล

โฉนดดิจิทัล คือ ความพยายามนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้แทนกระดาษที่ดินแบบเดิม เพื่อให้การซื้อขายและการโอนกรรมสิทธิ์โปร่งใสและตรวจสอบได้ง่ายขึ้น หลายประเทศเริ่มทดลองแล้ว เช่น เอสโตเนียและสวีเดน ที่ใช้บล็อกเชนบันทึกโฉนดจริงในระบบของรัฐ ทำให้ผู้ถือสิทธิ์ยืนยันกรรมสิทธิ์ได้ทันทีโดยไม่ต้องพึ่งพากระดาษ ส่วนญี่ปุ่นก็ปรับกฎหมายยอมรับให้โทเคนดิจิทัลบางประเภทมีสถานะเป็นทรัพย์สินที่ซื้อขายและใช้เป็นหลักประกันได้

ในประเทศไทย แม้จะมีโครงการนำร่องจากหน่วยงานรัฐ แต่ ป.พ.พ. เองยังคงยึดกับทรัพย์สินแบบเดิม เช่น บ้าน ที่ดิน รถยนต์ จึงไม่มีคำว่า “โทเคน” หรือ “โฉนดดิจิทัล” อยู่ในกฎหมาย การตีความสิทธิ์และการโอนยังเป็นเรื่องไม่ชัดเจน หากเกิดข้อพิพาทจริง ศาลก็ยังคงต้องย้อนกลับไปอ้างบทบัญญัติที่เขียนขึ้นเมื่อร้อยปีก่อน

ถึงเวลาทบทวนกฎหมาย

ลู่วิทยาที่เงียบอยู่นานสุดท้ายก็หัวเราะเสียงดัง “โอ๊ย...ผมฟังพวกคุณคุยกันมาตั้งนาน ทั้งโทเคน ทั้ง NFT ทั้งคาร์บอนเครดิต ฟังแล้วงงไปหมดเลยครับ !”

เขาเกาศีรษะพลงหันไปทางทนาย “ตกลงมันคืออะไรกันแน่ ผมเรียนมาทางครู สอนหนังสือทั้งชีวิตยังไม่เคยเจอศัพท์พวกนี้เลย จะให้ผมไปสอนเด็ก ๆ ก็คงได้แต่ยืนงงเป็นไก่ตาแตก”

เสียงหัวเราะดังขึ้นรอบศาลา คลายบรรยากาศตึงเครียดไปชั่วขณะ หลายคนพยักหน้าอย่างเห็นใจ เพราะรู้สึกไม่ต่างกัน

ทนายยิ้มแล้วตอบอย่างใจเย็น “ไม่แปลกเลยครับที่ลุงจะสงสัย ศัพท์พวกนี้เพิ่งเกิดขึ้นไม่กี่ปีมานี้เอง แต่กฎหมายไทยยังไม่ทันเขียนรองรับ เวลาเราพูดถึงคริปโท NFT หรือโหนดดิจิทัลจริง ๆ แล้วมันคือการหาทางใหม่ในการเก็บและยืนยันสิทธิในทรัพย์สิน แต่เพราะยังไม่มีอยู่ใน ป.พ.พ. คนทั่วไปจึงสับสน และแม้แต่ศาลเองก็ยังไม่มั่นใจว่าจะตีความอย่างไร”

ลู่วิทยายกมือขึ้นเหมือนยอมแพ้ “ถ้าอย่างนั้นก็ต้องรอให้บ้านเมืองช่วยหาคำตอบสินะ ไม่งั้นคนธรรมดาอย่างพวกเราก็คงได้แต่ฟังแล้วงงไปเรื่อย ๆ”

บรรยากาศในศาลากลับมาเงียบอีกครั้ง คราวนี้เต็มไปด้วยความรู้สึกหนักแน่นกว่าตอนเริ่ม เพราะทุกคนตระหนักแล้วว่าปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นโจทย์ใหม่ที่กฎหมายร้อยปีจำเป็นต้องเผชิญให้ได้ในโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงเร็วเกินคาด

นายมองไปรอบศาลา ก่อนเอ่ยซ้ำ ๆ แต่ขัดถ้อยขัดคำ “เรื่องทั้งหมดที่เราคุยกันคืนนี้ไม่ว่าจะเป็นการขายของออนไลน์ที่ไร้กติกาชัดเจน การใช้ข้อมูลลูกค้าโดยไม่ได้รับอนุญาต ลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ที่ศาลยังลังเล คริปโท NFT คาร์บอนเครดิต ไปจนถึงสัญญาอัจฉริยะ และประกันภัยไซเบอร์กับ AI มันสะท้อนภาพเดียวกันครับ ว่ากฎหมายร้อยปีที่เราใช้อยู่ยังไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล”

เขาหยุดไปครู่หนึ่งก่อนกล่าวต่อด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “แต่ก็ไม่ใช่ว่ากฎหมายผิดพลาดอะไร เพียงแค่มันถูกเขียนขึ้นในยุคที่ยังไม่มีใครรู้จักโทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต หรือบล็อกเชน วันนี้เราจึงต้องกลับมานั่งคุยกันใหม่ว่าจะปรับแก้ ป.พ.พ. อย่างไรเพื่อให้มันรองรับชีวิตจริงของผู้คน”

เสียงเงิบงันปกคลุมศาลา ทุกคนต่างครุ่นคิดกับคำพูดนั้น เพราะตระหนักดีว่า โจทย์ใหญ่ไม่ได้อยู่ที่เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การมีกฎหมายที่ก้าวไปพร้อมกับโลกใหม่อย่างแท้จริง

บทสรุป

เรื่องเล่าของพลอยที่เจอปัญหาขายของออนไลน์แล้วถูกเบี่ยงการ ‘เอฟ’ โดยไม่มีกติกาคุ้มครอง ต่อด้วยความกังวลว่าข้อมูลลูกค้าถูกนำไปใช้โดยไม่รู้ตัว หรือแม้แต่การเซ็นสัญญาผ่านมือถือที่ยังไม่มั่นใจว่าศาลจะยอมรับ ล้วนสะท้อนความจริงว่า

กฎหมายไทยยังไม่ได้ปรับตัวให้ทันกับโลกดิจิทัลที่ผู้คนใช้ชีวิตอยู่ทุกวัน

ต้นและเพื่อนที่ทำสตาร์ทอัปเล่าต่อถึงการเผชิญหน้ากับสินทรัพย์ใหม่ ๆ เช่น คริปโทเคอร์เรนซี, NFT, คาร์บอนเครดิต และสัญญาอัจฉริยะ (Smart Contract) ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่รู้จักหรือกำหนดสถานะที่แน่นอน ทำให้ไม่สามารถใช้เป็นหลักประกัน ไม่มั่นใจว่ามีผลบังคับได้จริงหรือไม่ และยิ่งไปกว่านั้นการที่ตลาดทุนโลกให้ความสำคัญกับมาตรฐาน ESG แต่ไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับชัดเจน ยิ่งทำให้ธุรกิจไทยเสียเปรียบในการแข่งขัน

ในอีกด้านหนึ่ง ต้นเองยังสะท้อนความกังวลว่า ต่อให้บริษัทอยากซื้อประกันภัยไซเบอร์เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการถูกโจมตีทางดิจิทัล ก็แทบหาไม่ได้ในไทย ขณะที่เพื่อนอีกคนเจอปัญหาการเคลมประกันรถยนต์ที่ถูกปฏิเสธเพราะ AI ตัดสิน โดยไม่รู้เลยว่าระบบใช้อะไรเป็นเกณฑ์ ทั้งหมดนี้สะท้อนว่า ป.พ.พ. และกฎหมายประกันภัยของเราไม่เคยเขียนเผื่อโลกที่ AI จะมีบทบาทต่อการตัดสินใจสิทธิของผู้คน

เสียงสะท้อนจากลูกมณีสที่กังวลว่าลูกหลานจะมั่นใจได้แค่ไหนกับ “โฉมดิจิทัล” หรือการถือครองสิทธิที่อยู่ในรูปโทเคน และเสียงหัวเราะปนงงของลูกวิथाที่สารภาพว่า เขาแทบไม่เข้าใจศัพท์ใหม่ ๆ เลย ทั้งหมดนี้คือภาพสะท้อนที่แท้จริงว่ากฎหมายไทยกำลังอยู่ต่อหน้าความท้าทายครั้งใหญ่ จะทำอย่างไรให้กฎหมายร้อยปีเดินไปพร้อมกับโลกใหม่ โดยไม่ทิ้งประชาชนไว้ข้างหลัง

จากเวทีความคิดเห็นของประชาชน ข้อเสนอเบื้องต้นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างกว้างขวาง มีดังนี้

1. ต้องปรับแก้ ป.พ.พ. ให้รองรับ**การทำธุรกรรมออนไลน์** และ**การซื้อขายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล**อย่างชัดเจน ทั้งการส่งซื้อขายเล็ก และความรับผิดชอบของผู้ขาย-ผู้ซื้อ

2. กำหนดสถานะทางกฎหมายของ**สินทรัพย์ดิจิทัล** (คริปโท, NFT, คาร์บอนเครดิต) ว่าสามารถถือครอง ซื้อขาย ใช้เป็นหลักประกัน หรือส่งต่อเป็นมรดกได้หรือไม่

3. รับรองผลผูกพันของ**ลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์** และวางมาตรฐานการพิสูจน์ตัวตนที่ชัดเจน เพื่อสร้างความมั่นใจทั้งต่อประชาชนและศาล

4. ออกกรอบกฎหมายรองรับ **Smart Contract** ว่ามีผลผูกพันทางกฎหมายเทียบเท่าสัญญาแบบดั้งเดิมหรือไม่ และต้องมีเงื่อนไขอะไรเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดของโค้ด

5. จัดทำกฎหมายหรืออย่างน้อยแนวทางเฉพาะสำหรับ**ประกันภัยไซเบอร์** และการใช้ **AI** ในการพิจารณาความคุ้มครอง เพื่อไม่ให้ประชาชนถูกทิ้งให้ต่อสู้กับระบบที่มองไม่เห็น

6. พิจารณาการใช้**โหนดดิจิทัล**อย่างรอบคอบ โดยต้องมั่นใจว่า ประชาชนยังสามารถยืนยันสิทธิและโอนสิทธิได้จริงในทางกฎหมาย

ข้อเสนอเหล่านี้สะท้อนชัดว่า ประชาชนไม่ได้ต้องการเพียงการแก้ไขถ้อยคำเล็กน้อย แต่ต้องการการปรับตัวครั้งใหญ่ที่

ยอมรับว่า กฎหมายต้องเปลี่ยนไปพร้อมกับสภาพเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเพื่อให้กฎหมายยังคงเป็นเครื่องมือสร้างความยุติธรรม ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้ผู้คนรู้สึกแปลกแยกหรือหมดศรัทธา

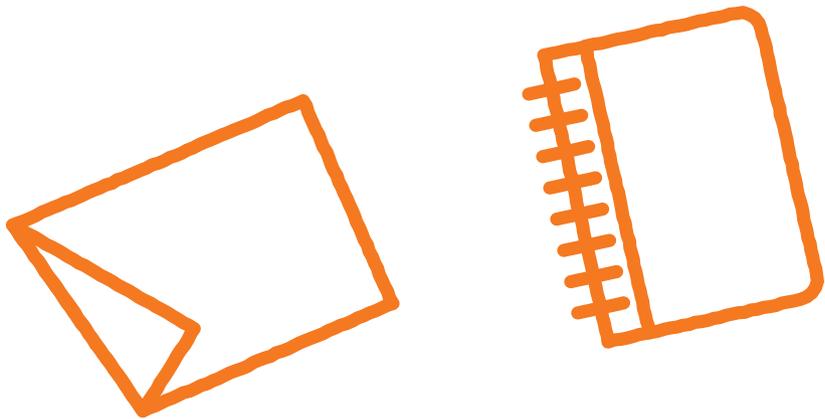
บทส่งท้าย

**จากเสียงสะท้อน
สู่การเปลี่ยนแปลง**

หลังการประชุมสิ้นสุดลง ชาวบ้านทยอยเดินกลับบ้านทีละคน บางคนยังยืนคุยกันอยู่หน้าศาลาอเนกประสงค์ เสียงพูดคุยก้อย ๆ จางหายไป เหลือเพียงความเงียบที่ปกคลุมทั่วบริเวณ ผมนั่งอยู่ที่เดิม หน้าโต๊ะไม้ซึ่งมีสมุดบันทึกเปิดค้างไว้ แสงจากหลอดฟลูออเรสเซนต์ดวงเดียวส่องลงบนหน้ากระดาษที่เต็มไปด้วยรอยขีดเขียนระหว่างการประชุม ข้างนอกอากาศชื้น กลิ่นดินหลังฝนยังอบอวลอยู่ในลมเย็นบางเบา

ก่อนกลับที่พัก ผมเปิดสมุดขึ้นมาอีกครั้ง จดโน้ตสั้น ๆ ไว้เพื่อไม่ให้ภาพและเสียงของคำคินนี้เลือนหายไปจากความทรงจำ คำคินนี้ไม่ใช่แค่การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น แต่เป็นการเปิดเผยบาดแผลของผู้คนในชุมชน บาดแผลที่เกิดขึ้น ๆ จากกติกาที่พวกเขาไม่เคยมีส่วนกำหนด กฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อคุ้มครองความเป็นธรรม กลับกลายเป็นสิ่งที่สร้างความไม่เป็นธรรมขึ้นอย่างเจียบงัน

ผมมองไปรอบศาลาที่เริ่มว่างเปล่า แก้อู้ที่เมื่อไม่กี่ชั่วโมงก่อนเต็มไปด้วยผู้คน ตอนนี้มีเพียงเงาไฟสะท้อนอยู่บนพื้นปูน แต่ในความเงียบนั้น ผมยังเห็นภาพของพวกเขาชัดเจน ชาวไร่ที่ทำงานหนักมาตลอดชีวิต หนุ่มสาวที่กลับจากเมืองเพื่อเริ่มต้นใหม่ ผู้ประกอบการรายเล็กที่พยายามสร้างธุรกิจด้วยตัวเอง และคนสูงวัยที่เพียงอยากใช้ชีวิตอย่างสงบ ทุกคนต่างกันในเรื่องละเอียด แต่มีบางอย่างร่วมกัน นั่นคือความต้องการอยู่ภายใต้กฎหมายที่ไม่เข้าใจชีวิตจริงของพวกเขา

ศาลาอเนกประสงค์หลังนี้จึงไม่ใช่แค่สถานที่ประชุมของหมู่บ้านอีกต่อไป มันคือภาพจำลองขนาดย่อมของประเทศทั้งประเทศ ที่ซึ่งเสียงของผู้คนธรรมดาได้ถูกรวบรวมและบันทึกไว้ เป็นหลักฐานอีกชุดหนึ่งของความเป็นจริง

ช่องว่างระหว่างกฎหมายกับชีวิตจริง

ผมก็มอมองสมมุติบันทึกที่เต็มไปด้วยถ้อยคำของผู้คนที่ได้พูดในคำคืบนี้ หน้าหนึ่งคือเรื่องของ “ลุงมนัส” ผู้ผ่อนรถกระบะมาหลายปีแต่ต้องเสียทั้งรถและเงินเมื่อพลาดชำระเพียงไม่กี่งวด อีกหน้าหนึ่งคือเรื่องของ “พี่เมย์” ที่เกือบถูกยึดบ้านทิ้งหลัง แม้จะผ่อนมามากกว่าครึ่งทาง

ทั้งสองคนต่างคิดว่า การ “ผ่อน” คือการค่อย ๆ ก้าวไปสู่การเป็นเจ้าของ แต่ในความเป็นจริง กฎหมายกลับมองว่าพวกเขาเป็นเพียงผู้เช่าที่อาจถูกริบทรัพย์ได้ทุกเมื่อ เมื่อวิกฤตชีวิตอย่างภัยแล้งหรือโรคระบาดเกิดขึ้น คนตัวเล็กจึงแทบไม่มีทางป้องกันตนเองได้

เรื่องเหล่านี้สะท้อนให้เห็นชัดว่า กฎหมายไม่ได้เพียงล้าหลังต่อความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกที่สร้างความเปราะบางให้กับประชาชนโดยไม่รู้ตัว สิ่งที่ควรเป็นเครื่องมือคุ้มครองกลับกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้คนธรรมดาสูญเสียสิ่งที่รักที่สุดได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผมพลิกหน้ากระดาษต่อไป ภาพของ “บาส” ไรเดอร์หนุ่มปรากฏขึ้นในความคิด เขาชิมอเตอร์ไซค์ผ่าการจราจรในเมืองใหญ่ เสียงเครื่องยนต์และแสงไฟหน้ารถส่องผ่านฝนพริ้ว ภาพของเขาแทนแรงงานยุคใหม่อีกนับแสนชีวิตที่ทำงานอย่างโดดเดี่ยวถูกกำหนดชะตาการทำงานผ่านแอปพลิเคชันมากกว่ามนุษย์

คำในกฎหมายแรงงานไทยอย่าง “นายจ้าง” และ “ลูกจ้าง” ซึ่งถูกเขียนไว้ตั้งแต่หลายสิบปีก่อน ไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์แบบใหม่นี้ได้อีกต่อไป บริษัทแพลตฟอร์มเรียกคนทำงานว่า “พาร์ทเนอร์” เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบตามกฎหมาย ทั้งค่าแรงขั้นต่ำ ประกันสังคม หรือสิทธิวันลา ทั้งที่ในทางปฏิบัติพวกเขาถูกรับประกันด้วยระบบประเมินอัตโนมัติ การจัดสรรงาน การให้คะแนน และการลงโทษทางแอปฯ อย่างเข้มงวด

ความเติบโตของเศรษฐกิจแพลตฟอร์มจึงไม่ได้เกิดจากเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว หากเกิดจากช่องว่างทางกฎหมายที่ปล่อยให้ความเสี่ยงทั้งหมดตกอยู่กับแรงงาน คนงานต้องรับภาระค่าน้ำมัน ค่าซ่อมรถ และความเสี่ยงต่อชีวิต ขณะที่บริษัทสามารถรักษาผลกำไรได้เต็มที่ ภาระค่ารักษาพยาบาลเมื่อเกิดอุบัติเหตุถูกส่งต่อไปยังระบบสาธารณสุขของรัฐอย่างเงิบ ๆ

การนิ่งเฉยของกฎหมายต่อความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ คือการปล่อยให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจยังคงเอื้อประโยชน์แก่ธุรกิจโดยผลัดความเสี่ยงและต้นทุนทั้งหมดไปให้แรงงานและสังคม ต่างจากหลายประเทศที่เริ่มออกกฎหมายใหม่เพื่อรับรองสิทธิของแรงงานแพลตฟอร์ม ประเทศไทยยังคงปล่อยให้แรงงานเหล่านี้ อยู่ในพื้นที่สีเทา ไม่มีสถานะที่ชัดเจนในสายตาของกฎหมาย

ผมพลิกหน้าถัดไป เห็นบันทึกเรื่องของ “ตัน” ชายหนุ่มที่ตั้งใจกลับมาพัฒนาบ้านเกิดด้วยการเปิดคาเฟ่และโฮมสเตย์เล็ก ๆ เขาเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ยากสร้างธุรกิจด้วยแรงของตัวเอง

แต่กลับต้องเผชิญกับกติกาทางกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

กฎหมายบริษัทของไทยยังบังคับให้ผู้ประกอบการต้องลงประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งแทบไม่มีอยู่แล้วในหลายพื้นที่ กลายเป็นภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น นอกจากนี้ยังจำกัดให้การจดทะเบียนบริษัทต้องมีผู้เริ่มก่อการอย่างน้อย 2 คน ทั้งที่ในทางปฏิบัติธุรกิจจำนวนมากเริ่มต้นจากคนเพียงคนเดียว กฎเกณฑ์เหล่านี้ไม่เพียงขัดกับสภาพเศรษฐกิจยุคดิจิทัล แต่ยังผลักดันให้ผู้ประกอบการรายย่อยต้องพึ่งพาระบบนอมนี้นี้ตั้งแต่ต้นทาง ซึ่งบ่อนทำลายความโปร่งใสทางธุรกิจโดยตรง

ข้อจำกัดด้านการระดมทุนก็เช่นเดียวกัน กฎหมายไทยยังไม่รองรับเครื่องมือทางการเงินใหม่ ๆ ที่สตาร์ทอัพทั่วโลกใช้กัน เช่น ข้อตกลงการลงทุนแบบ SAFE ขณะที่การคุ้มครองผู้ถือหุ้นส่วนน้อยก็ยังอ่อนแอทำให้การดึงดูดนักลงทุนรายย่อยทำได้ยาก สิ่งเหล่านี้สะท้อนทัศนคติของรัฐที่ยังมองผู้ประกอบการรายเล็กด้วยความระแวงมากกว่าความไว้วางใจ กฎหมายยังคงถูกใช้เป็นเครื่องมือควบคุมและตรวจสอบมากกว่าจะเป็นกลไกส่งเสริมและสนับสนุน คนรุ่นใหม่อย่างต้นจึงต้องเริ่มต้นความฝันภายใต้โครงสร้างที่ยังติดอยู่ในโลกของเมื่อวาน

ผมมองไปยังบันทึกรีกอีกหน้า รอยหมึกบางจุดเลอะจากปลายนิ้วขณะพลิกกระดาษ รวบรวมร่องรอยของความเหนื่อยล้าที่ยังไม่จางไปจากใจผู้คนที่รอความยุติธรรม

เรื่องราวของ “ลึงวิทยา” อดีตครูที่อ่านออกเขียนได้แต่ยังไม่เข้าใจถ้อยคำในกมธรรม และเรื่องราวของ “พี่แดง” ที่ต้องรอคดีในศาลมาหลายปีโดยไม่เห็นจุดจบ คือภาพสะท้อนของความยุติธรรมสองรูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่อาจเข้าถึงได้จริง

รูปแบบแรกคือ “ความยุติธรรมที่อ่านไม่เข้าใจ” ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังคงใช้ถ้อยคำโบราณและคลุมเครือ เช่น ‘โมฆะ’ ‘โดยสุจริต’ หรือ ‘ภายในเวลาอันควร’ ภาษากฎหมายเช่นนี้กลายเป็นกำแพงที่สูงจนคนทั่วไปไม่สามารถข้ามได้ ทำให้การรู้สิทธิของตนต้องพึ่งพานักกฎหมายอยู่เสมอ

อีกรูปแบบหนึ่งคือ “ความยุติธรรมที่มาช้าเกินไป” คดีที่ต้องใช้เวลาหลายปี ซึ่งก่อให้เกิดความเหนื่อยล้าและสิ้นหวัง หลายคนต้องยอมจำนนต่อข้อเสนอลดหย่อนของฝ่ายที่มีทุนมากกว่าเพียงเพราะไม่มีแรงจะสู้ต่อ แม้บางรายจะชนะคดีในที่สุด แต่กระบวนการบังคับคดีก็ยังยาวนานและสิ้นเปลือง จนชัยชนะนั้นแทบไม่เหลือความหมาย

ความซับซ้อนและความล่าช้าของระบบยุติธรรมจึงไม่ใช่แค่ปัญหาทางเทคนิค แต่กลายเป็นโครงสร้างที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งได้เปรียบโดยถาวร การใช้ภาษาที่ยากเกินจำเป็นทำให้ความรู้ทางกฎหมายถูกผูกขาด การมีขั้นตอนมากมายสร้างค่าใช้จ่ายที่เกินกำลังของประชาชน และความกลัวความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐก็ยิ่งทำให้ทุกอย่างต้องผ่านศาลเสมอ กระบวนการที่ควรจะคุ้มครองประชาชนจึงกลับกลายเป็นภาระที่ผลักพวกเขาออกจากระบบยุติธรรมที่ละคน

ผมพลิกไปยังหน้าสุดท้ายของบันทึก รอยหมึกที่ซึมบนกระดาษทำให้ผมนึกถึงเรื่องของ “พีชมพู” คำถามของเธอยังติดอยู่ในใจของทุกคนในศาลาคืนนั้น “ทำไมคนที่ดูแลแม่มาตลอดชีวิต ต้องได้มรดกเท่ากับพี่น้องที่ไม่เคยกลับมาหาเลย”

คำถามนั้นสะท้อนความขัดแย้งระหว่าง “ความจริงตามกฎหมาย” กับ “ความจริงของชีวิต” ได้ชัดเจนที่สุด กฎหมายครอบครัวและมรดกของไทยยังคงยึดถือหลักฐานเชิงเอกสารเป็นศูนย์กลาง สูติบัตรคือหลักฐานความเป็นบุตร ทะเบียนสมรสคือหลักฐานความเป็นคู่สมรส และทายาทโดยธรรมคือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินตามลำดับชั้น แต่ระบบกฎหมายไม่เคยสนใจความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต เช่น ใครคือผู้ดูแล ใครเป็นผู้เสียสละ หรือใครเป็นคนที่อยู่เคียงข้างในยามลำบาก

ผมคิดถึงบาสที่เคยพูดถึงพ่อซึ่งเลี้ยงดูเขามาตลอดแต่ไม่มีสิทธิทางกฎหมายเพราะไม่จดทะเบียนสมรส แม้เทคโนโลยีปัจจุบันอย่างการตรวจ DNA จะยืนยันความเป็นพ่อ-ลูกได้อย่างชัดเจน แต่กฎหมายก็ยังคงยึดติดกับกระบวนการทางทะเบียนที่ซับซ้อนและล่าช้า

ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า กฎหมายไทยยังมอง “ครอบครัว” ผ่านกรอบของเอกสารและสถานะ มากกว่าความสัมพันธ์ของผู้คนจริง ๆ กฎหมายถูกออกแบบมาเพื่อจัดการทรัพย์สินและความเป็นเจ้าของมากกว่าจะให้คุณค่ากับสายใยของความรักและความรับผิดชอบที่ผูกโยงมนุษย์เข้าด้วยกัน

ท้ายที่สุด ผมนึกถึงคำถามมากมายที่หลายคนหยิบยกขึ้นมาในช่วงท้ายของการประชุม คำถามที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ซึ่งกฎหมายเก่าไม่เคยเตรียมรับมือไว้ “พลอย” แม่ค้าออนไลน์ที่ถามว่า “ลูกค้าหักมากด CF แล้วไม่จ่าย เราเสียทั้งเวลา เสียโอกาสขายของ แต่สุดท้ายกฎหมายก็ทำอะไรไม่ได้เลย แบบนี้ยุติธรรมไหม” มีคนพูดถึงข้อมูลส่วนตัวที่ถูกนำไปใช้โดยไม่รู้ตัว เรื่องการยืนยันตัวตนด้วยลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ที่ศาลยังไม่แน่ใจว่าจะยอมรับหรือไม่ และมีเสียงจากคนรุ่นใหม่ที่ตั้งคำถามถึงสินทรัพย์ดิจิทัลอย่างคริปโทเคอร์เรนซีและ NFT ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่รับรองว่าเป็น “ทรัพย์สิน” ทั้งที่ในชีวิตจริงมันถูกซื้อขายและส่งต่อกันแล้ว

คำถามเหล่านี้ทำให้เห็นช่องว่างขนาดใหญ่ระหว่างกฎหมายกับความเป็นจริง กฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อโลกของกระดาษและทรัพย์สินที่จับต้องได้ กำลังเผชิญกับความซับซ้อนของโลกดิจิทัลซึ่งหมุนเร็วกว่าเดิมหลายเท่า แต่แทนที่จะปรับตัว กฎหมายกลับพยายามอธิบายสิ่งใหม่ด้วยตรรกะเดิม เช่น การพิจารณาว่าการกด CF จะนับเป็นสัญญาปากเปล่าหรือไม่ หรือ NFT ควรมีสถานะเหมือนโฉนดที่ดินหรือเปล่า การตั้งคำถามแบบนี้อาจไม่มีผิดแต่ไม่เพียงพอ เพราะโลกยุคใหม่ต้องการกรอบความคิดที่ต่างออกไปโดยสิ้นเชิง

ความล่าช้าในการปรับตัวของกฎหมายไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางเทคนิค หากได้สะท้อนแนวคิดของระบบที่ยังไม่พร้อม

ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ขณะที่ผู้คนจำนวนมากปรับชีวิตเข้าสู่โลกออนไลน์ได้แล้ว ระบบกฎหมายยังคงเดินอยู่ในโลกของเอกสารและลายเซ็นจริง ช่องว่างนี้เองที่ทำให้ความยุติธรรมในยุคดิจิทัลยังคงอยู่ห่างจากมือของประชาชน

เมื่อความเจ็บกลายเป็นความหวัง

ผมเงยหน้าขึ้นจากสมุดบันทึก ความหนักใจที่กดทับมาตลอดทั้งคืนค่อย ๆ คลายลง เหลือเพียงความเจ็บที่แผ่วเบาอยู่รอบตัว ผมนึกถึงแววตาของชาวบ้านตอนที่พวกเขาเดินออกจากศาลา มันไม่ใช่แววตาของความพ่ายแพ้ แต่เป็นสายตาของคนที่ไม่ยอมแพ้บางอย่างร่วมกัน การพยักหน้าให้กัน การจับมือ การตอบว่า ล้วนเป็นสัญญาณเล็ก ๆ ของความเข้าใจใหม่

คำคืนนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการระบายความทุกข์ แต่มันคือจุดเริ่มต้นของการรวมพลังทางความคิด ผู้คนตระหนักแล้วว่า ปัญหาที่แต่ละคนเผชิญไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นผลของโครงสร้างเดียวกันที่กำหนดชีวิตพวกเขาทุกคน ความหวังไม่ได้เกิดจากคำสัญญา แต่เกิดจากการได้รู้ว่า พวกเขาไม่ได้อยู่ลำพังในความไม่เป็นธรรมนี้ อีกต่อไป

ผมปิดสมุดบันทึกลง เสียงปกกระทบกันดังแผ่วในศาลาที่กลับมาเงียบอีกครั้ง กองกระดาษตรงหน้าไม่ใช่เพียงบันทึกของผม แต่คือคำให้การของทั้งหมู่บ้าน เป็นหลักฐานของยุคหนึ่ง ที่ผู้คนเริ่มลุกขึ้นพูดถึงสิ่งที่พวกเขาเผชิญมาทั้งชีวิต

ผมจะนำเสียงเหล่านี้ ทั้งความเจ็บปวด ความกล้า และความหวัง เดินทางออกจากศาลาเล็ก ๆ แห่งนี้ไปสู่พื้นที่ที่กว้างกว่านั้น การเดินทางของเรายังไม่จบ แต่นี่คือจุดเริ่มต้นของหน้าประวัติศาสตร์อีกบทหนึ่ง ที่ผู้คนธรรมดาได้เริ่มเขียนด้วยมือของพวกเขาเอง

วัน เวลา และสถานที่การประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อทบทวนและปรับปรุง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
เพื่อทบทวนและปรับปรุง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ครั้งที่ 1 (PILOT)
วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2567
สถานที่ กรุงเทพมหานคร
2. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
เพื่อทบทวนและปรับปรุง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ในระดับภูมิภาค เขตพื้นที่ภาคเหนือ
วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2567
สถานที่ จังหวัดเชียงใหม่
3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
เพื่อทบทวนและปรับปรุง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ในระดับภูมิภาค เขตพื้นที่ภาคใต้
วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2568
สถานที่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
เพื่อทบทวนและปรับปรุง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ในระดับภูมิภาค เขตพื้นที่ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ
วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568
สถานที่ จังหวัดขอนแก่น
5. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
เพื่อทบทวนและปรับปรุง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ในระดับภูมิภาคเขตพื้นที่ภาคกลาง
ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก
วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568
สถานที่ กรุงเทพมหานคร

การรับฟังความคิดเห็นในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ในวาระครบรอบ 100 ปี ของการประกาศใช้ ได้ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือระหว่าง
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์
บริษัท เบคเกอร์ แอนด์ แม็คเคินซี จำกัด ThaiCCA คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
และ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มองปัญหากฎหมายผ่านสายตาประชาชน